

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

На правах рукопису

АВДЄЄВА ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА

УДК 351.71:338.001.36

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник:
Ляшок Ярослав Олександрович,
доктор економічних наук, доцент

Покровськ – 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ.....	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ОСВІТИ.....	14
1.1. Соціально-економічні важелі державного регулювання освітою	14
1.2. Теоретико-методичні засади інноваційного розвитку системи освіти	25
1.3. Концептуальні положення науково-освітнього проектування.....	41
Висновки до розділу 1	66
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	70
2.1. Соціально-економічні засади системи освіти в Україні	70
2.2. Аналіз методичних підходів до систематизації та кількісної оцінки якості освітніх послуг й управління ними	89
2.3. Економічні можливості сфери освіти: світовий досвід державного регулювання інноватизації вищої освіти.....	112
Висновки до розділу 2	125
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ ВАЖЕЛІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	129
3.1. Методичне забезпечення підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні.....	129
3.2. Інформаційне забезпечення реалізації державної освітньої політики інноваційного спрямування	143
3.3. Становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки за рахунок	

інноваційного розвитку вітчизняної сфери освіти	149
Висновки до розділу 3	181
ВИСНОВКИ	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	189
ДОДАТКИ	209

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

STEAM - система освіти, яка стимулює оволодіння знаннями і навичками технологічних наукових напрямів для участі в інноваційних міжнародних конкурсах і олімпіадах;

АМН – активні методи навчання;

АСУ – автоматизована система управління;

ВВП – валовий внутрішній продукт;

ВНЗ – валовий внутрішній продукт;

ДІНЗ – Державна інспекція навчальних закладів України;

ЗНО – зовнішнє незалежне оцінювання;

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології;

ІТ – інформаційні технології;

КМСОНП – кредитно-модульна система організації навчального процесу;

МАІ – метод аналізу ієрархій;

Мінфін – Міністерство фінансів України;

МОЗ – Міністерство охорони здоров'я;

МОН – Міністерство освіти і науки України;

НДДКР – науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи

ОПР – особа, яка приймає рішення;

США – Сполучені Штати Америки;

МООС – масові відкриті онлайн-курси (англ. - *Massive open online course*)

ВСТУП

Актуальність теми. Одним з найбільш значущих сучасних результатів суспільного розвитку є становлення й еволюція інформаційного суспільства та новітнього технологічного укладу виробничо-сервісної діяльності. Кінець XX – початок XXI ст. ознаменувалися надзвичайно швидкими темпами науково-технічного прогресу, загостренням суперництва й конкуренції між різними державами, корпораціями, науковими установами. Більш інтенсивною стала і конкуренція між працівниками, які прагнуть до більш оплачуваної посади, самореалізації у професійній діяльності, отримання високого соціального статусу. Це змагання охоплює весь світ та носить міжнародний характер, відповідно, і висуває перед нашою країною найважливіше завдання – забезпечити конкурентоспроможність країни через формування інноваційної освіти. Остання відіграє одну з провідних ролей серед соціальних інститутів сучасного суспільства, оскільки виступає одним із способів становлення особистості шляхом отримання людьми знань, набуття вмінь і навичок розвитку розумово-пізнавальних і творчих здібностей через систему таких соціальних інститутів, як сім'я, школа, засоби масової інформації. Разом з тим, в епоху розбудови економіки знань в глобальному масштабі до національного освітнього потенціалу висуваються нові вимоги.

Становлення економіки знань та формування провідних позицій творчої праці висувають ряд теоретичних проблем, зумовлених особливостями епохи переважання інформаційних продуктів і технологій, що вже настала. У ході новітніх соціальних, економічних та інституційних трансформацій змінюється роль держави, правила та форми її участі в економіці, а також механізми взаємодії з приватним сектором. Для створення умов стабільного економічного зростання, переважно в тих сферах, де Україна є поки ще конкурентоспроможною, необхідна чітка координація дій, спрямованих на

модернізацію економіки та суспільства в науковій, технологічній, організаційній та виробничій сферах з домінуванням освіти, науки та інновацій.

Досягнення національною освітньою системою амбітної цілі формування потенціалу і середовища для нових ідей, технологічних розробок потребує зміни в змісті, процесі, методах і формах надання освітніх послуг. З іншого боку – необхідність переходу до інноваційного шляху надання освіти визначає гостру потребу у зміні підходів до фінансування, організації, матеріального, інформаційного забезпечення функціонування суб'єктів ринку освітніх послуг та зміну механізмів та соціально-економічних важелів управління освітнім процесом на всіх етапах його реалізації. З огляду на вказані обставини важливим науково-практичним завданням є пошук такого способу реформування системи освіти, який би дозволив використати релевантні новим викликам, адекватні ситуації та ресурсним можливостям соціально-економічні важелі підтримки інноваційного розвитку освіти.

Резонансними в національній економіці є мета та можливості реалізації освітньої діяльності. Вітчизняні науковці, такі як В. Абрамов [1], М. Аніщенко [15], Л. Батченко [22], А. Бережний [18; 19], Л. Гальків [28], В. Геєць [29], А. Загородній [42], В. Пилипчук [83], Л. Семів [130], О. Стрижак [135] та ін. виділяють за мету залучення індивіда до досягнень людської цивілізації, обладнання систем передачі масиву даних, що є національним або глобальним надбанням. Ця мета реалізується через виконання соціальної, культурної та економічної функцій. Інші вчені спрямовують увагу на загальні та локальні тенденції розвитку освіти – це О. Акімова [9], Н. Буланкіна[21], Д. Дегтярьов[33], С. Кальной[44], А. Кликова[48], В. Крижанівська[54], Л. Лавриненко [55], А. Леонов [61], Е. Лібанова [62], Л. Плахотнікова [85] та ін. До таких тенденцій вони відносять демократизацію системи освіти, зростання тривалості освіти, її безперервність, гуманітаризацію, інтернаціоналізацію та комп'ютеризацію.

Відзначаючи значні здобутки в теорії та практиці управління сферою освіти, у сучасному світі в наявності різка невідповідність науки, техніки та

технологій із поточним рівнем мислення людей. Цей рівень визначається як результат роботи інституцій сфери освіти, більшість яких мають низький ступінь інформаційної обізнаності та конкурентоспроможності відповідно до інновацій в економіці. Глобалізований світ зіткнувся з різким дефіцитом кваліфікованих кадрів у всіх галузях економіки. Зазначені обставини обумовили проблематику дослідження.

Зв'язок роботи з науковими роботами, планами, темами. Роботу виконано в межах комплексних наукових досліджень відповідно до плану науково-дослідної роботи ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» МОН України за темою «Розвиток фінансово-економічної системи України в умовах децентралізації» (номер державної реєстрації 0117U002856, 2017 р.), в рамках якої розглянуто концептуальні положення впливу процесу децентралізації на становлення наукової та освітянської автономії закладів і окреслено фінансові важелі стимулювання розвитку системи освіти; Донбаської державної машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України за темою «Трансформаційні перетворення господарської системи у контексті глобалізаційних змін: еволюція та управління» (номер державної реєстрації 0114U003939, 2014-2016 рр.), в рамках якої визначено соціально-економічні важелі, що впливають на функціонування і розвитку системи освіти в Україні та запропоновано напрями удосконалення теоретико-методичних положень розбудови системи освіти на інноваційних засадах; розвинуто систему показників результативності використання соціально-економічних важелів державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертації є вдосконалення системи теоретико-методичних положень та розробка науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні через активізацію соціально-економічних важелів реалізації державної політики у сфері освіти. Відповідно до зазначеної мети поставлено та вирішено такі завдання:

розвинути класифікаційні характеристики цілей освітнього процесу як визначального цілепокладання загальнонаціональної соціально-економічної політики, орієнтованої на довгострокову перспективу;

удосконалити теоретико-методичні положення розбудови системи освіти на інноваційних засадах;

уточнити концептуальні положення науково-освітянського

проектування;

дослідити соціально-економічні важелі, що впливають на функціонування і розвитку системи освіти в Україні;

систематизувати методичні підходи до групування та кількісної оцінки якості освітніх послуг й управління ними;

обґрунтувати науково-практичні засади реформування сфери освіти на основі систематизації світового досвіду державного регулювання інновацізації вищої освіти;

запропонувати систему показників результативності використання соціально-економічних важелів державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні;

розвинути інформаційно-методичне забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні.

Об'єктом дослідження є процеси державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти планування та використання соціально-економічних важелів державного регулювання вітчизняної освіти з метою її інновацізації.

Методи дослідження. Основою теоретико-методичних та прикладних досліджень стали фундаментальні положення економічної теорії, менеджменту, державного управління й регулювання, наукові праці вітчизняних і закордонних учених за досліджуваною проблематикою. Зокрема, у процесі підготовки дисертації використано монографічний метод (при вивченні особливостей розвитку основ освітнього процесу та ставлення до нього усіх суб'єктів, його організаторів); аналізу і синтезу (під час класифікації цілей освітнього процесу як визначального цілепокладання загальнонаціональної соціально-економічної політики, орієнтованої на довгострокову перспективу); дедукції та індукції (для удосконалення теоретико-методичних засад інноваційного розвитку системи освіти);

абстрактно-логічний (при уточненні концептуальних положень науково-освітнього проектування); структурно-логічний (для систематизації методичних підходів до групування та кількісної оцінки якості освітніх послуг й управління ними та обґрунтування науково-практичних засад реформування сфери освіти на основі систематизації світового досвіду державного регулювання інноватизації вищої освіти); економіко-статистичний (при дослідженні соціально-економічних важелів функціонування і розвитку системи освіти в Україні та для формування системи показників ефективності їх використання в ході державного регулювання інноваційного розвитку освіти); зіставлення та ранжування об'єктів (для удосконалення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності).

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі на нормативно-правові акти України, що регулюють інноваційні процеси в освітній сфері, визначають соціально-економічні важелі державного регулювання освітнього й наукового процесів, дані Державної служби статистики України, наукові праці з проблем продуктивних сил та структурно-інвестиційної політики, інформаційно-аналітичні матеріали, публікації в періодичних виданнях.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає у поглибленні теоретичних положень і вдосконаленні методичних засад використання соціально-економічних важелів державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні. До числа найбільш вагомих результатів, які характеризуються науковою новизною, належать:

вперше:

запропоновано систему показників результативності використання соціально-економічних важелів державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні, які увійшли до матриці освітньої діяльності та на основі яких розроблено методичне забезпечення підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні, засноване на передумовах переходу соціуму до інноваційного типу економіки, яка

охоплює комплекс систем: освіти та підвищення кваліфікації; продукування наукових знань та інновацій; використання освітніх, технологічних, виробничих та інших інновацій; комерціалізації наукових знань та інновацій; управління та регулювання інноваційного розвитку економіки;

удосконалено:

класифікаційні характеристики цілей освітнього процесу як основи цілепокладання загальнонаціональної соціально-економічної політики, орієнтованої на довгострокову перспективу, до яких віднесено: законодавчі цілі, освітню доктрину, освітні рівні, суб'єктів цілепокладання, характеристику освітньої діяльності, міжнародний підхід, визначення яких дозволяє оперативно коригувати державні стандарти освітньої діяльності та в цілому державну політику сфері освіти;

теоретико-методичні положення розбудови системи освіти на інноваційних засадах, у частині визначення інноваційності як процесу та унікальності освітніх послуг в кожний момент їх надання; такий підхід дозволив сформулювати поняття інноваційного освітнього процесу у вищій школі, під яким слід розуміти цілеспрямовану діагностичну комплексну діяльність керівників усіх рівнів системи вищої освіти, науково-викладацького складу зі створення, освоєння, використання та поширення нововведень в управлінських, фінансово-економічних, науково-технічних, організаційно-педагогічних, змістовно-предметних та освітньо-технологічних структурних елементах даної системи, які забезпечують її ефективне функціонування;

концептуальні положення науково-освітнянського проектування, які засновані на нормативно-правовій базі як історико-культурному надбанні, принципах проектування освітніх процесів, враховуючи їх специфіку, сталих змінах в інституті освіти; конструктивних та неконструктивних тенденціях в структурі розвитку національної економіки, і які доцільно доповнити освітніми технологіями, новими зв'язками в структурі цінностей (значимість, норма, ідеал; нова сфера економіки) та в структурі компетенцій (успіхи

протягом життя; якість суспільних інститутів; продуктивність та конкурентоспроможність людини протягом життя; державна політика зі скорочення безробіття; розвиток середовища для інноваційних перетворень в умовах глобальної конкуренції), що дало змогу надати характеристику процесам інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти;

дістало подальшого розвитку:

аналітичний контент щодо динаміки соціально-економічних показників системи освіти в Україні, за результатами якого виявлено глибину соціальної, економічної, демографічної та культурної криз, дія яких позначається на обсягах державного фінансування та в цілому функціонуванні закладів освіти, невідповідності освітніх реформ реаліям суспільного буття та орієнтації молоді на отримання вітчизняної вищої освіти, безрезультативності застосування соціально-економічних важелів реформування освітнього середовища;

формалізація опису моделі якості освітніх послуг на основі урахування бажання і потреби відносно освітніх послуг, опису змісту освітніх послуг, оператора сприйняття, очікувань і вподобань споживача щодо змісту та рівня надання освітніх послуг, фактичних характеристик освітньої послуги; сприйняття результату обслуговування споживачем; реакції споживача на ступені відповідності між фактичним і очікуваним рівнями обслуговування; це дозволяє конкретизувати напрями оцінки якості освітніх послуг та їх удосконалення та напрями набуття конкурентних переваг та компетенцій на європейському (світовому) рівні;

наукові засади реформування вітчизняної сфери освіти на основі систематизації світового досвіду державного регулювання інноватизації вищої освіти за рахунок формування інституту «університет світового класу», діяльність якого поряд з основною (освітньою) діяльністю дозволила б конкурувати на освітньому, інноваційному, технологічному, науковому та інших локальних, регіональних та світовому ринках; це дає змогу визначити орієнтир для удосконалення організаційних форм вищої освіти в Україні;

інформаційно-методичне забезпечення оцінювання освітньої діяльності на основі матриці, яка враховує величину уречевленої енергії праці, величину уречевленої енергії знань, величину уречевленої енергії матеріальної бази; величину енергії студентів (учнів); величину економічного ефекту від ендаументу; це дає змогу підвищити обґрунтованість визначення напрямів інноваційного розвитку системи освіти в Україні і важелів, які можуть бути використані для його забезпечення.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо розробки механізму моніторингу якості освіти через розширення соціально-економічних важелів державного регулювання інноваційності освітнього процесу в економіці України. Вищевказані рекомендації використовуються у практичній діяльності ДНЗ «Донецький центр професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості України», м. Покровськ (довідка № 02-10/135 від 20.10.2016 р.); відділу освіти Покровської міської ради у Донецькій області (довідка 02/56-272/11 від 21.11.2016 р.); Донбаської державної машинобудівної академії МОН України при розробці Концепції стратегічного розвитку та перспективні напрями розвитку освітньої, наукової та інноваційної діяльності та планів заходів з її реалізації (довідка № 094/06-65 від 18.11.2016 р.). Положення дисертації впроваджені у навчальний процес ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» МОН України при викладанні дисципліни «Педагогіка вищої школи», «Організація і управління освітою» (довідка № 078-45/356-10/2. від 12.10.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені в дисертації і винесені на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у науковій роботі використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, наукові результати та практичні розробки наукового дослідження оприлюднені

автором на міжнародних та всеукраїнській науково-практичних конференціях, серед яких: «Формування сучасного економічного простору: переваги, ризики, механізми реалізації» (Тбілісі, 2016 р.), «Соціальна відповідальність: сучасні виклики» (Краматорськ, 2016 р.), «Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності» (Кременчук, 2015 р.), «Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія і практика» (Донецьк, 2011 р.).

Публікації одержаних результатів. Основні результати дисертації висвітлено в 11 наукових працях загальним обсягом 4,63 ум.-друк. арк., в тому числі особисто автору належить 4,22 ум.-друк. арк. У складі публікацій один розділ в монографії, шість статей у наукових фахових виданнях, та у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз загальним обсягом 4,15 ум.-друк. арк. (автору належить 3,56 ум.-друк. арк.); чотири – матеріали конференцій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ОСВІТИ

1.1. Соціально-економічні важелі державного регулювання освітою

Розуміння сутності дії соціально-економічні важелів державного регулювання освіти полягає у розумінні етимології поняття «освіта», яке бере початок від очищення, піклування про себе, виліковування, надання чогось нового, пізнання самого себе, визначення істини [131, 144]. Згодом воно еволюціонувало до визначення процесу отримання систематизованих знань і навичок, навчання, просвіти [74]. За змістовним наповненням ці два визначення одного слова є протилежними. У першому випадку мова йде про самопізнання й самовдосконалення через допомогу інших людей, оточення. У другому випадку – про систематичне тренування людини для набуття очікуваних компетенцій. Сучасна освітня політика за основними акторами як ініціаторами дій досі не може визначитися із пріоритетністю першого або другого в контексті освіти. Пріоритетами першого наповнення змісту освіти є концентрація зв'язку між освітою та культурою, другого – масовість. Примітно, що англійський аналог освіти – слово «*education*» (від лат. *educatio* – виховання, розведення вирощування) має наступну сукупність значень: виховання, розвиток (характеру, здібностей), культура, освіченість, освіта, просвіта, навчання. Сучасне трактування категорії «освіта» виходить із норм, закладених до Закону України «Про освіту». Відповідно до нього освіта – це основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави [109]. Більш глибинно та змістовно освіту трактує Національна доктрина розвитку освіти. Освіта – це основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-

економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [107]. Таке розуміння поняття «освіта» у більшому ступені відповідає сучасним вимогам та тенденціям інтеграції української освіти в світовий простір.

Виходячи із зазначеного аспектами освіти є навчання, виховання та розвиток. Вивчення еволюції теорії освіти дозволило систематизувати основні концепції у цій сфері [48, с.78; 146; 153; 131; 22]:

освіта є дієвий процес, який відповідає людській природі;

освіта є поетапним процесом;

освіта є відносини між: «Я» та надприроднім (духовним), «Я» та особистістю, «Я» та соціумом;

освіта є процесом формування людської особистості у відповідності із визначеними зразками;

освіта є інструментом, способом або механізмом.

Перебуваючи власне механізмом регулювання людської діяльності та економічного розвитку в державі, освіта сама по собі виступає об'єктом такого регулювання з боку державних органів влади. Виходячи із цього організаційно-економічний механізм державного регулювання сфери освіти містить такі важелі, як економічні, законодавчо-правові, соціальні та адміністративно-організаційні [149]. Освіта України, як і будь-яка інша сфера українського суспільства наразі перебуває у стані реформування [68]. Зокрема, на початку ХХІ століття було запроваджено Болонську систему вищої освіти. Існувало багато прихильників та противників цього процесу. Наразі увага до неї та практика її використання поступово зменшується. Поки не можна констатувати результативність цієї реформи, так як досі у сфері вищої освіти точаться дискусії стосовно її продовження. В системі вищої та середньої освіти впроваджено систему дистанційної освіти,

розвинута екстернатура. Це стало можливим завдяки швидкому технологічному розвитку, що дозволило у стислі строки оперативно передавати великий масив інформації, використовувати тестові програми для дистанційного моніторингу рівня знань тощо. У січні 2016 р. було прийнято наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах» [97]. Індивідуальна форма навчання у школах була унормована через існування особливих потреб окремих учнів, які за станом здоров'я або за іншої поважної причини не могли відвідувати навчальний заклад, як інші учні, або через незначну кількість дітей у селах і селищах. Наразі під його дію підпадають також учні, які проживають у зоні збройного конфлікту, на тимчасово окупованій території України або у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження за надзвичайних ситуацій природного або техногенного характеру. Відзначаючи існування практичних проблем у розвитку системи освіти, профільне керівництво у 2014 р. ініціювало Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року, який було піддано публічному обговоренню [134]. Поки досі він залишився таким. Тим не менш, в ньому наведено системні проблеми, в яких вища освіта перебувала і продовжує існувати. У 2015 р. Україна стала асоційованим членом Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» [141]. Програма сконцентрована на досягненні трьох головних завдань:

- зробити Європу привабливим місцем для першокласних науковців;
- сприяти розвитку інноваційності та конкурентоспроможності європейської промисловості і бізнесу;
- за допомогою науки вирішувати актуальні питання сучасного європейського суспільства.

Відповідно до цих завдань, Програма «Горизонт 2020» має три напрями: передова наука, яка є відкритою для високоякісних індивідуальних та

командних дослідницьких проектів в усіх галузях знань;

лідерство у галузях промисловості, в яких фінансується розробка нових технологій і матеріалів; широкий доступ до фінансових інструментів для впровадження інновацій у малому та середньому бізнесі;

суспільні виклики, з широким спектром дослідницьких проектів у сфері послуг, системи охорони здоров'я та безпеки, питаннях європейської ідентичності і культурної спадщини.

Умови участі у програмі є такими:

не менше трьох юридичних осіб;

кожна юридична особа має бути створена в різних країнах-членах ЄС або асоційованих країнах;

всі юридичні особи мають бути незалежними одна від одної.

За перші два роки її реалізації в економіку України за програмою «Горизонт 2020» залучено понад 7 млн євро. Кількісні показники рівня інноваційної активності та запитуваності національних інноваційних ідей в євроекономічному просторі є такими (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Результати (проміжні) участі сфери науки і освіти у впровадженні в 2014-2015 рр. програми «Горизонт 2020» по Україні

Подано 394 проекти, з них:	Підтримано 42 проекти, з них:	Проектні пропозиції подали 556 українських команди
91 од. – проект «Європа у змінному світі – інклюзивні, інноваційні та розумні суспільства»	13 од. – проект «Дії Марі Склодовської-Кюрі»	Підтримано проектні пропозиції 45 українських команди, з них:
73 од. – проект «Дії Марі Склодовської-Кюрі»	по 5 од. – проекти «Безпечна, чиста і ефективна енергетика», «Навколишнє середовище, ефективність ресурсів та сировинних матеріалів» та «Європа у змінному світі – інклюзивні, інноваційні та розумні суспільства»	18 од. – дослідницькі установи
27 од. – проект «Навколишнє середовище, ефективність ресурсів та сировинних матеріалів»	4 од. – проект «Безпека харчових продуктів, сталі с/г та лісництво, морські та водні дослідження та Біоекономіка»	16 од. – приватні прибуткові організації
203 од. – інші	10 од. – інші	14 од. – вищі навчальні заклади

Сформовано за даними [25]

Складові Програми «Горизонт-2020» по зазначеним у табл. 1.1 напрямам є такими:

по урядовим організаціям:

проект «Дії Марі Складовської-Кюрі» - індивідуальні стипендії (*IF*); мережа інноваційної підготовки (*ITN*); обмін науковим та інноваційним персоналом (*RISE*); спів фінансування регіональних, національних та міжнародних програм (*COFUND*);

гранти Європейської дослідницької ради (*ERC*) – *Starting Grant* (кандидатська ступінь отримана за 2-7 років до дати оголошення конкурсу; до 5 міжнародних публікацій; мінімум 1 публікація без наукового керівника; максимальний бюджет – 1,5 млн євро; максимальний строк – 5 років; участь у проекті – мінімум 50 % робочого часу), *Consolidator Grant* (кандидатська ступінь отримана за 7-12 років до дати оголошення конкурсу; до 10 міжнародних публікацій; декілька публікацій без наукового керівника; максимальний бюджет – 2 млн євро; максимальний строк – 5 років; участь у проекті – мінімум 40% робочого часу), *Advanced Grant* (мінімум 10 років роботи у вибраній сфері; до 10 міжнародних публікацій; інші значні досягнення; максимальний бюджет – 2,5 млн євро; максимальний строк – 5 років; участь у проекті – мінімум 30% робочого часу), *Proof of Concept Grant* (для тих, хто вже має грант *ERC*);

по неурядовим організаціям:

гранти – дослідницькі, на обладнання, на розвиток кар'єри, освітні, на проїзд (*Travel grants*). Для цієї групи грантів визначено їх життєвий цикл, який складається з підготовки пропозицій (6-12 міс., містить пошук відповідного конкурсу, розуміння критеріїв та вимог, процесів та критеріїв оцінки), написання заявок (1-3 міс., формулювання компетентної заявки, бюджету, оцінення з боку колег), подачі заявки та очікування рішення (6-12 міс., подачі заявки та очікування рішення про фінансування, реалізації проекту, звітування).

Дана статистика висвітлює загальний стан інноваційності національної економіки та можливості освітніх і наукових закладів генерувати нові результативні проекти. Загальний бюджет програми складає 80 млрд євро. Акценти поставлені, як було сказано, на передові науки, індустріальне лідерство та соціальні виклики. До передових наук віднесено передові технології та технології майбутнього (*FET*), Європейську дослідницьку раду, програми Марії Склодовської-Кюрі, науково-дослідні інфраструктури Європи (*ERI*). Усі проекти, конкурси та гранти зорієнтовані на якісні показники результативності їх впровадження або реалізації. Основними критеріями оцінювання виступають інтелектуальний потенціал, наукове або практичне значення на функціонування економіки, організація та мотивація процесів, кваліфікація для проведення досліджень або заходів проекту, ресурси. Рівень зацікавленості Євросоюзу до тенденцій до інновацій українського суспільства склав 10,66%. Ставлення міжнародних організацій, стейкхолдерів світу до якості системи освіти в Україні та її готовність й ініціативність відносно активізації інноваційної діяльності наведено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Якість системи освіти в Україні (витяг)

Категорія якості	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016
Якість системи освіти в цілому	56	62	70	79	72	79
Стан вищої і професійної освіти (в цілому)	46	51	47	43	40	34
Якість освіти з менеджменту бізнесу	108	116	117	115	88	87
Якість початкової освіти	49	52	43	37	40	46
Якість вищої математичної і природничої освіти	42	36	34	28	30	38
Охоплення вищою освітою	8	7	10	10	13	14
Кількість країн, по яких проводився моніторинг	139	142	144	148	144	140
Інноваційний потенціал	37	Тимчасово інформація недоступна	58	100	82	52
Якість науково-дослідницьких інститутів	68		64	69	67	43
Співробітництво університетів та промисловості в області НДДКР	69		104	112	66	74

Сформовано за звітами [129]

Основними факторами, які впливають на ці рейтингові показники є:
 якість базової та вищої освіти;
 розвинутість ринку праці із високим ступенем запитаності фахівців;
 кількість виданих охоронних документів на об'єкти промислової власності та ліцензійних договорів на їх використання.

Наразі стан у сфері освіти в Україні за окремими макроекономічними індикаторами є таким (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Фактори впливу на розвиток сфери освіти України (витяг)

Фактори	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Сфера державного фінансування, % від загального обсягу видатків зведеного бюджету	14,7	30,0	31,6	28,9	20,1	18,1	21,1	20,7
Кількість організацій, які виконують НДДКР	1490	1479	1477	1487	1505	1510	1452	1404
Кількість науковців, ос.	120773	113341	107447	104841	106603	105512	100245	96820
Ступінь зносу основних засобів, млн грн	40,5	51,2	56,6	57,0	58,3	59,7	61,6	57,4
Фактори	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Сфера державного фінансування, % від загального обсягу видатків зведеного бюджету	20,1	20,6	21,1	20,7	20,6	20,9	19,1	16,8
Кількість організацій, які виконують НДДКР	1378	1340	1303	1255	1208	1173	999	978
Кількість науковців, ос.	94138	92403	89564	84969	82032	77853	69404	63864
Ступінь зносу основних засобів, млн грн	57,8	62,4	62,5	43,7	43,6	44,9	45,0	46,5
Фактори	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Частка випускників 9-х класів, які по закінченню школи поступили навчатися до ВНЗів	21,3	21,1	20,1	19,5	20,0	20,5	20,3	20,8

Дані за 2014-2015 рр. подано без урахування Автономної Республіки Крим та м. Севастополя

Сформовано за звітами [35]

Сфера освіти знаходиться у кризовому стані так, як і інші сфери національної економіки. Складність полягає у тому, що вона безпосередньо

виконуючи соціальну функцію та норми Конституції, має державну підтримку. Комерційні проекти, які набули широкого розповсюдження впродовж першого десятиліття XXI століття, не мають значних результатів, які б могли розв'язати поточну проблему науки й освіти України. Ситуація, яка має місце за АТО, впродовж двох останніх років значно погіршує тенденцію статистичних показників. Досліджуючи ці та інші фактори функціонування сфери освіти, роль економіки та управління у формуванні сучасних стратегій і технологій розвитку системи освіти значно збільшується. Система освіти, за успішного впровадження її норм, позначається на виробничих процесах, але успіхам в освіті передують успіхи в науці. Спробуємо провести моніторинг державної ініціативи розвитку науки, що «бумерангом» мало б позначитися на системі освіти і у виробництві.

Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначено ці напрями інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на період до 2007 року [111]:

- модернізація електростанцій; нові та відновлювані джерела енергії;
- новітні ресурсозберігаючі технології;
- машинобудування та приладобудування як основа високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва;
- розвиток високоякісної металургії;
- нанотехнології, мікроелектроніка, інформаційні технології, телекомунікації;
- удосконалення хімічних технологій, нові матеріали, розвиток біотехнологій;
- високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості;
- транспортні системи: будівництво і реконструкція;
- охорона й оздоровлення людини та навколишнього середовища;
- розвиток інноваційної культури суспільства: підтримка національної

книговидавничої справи, освітніх та науково-популярних видань.

Цим же документом визначено стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні на 2003-2013 роки:

- модернізація електростанцій;
- нові та відновлювані джерела енергії;
- новітні ресурсозберігаючі технології;
- машинобудування та приладобудування як основа високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва;
- розвиток високоякісної металургії;
- нанотехнології, мікроелектроніка, інформаційні технології, телекомунікації;
- вдосконалення хімічних технологій, нові матеріали, розвиток біотехнологій;
- високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості;
- транспортні системи: будівництво і реконструкція;
- охорона і оздоровлення людини та навколишнього середовища;
- розвиток інноваційної культури суспільства;
- виробництво засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів і пов'язаних з транспортом пристроїв та обладнання, комплектуючих виробів, розробка та впровадження новітніх технологій для їх складання (виготовлення).

Цим же законом задекларовано механізми реалізації загальнонаціональної політики, дотримання якої могло дозволити реалізувати наведені заходи. Самих же механізмів законом не прописано. Наразі він втратив чинність, цілі не досягнуті. Відповідно, економіка недоотримала соціально-економічний ефект. До законів України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту» та «Про вищу освіту» систематично (майже щороку) вносяться зміни [25, 88, 109]. Оцінити їх окремо неможливо, адже звіти по цим новаціям законодавцями не

формуються.

Підводячи підсумки моніторингу міжнародного позиціонування сфери освіти і науки України, національних індикаторів, нормативно-правової бази, законопроектів та звітів слід зосередитися на існуванні системних помилок, які допускають управлінці – від працівників профільного міністерства до студента (учня). Першочергово доцільно бути соціально відповідальним в межах кожного поля діяльності. По-друге, доцільно зорієнтувати стейкхолдерів до венчурного фінансування та стартапів, які пріоритетно започатковувати на базі університетів (за світовою практикою науково-дослідницьких кампусів), використовувати нові форми системи освіти (адже *e-Learning* набуває значного використання та популярності у нового покоління), розширити (законодавчо закріпивши) систему податкового стимулювання на результати наукових розробок в межах навчальних закладів, налагодити управлінську лінію участі, моніторингу та керування інноваційних розробок та їх впровадження у виробництво. Усі ці заходи мають бути адресні та інформаційно відкриті. Суспільство має довіряти реформам у сфері освіти, воно може, у разі прозорості та відкритості, стати головним інвестором науки та початківцем інновацій у національне виробництво.

Роль економіки та управління у формуванні сучасних стратегій і технологій розвитку системи освіти Україні щороку зростає. Їх успіх криється у, передовсім, розумінні першопричин доцільності змін. Мета за своєю сутністю є системоутворюючим елементом, в особливості освітнього процесу. Саме вона дає підстави для виявлення цієї першопричини. Через невірну ціль може бути нанесена непоправна шкода соціуму і нації, що позначиться у низці десятиліть. Освітніми цілями (цілями освітнього процесу) як одного з видів соціально-господарської діяльності будь-якої спільноти є [109, 108, 107, 140, 167]:

за законодавчим та нормативним цілепокладанням:

всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності

суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями (Закон України «Про освіту»);

забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання упродовж життя; формування нових життєвих орієнтирів особистості на основі філософії людиноцентризму як стратегії національної освіти; виховання людини інноваційного типу мислення та культури й на цій основі забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, консолідації усіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин (Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки);

створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти (Національна доктрина розвитку освіти);

за доктриною: державний або ринковий запит;

за рівнями: стратегічні, тактичні, оперативні (Р. Троценко);

за суб'єктами цілепокладання: его-цілі, соціо-цілі, гео-цілі (власне авторські пропозиції);

за характеристикою освітньої діяльності: адекватність, узагальнення або конкретизації (залежно від ситуації відповідно до освітньо-кваліфікаційних характеристик);

за міжнародним підходом: самореалізації, розвитку інтелекту,

посильного внеску в національну економіку, утворення ефективної робочої сили, на підготовку студентів для роботи або кар'єри, розвитку соціальної або політичної системи (А. Фоши [*Arthur W. Foshay*]).

Відповідно до різноспрямованості сучасного вектору освітнього процесу, який пояснюється, з одного боку, індивідуалізацією навчання, та, з іншого боку, масовістю доведення інформації, що досягається за допомогою технологічних можливостей, запропоновано вирізняти та розвивати характеристику цілей освіти. Зокрема до его-цілей віднесено прагнення кожної людини до самоствердження та самореалізації відміно від інших членів суспільства, знаходження власних індивідуальних компетенцій буття у соціумі. Соціо-цілі передбачають соціалізацію людини відповідно до державних, ринкових або змішаних запитів, політики тощо відповідно до набутого досвіду, знань, вмінь, навичок, національної культури тощо. Гео-цілі пов'язані із геополітичними тенденціями, які зараз мають місце у кожній сфері людського буття. Із кожним роком у все більшому ступені стираються межі кордонів трудових ресурсів. Остання криза в Україні довела неспроможність органів державної влади власне державною соціальною політикою зацікавити фахівців та молодь залишитися в країні. У пошуках засобів для існування більш мобільний прошарок формує доданий продукт, використовуючи власний інтелектуальний капітал, в інших країнах світу. Вбачається за доцільне розвивати теорію класифікації цілей освітнього процесу. Це дозволить визначитися із тактичними і стратегічними пріоритетами у сфері освіти, сформулювати та запроектувати механізм та розробити програму дій, вписаних у відповідну державну політику.

1.2. Теоретико-методичні засади інноваційного розвитку системи освіти

Успішність модернізаційних процесів, ініційованих на державному

рівні, значною мірою визначається теоретико-методологічною, методичною і технологічною підготовленістю педагогічних колективів та особистим ставленням вчителів (педагогів, викладачів) та учнів (студентів) до цілеспрямованої усвідомленої інноваційної діяльності. Інноваційний підхід до освіти передбачає формування сучасних компетенцій, що відрізняються від звичайних багатофункціональністю знань, міждисциплінарних умінь, освоєнням нових дій, прийомів, технологій у різних ситуаціях [147]. З метою характеристики теоретико-методичних засад інноваційного розвитку системи освіти визначимося із розумінням терміну «інновація» (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Підходи до визначення терміну «інновація»

Науковець	Специфіка терміну	Визначення
М. Кондратьєв	процес	впровадження винаходів, відкриттів, досягнень НТП
Й. Шумпетер	процес	проведення нових комбінацій (як підприємницька ініціатива) у випадках впровадження нового товару, методів виробництва, створення нового ринку, оволодіння новим джерелом сировини, впровадження нових організаційних форм промисловості.
П. Друкер	процес	випуск більш досконалого продукту, забезпечення нового переваги, підвищення потенціалу людських і матеріальних ресурсів з метою виробництва матеріальних цінностей.
М. Портер	результат	Інновація — результат впровадження нововведень у контексті конкурентної стратегії фірми на ринку, можливість отримати конкурентні переваги. Інновації створюють конкурентні переваги.
Б. Санто	процес	суспільно-економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів приводить до створення кращих за своїми характеристиками виробів, технологій і охоплює весь спектр видів діяльності – від досліджень і розробок до маркетингу.
Закон України «Про інноваційну діяльність»	результат	новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери

Складено за даними [100,128, 154,39, 49, 163]

Специфічним з точки зору системи освіти як соціальної послуги, суспільно значущого блага, яке гарантовано державою, є те, що достатньо

упроблемненим є винайдення інноваційності у ній, яка б підтримувалася б усім суспільством. У розумінні сутності цих питань складаються найбільш гострі протиріччя. Вони пов'язані із парадоксом між економікоцентризмом неоліберальної філософії освіти та «гуманістичним ідеалізмом» класичної філософської методології освіти. Ці протиріччя існують у розумінні цілей й функцій освіти, використовуваних антропологічних моделей [145]. Таким чином інновації у системі освіти, у дійсності є організаційно-управлінськими і розкладаються на такі елементи:

- ресурсні;
- організаційно-управлінські;
- організаційно-технологічні;
- продуктові.

Систематизуючи все вищезазначене визначено складові та фактори теоретико-методичних засад інноваційного розвитку системи освіти (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Складові та фактори теоретико-методичних засад інноваційного розвитку системи освіти (розроблено автором)

Передумовами, що визначають основні тенденції розвитку освіти в сучасному світі, є: диверсифікація технологій, зростання темпів розвитку економіки і суспільства, зростання конкуренції, значне розширення масштабів міжкультурної взаємодії, що викликає необхідність такої організації системи освіти і освітнього процесу, яка могла б готувати людей до життя в швидко мінливих умовах, давати їм можливість навчатися протягом усього життя [11]. Проблемою інноваційного розвитку системи освіти в Україні є різниця ментальних концепцій між освітою та бізнесом. Наразі вітчизняні підприємства не визнають пріоритетними вкладення коштів на навчання персоналу через неефективність таких інвестицій [15].

Характеризуючи нинішній стан національної економіки, провідні світові експерти відзначають початок четвертої промислової революції, під час плину якої промисловість все більшою мірою використовує інтелектуальний потенціал високорезультативних кластерів і компаній, які задіяні в сфері інформаційних технологій. За доступністю практично всіх сучасних *IT*-технологій до використання в науці або практиці є значна кількість вітчизняних розробників, які їх успішно використовують, але для західних замовників. Українські *IT*-фахівці входять у рейтинг ТОП-30 найбільш кваліфікованих представників цієї професії на світовому ринку і (при належній увазі до цієї галузі з боку держави) Україна до 2020 року могла б збільшити кількість цих затребуваних фахівців як мінімум удвічі. Збільшення висококваліфікованих фахівців як проблемний процес бізнес розв'язує не за допомогою вищих навчальних закладів через залучення випускників, а утворюючи власні інтелектуальні майданчики. Серед іншого в Україні зараз функціонує на постійній основі *Kyiv International Economic Forum* (далі – *KIEF*) [46]. Цей інтелектуальний майданчик ставить за мету формування стратегії економічного розвитку країни, організації діалогу експертів, бізнесу і влади, залучення кращого світового досвіду, сприяння конвертації ідей у реальні проекти. На першому *KIEF* (в 2014 р.) були позначені контури структурних реформ, націлених на здійснення

економічного прориву. На другому *KIEF* (в 2015 р.) визначено за пріоритет розумне і перспективне управління вітчизняною економікою за допомогою трикутника «влада-бізнес-суспільство». На третьому *KIEF* (в 2016 р.) головною тематикою стало максимальне наближення до залучення в країну інвестицій для участі України в глобальних процесах розвитку четвертої промислової революції. Сучасними концепціями інноваційного розвитку національної економіки з боку бізнесу вбачається:

чітке розмежування країна на основні дві групи: дуже багаті та дуже бідні;

Україна – це країна високотехнологічного інжиніринга;

головна перевага України криється у людському капіталі;

державні органи влади й управління – це партнери економічного розвитку;

формування «дорожньої карти» трансформації вітчизняних підприємств, зміна моделей управління для зменшення дисбалансу між вендорами-розробниками і користувачами-промисловими підприємствами.

До інноваційних державних регуляторів (інструментів) інноваційних процесів відносять:

соціально-економічні та науково-технічні прогнози державної політики у сфері фінансів, цін, грошового обігу тощо;

державно-адміністративні, загальноекономічні та ринкові регулятори;

національні та державні програми, проекти, моделі оптимізації економічних процесів;

державні замовлення та сучасна контрактна система;

індикативні механізми і регулятори діяльності державних установ та освітніх організацій інших форм власності;

механізм інтеграції регуляторів та структур.

Донині популярні інноваційні методики освіти (робота в малих групах, дискусії, турніри, диспути, дебати, «міні-уроки», ділові й імітаційні ігри, ситуаційні вправи, задачі, проблеми тощо) наразі є звичними.

Слід також зазначити, що в Україні не зменшується увага науковців до створення інтелектуальних інформаційних середовищ для обдарованої молоді в системі закладів Малої Академії Наук [135], але коштів та ментальної зацікавленості з боку усіх учасників цього процесу недостатньо для встановлення тісного зв'язку між бізнесом та наукою. Результат процесу створення цього середовища обмежується формування віртуального майданчика чи платформи. Зокрема, О. Стрижак формування предметно-орієнтованих онтологій на основі тезаурусних моделей вбачає наступним чином:

Таблиця 1.5

Формування предметно-орієнтованих онтологій на основі тезаурусних моделей [135]

Навчальний заклад	Телекомунікаційна система	Площадка взаємодії
Джерело отримання знань	Інформаційний сервер	Абонент
Носії знань	Маршрутизатор	Викладач
Навчальний план учня	IP-з'єднання	Абонент джерела знань
Віртуальна бібліотека	Доменний простір	Учень
Лекції	Утиліти адресного доступу	CD-диск
Посібники		Flash-пам'ять
Методичні посібники		Поштовий сервер
Наукові статті		Дошки оголошень
Курсові проекти		
Контрольні роботи		
Практикуми		
Довідники		

Система продуктування наукових знань та інновацій передбачає наступні взаємопов'язані види діяльності:

науково-дослідна;

проектна;

освітня.

Результатом їх симбіозу є інновація, яка передбачає необхідність отримання економічного ефекту, за результатами їх впровадження. Відповідно стає актуальною система комерціалізації наукових знань та інновацій. В. Коробка зазначає «Система комерціалізації продукції

інноваційної діяльності складається з оцінки не тільки процесу комерціалізації, але і трансферу. Методи, механізми трансферу прямо впливають на формування стратегії продажу об'єктів комерціалізації і повинні бути також досліджені, оптимізовані та відображені в стратегії комерціалізації результатів інноваційної діяльності» [52, С. 45]. Вона відмічає відсутність в інфраструктурі трансферу технологій некомерційних венчурних фондів, фірм венчурного капіталу і малих інноваційних фірм високих технологій.

Інвестиції в інновації у сфері освіти в Україні проходять доволі тривало та низько результативно через низку причин, а саме:

інвестиції у якість мають перманентний характер, що обумовлено роллю і значимістю фактора якості у забезпеченні конкурентоспроможності продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Відносно освіти – людина як носій власного людського капіталу може бути конкурентним на ринку праці держави, світу. Він не має законодавчих обмежень у правах самореалізації як фахівця. Підприємство, у даному разі, має боротися за підготовленого фахівця, що проявляється збільшенням пропонованого доходу, відповідно, зростанням витрат;

вузька цільова спрямованість інвестицій у якість, відсутність можливостей для альтернативних рішень – підприємство не може фінансувати підготовку кількох фахівців з відповідного профілю для встановлення найкращого: за часовими та матеріальними факторами це достатньо витратно та тривало;

матеріальні інвестиції у якість у вигляді вкладень у засоби виробництва, як правило, супроводжуються ефектом ресурсозбереження зростанням продуктивності, економією живої та уречевленої праці. Це у корні суперечить місії підготовки фахівця за кошти юридичних осіб;

можливість інвестувати у якість на будь-якому етапі життєвого циклу продукції із максимальним ефектом від інвестування на будь-якому етапі життєвого циклу продукції. Відносно освіти – кошти, виділені на підготовку

фахівця є низько ліквідними, а використати його інтелектуальний ресурс можна частіше після завершення навчання;

залежність інвестицій у якість від платоспроможного попиту з боку виробничого сектору і споживчого ринку. Дійсно у системі освіти зараз спостерігається низький запит на молодих фахівців;

інвестиції у якість здатні підвищувати ефективність системи управління якістю і системи управління підприємством та економікою за рахунок покращення зв'язку із зовнішньою середою, активізувати процесний підхід до менеджменту якості.

В умовах науково-технічного і управлінського прогресу, система управління та регулювання інноваційного розвитку економіки необхідна через посилення конкуренції між товаровиробниками, інвестиції в якість набувають характер інвестицій в інновації. У ринкових умовах господарювання інноваційні проекти виступають як об'єктивна передумова інвестиційної діяльності, оскільки забезпечують стійке фінансове положення закладів освіти і їх конкурентоспроможність на основі вдосконалення освітнього процесу, технологій виробництва і управління, або на основі створення принципово нових продуктів та технологій. Інноваційна діяльність в області якості передбачає здійснення інвестицій в розробку і впровадження нововведень – оформлених результатів фундаментальних, прикладних досліджень і розробок у формі відкриттів, винаходів, патентів, раціоналізаторських пропозицій, ноу-хау, які дозволяють задовольняти абсолютно нові потреби у продукті або задовольняти вже існуючі потреби раніше не відомими, більш досконалішими, способами, і спрямовані на створення того, що можна назвати новою якістю, що виявляється в принципово нових технологіях, способи підготовки фахівців тощо.

У таких умовах існування стратегій та концепцій в складі теоретико-методичних засад інноваційного розвитку системи освіти носить декларативний характер. Формально основні концепції реформ та перспектив

прописані у нормативно-правовій базі, а за відсутності дієвого механізму та джерел фінансування стратегії та проекти не «працюють».

В аналітичних записках, у наукових виданнях, у виступах, фахівці єдині в одному – в Україні виділяється не достатньо коштів на розвиток освіти. Приватні фінансування не конкурують із державними, а державний бюджет має враховувати кошти на освіту через соціальну функцію. Відповідно природньо, що якість та результативність освітнього процесу та фахівців-випускників навчальних закладів низькі. Серед інших, Л. Гальків зазначає: «В умовах формування економіки знань освіта перетворюється на сектор формування основної домінуючої сили постіндустріального суспільства – інтелектуального капіталу, – що призводить до трансформування й утвердження відповідних управлінських, господарських та інвестиційних механізмів функціонування цього сектора. Реформування економічних засад вітчизняної системи освіти має спрямовуватися на створення прозорих фінансово-економічних механізмів цільового накопичення та адресного використання коштів, які необхідні для реалізації в повному обсязі конституційних прав громадян на освіту» [28].

На сучасному етапі розвитку світової економіки все частіше наголошується, що розвиток економіки України у майбутньому «багато в чому визначається темпами здійснення політичної та економічної модернізації суспільства» [29, с. 4]. При цьому основними факторами такої модернізації виступатимуть знання та інновації, адже саме ці механізми притаманні сучасній світовій моделі розвитку. Через таку установку потенційні можливості підвищення рівня інноваційної діяльності вітчизняних установ освіти визначено новою редакцією Закону України «Про вищу освіту», що, своєю чергою, простимулювало тільки вищі навчальні заклади до більш тісної співпраці із бізнесом (зокрема виробництвом) через існування в їх видах діяльності позиції «наукова діяльність». Сучасні нормативно-правові акти, які сприяють техніко-технологічному удосконаленню освітніх процесів є чинні закони України, зокрема: «Про

освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотацій роботодавцям», «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності», «Про управління об'єктами державної власності», Податковий та Господарський кодекси України тощо.

Характерною тенденцією останнього десятиліття виступають масштабні інституційні перетворення, що додають специфіку інноваційним процесам у всіх сферах наукової та освітньої діяльності. Інноваційні процеси в такій освітній системі відрізняються циклічністю, тобто весь інноваційний цикл - від дослідження потреб у нововведеннях до їх реалізації, здійснюється всередині самої освітньої системи; для супідрядних освітніх систем університет є генератором нововведень і науковою базою [57].

Дослідженням різних аспектів розвитку вищої школи, зокрема і на інноваційній основі, на макро-, мезо- та мікрорівнях приділяли увагу у своїх працях зарубіжні вчені як Х. Боуен, М. Томас, М. Портер [151-154]. Питання ролі інновацій в освіті розкрито в роботах Н. Гендиної, Н. Пескової, В. Огаренко, Е. Хершберга; управління системою безперервної освіти центральними та регіональними органами влади досліджували С. Андрейчук, Г. Балихін, М. Дарманський, А. Карпухіна, Л. Коробко, О. Крюков, О. Поважний, О. Поступна, І. Станкевич, А. Стойка, Т. Шкандибіна [1-6, 18]. Проте не зважаючи на широкий спектр досліджень із згаданої проблеми, залишаються недостатньо розкритими питання концептуальних засад координування та контролю діяльності навчальних закладів щодо впровадження інноваційних технологій.

Перехід до інноваційного типу економіки передбачає створення умов для формування національної інноваційної системи, яка повинна охоплювати:

систему освіти та підвищення кваліфікації;

систему продукування наукових знань та інновацій;
 систему використання освітніх, технологічних, виробничих та інших інновацій;
 систему комерціалізації наукових знань та інновацій;
 систему управління та регулювання інноваційного розвитку економіки.

Вища освіта виступає вирішальним фактором інноваційного поштовху, оскільки глобальна економіка, до якої прагне ввійти Україна, вимагає якісно нового рівня освіти та постійного оновлення знань і навичок упродовж усього життя.

Саме тому одним з ключових факторів, що роблять вплив на трансформацію системи вищої освіти в наші дні є змінена концепція знання. У базові світоглядні парадигми включаються глобалізаційні концепти: переважання перманентних змін над станом стабільності, індивідуалізація єдиного історичного часу, скорочення географічних просторів і стиск часу, нові типи взаємодії локальних і глобальних практик, виникнення горизонтальних мережевих структур, віртуалізація багатьох сфер життя, гібридизація культурних феноменів та ін. Ще в середині XX століття наука і знання сприймалися як абсолютні цінності та прагнення до істини було одним з моральних орієнтирів, то в наші дні все більшого поширення набуває концепція «корисного знання» (*useful knowledge*), тобто знання обмеженого, сконцентрованого на конкретику і націленого на результат, що приносить негайну економічну вигоду.

Російський вчений Ю. Корчагін відзначає, що промислові та науково-технічні революції, зміна технологічних укладів економіки і типів суспільства розглядаються з позицій теорії і практики розвитку людського капіталу. Аналіз цих процесів показує, що людський капітал і цикли його зростання і розвитку є головними чинниками генерації інноваційних хвиль розвитку та циклічності світової економіки та суспільства [53]. З цього виходить, що саме революційні зміни в економіці та суспільстві здійснюються безпосередньо за рахунок накопичення людського капіталу на

кожному етапі розвитку народу, країни, світу.

Людський капітал формується за рахунок інвестицій у підвищення рівня і якості життя населення, в тому числі у виховання, освіту, здоров'я, знання (науку), підприємницькі здібності і клімат, інформаційне забезпечення, формування еліти, приплив людського капіталу з інших країн, безпеку та економічну свободу, а також у культуру та мистецтво (рис. 1.2) [53, с. 11].

Рис. 1.2. Джерела формування людського капіталу [53]

Кожне якісне зрушення в економіці безпосередньо пов'язане з відповідним етапом розвитку людського капіталу та його новою високою якістю, перш за все в освіті, науці та інноваціях.

Узагальнюючи цю ідею Ю. Корчагін розробив загальну схему впливу людського капіталу на науково-технічний розвиток та зміну технологічних укладів економіки (рис. 1.3).

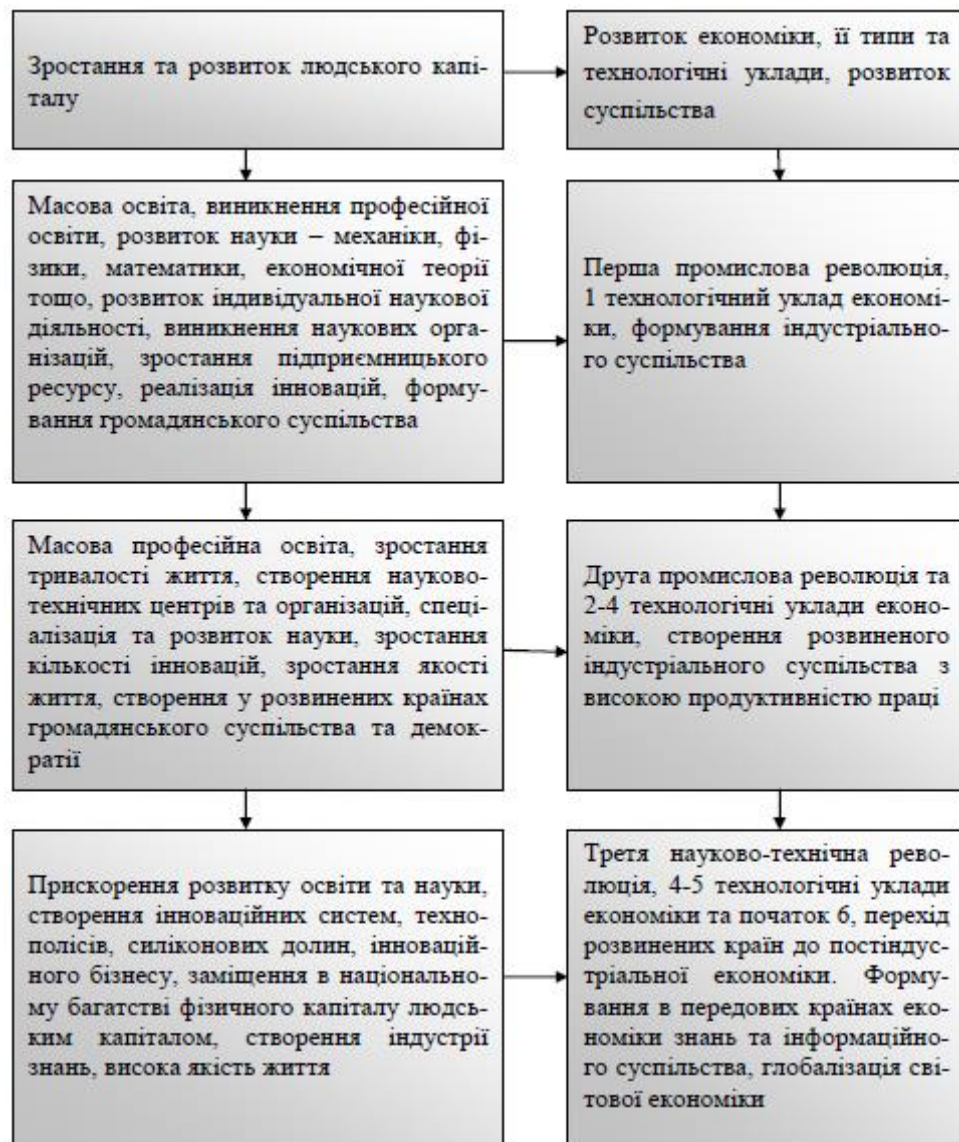

Рис. 1.3. Схема впливу людського капіталу на науково-технічний розвиток та зміну технологічних укладів економіки [53]

На рис. 1.3 найвищим етапом розвитку постіндустріальної та інноваційної економіки є економіка знань, головним фактором формування та розвитку якої є прискорення розвитку освіти та науки, створення інноваційних систем, технополісів, інноваційного бізнесу, заміщення в національному багатстві фізичного капіталу людським капіталом, створення індустрії знань, висока якість життя. Примітно, що у науковій літературі економіку знань часто ототожнюють з інноваційною економікою, проте економіка знань є найвищим етапом розвитку інноваційної економіки та є фундаментом суспільства знань або інформаційного суспільства.

Термін «економіка знань» був введений у науковий обіг австро-американським ученим Ф. Махлупом у 1962 р. в застосуванні до одного із секторів економіки [58].

На сьогодні цей термін, поряд з терміном «економіка, що базується на знаннях», використовується для визначення типу економіки, в якій знання відіграють вирішальну роль, а виробництво знань є джерелом зростання [64].

Одним з сучасних теоретично найбільш успішних напрямів переходу до інноваційного соціально орієнтованого типу економічного розвитку серед країн-сусідів є «Концепція довгострокового соціально-економічного розвитку Російської Федерації на період до 2020 року», яка затверджена розпорядженням Уряду Російської Федерації від 17.11.2008 р. № 1662-р є модернізація системи освіти. Методика у ній передбачає, що формування системи освіти на основі впровадження національної кваліфікаційної рамки, системи сертифікації кваліфікацій, модульних програм дозволить максимально ефективно використовувати людський потенціал і створювати умови для самореалізації громадян протягом всього життя. Зокрема, до 2020 р. планується впровадження системи щорічної підтримки до 100 організацій, що реалізують кращі інноваційні програми безперервної професійної освіти [17, с. 17].

Підсумовуючи вищезазначене в контексті дослідженої глибини проблеми теорії та практики, які мають місце в Україні слід відмітити теоретико-методичні засади інноваційного розвитку вітчизняної системи освіти:

за технологічним комплексом: мати системну, структуровану, спрямовану, алгоритмічну, керовану, ефективну, відтворювану модель освітнього процесу, яка буде ґрунтуватися на науковості ідей, теорій, принципів, які лежать в основі інновацій;

за державним регулюванням сфери освіти в Україні: це процес, що забезпечує рух по економічній системі вихідного продукту до кінцевого. Розгляд інноваційного розвитку неможливе без формування парадигми

збалансованого розвитку, що протягом останніх десятиліть супроводжується якісною трансформацією змісту освітнього процесу.

Виходячи з означеного можна констатувати, що доцільно розглядати два напрями впровадження інноваційної діяльності в освіті [132]:

1. Модернізація традиційного навчання у дусі ефективної організації засвоєння заданих зразків, досягнення чітко заданих еталонів. У рамках цього напрямку оновлення навчального процесу орієнтоване на традиційні дидактичні завдання репродуктивного навчання, уявленні про навчання як «технологічний» конвеєрний процес з чітко фіксованими, детально описаними очікуваними результатами.

2. Інноваційний підхід до навчального процесу, в якому метою навчання є розвиток у студентів можливостей освоювати новий досвід на основі цілеспрямованого формування творчого і критичного мислення, досвіду та інструментарію учбово-дослідницької діяльності, ролевого та імітаційного моделювання.

Таким чином, під інноваційним освітнім процесом у вищій школі слід розглядати цілеспрямовану діагностичну комплексну діяльність керівників усіх рівнів системи вищої освіти, науково-викладацького складу зі створення, освоєння, використання та поширення нововведень в управлінських, фінансово-економічних, науково-технічних, організаційно-педагогічних, змістовно-предметних та освітньо-технологічних структурних елементах даної системи, які забезпечують її ефективне функціонування.

З метою активізації інноваційних підходів у вищій освіті потрібно:

розробити концепцію інноваційної моделі навчання у вищій освіті з використанням діяльнісно-орієнтованих технологій;

сформувати новий зміст вищої освіти в системі безперервної освіти, забезпечувати розвиток дистанційного навчання, активніше запроваджувати в навчальному процесі сучасні інформаційні технології, створити єдину електронну освітньо-наукову мережу, освітньо-науковий портал;

поглибити інтеграцію вищої школи з наукою та виробництвом,

забезпечити ефективний взаємозв'язок академічної, вузівської та галузевої науки; розширити підготовку кадрів із спеціальностей, що забезпечують інноваційний розвиток національної економіки; створити національну й регіональні систем прогнозування й постійного моніторингу поточних і перспективних потреб ринку праці в кадрах різної спеціалізації й кваліфікації, у тому числі з урахуванням загальносвітових тенденцій;

сформувати законодавчу базу для організації системного партнерства, держави, бізнесу і ВНЗ, яке передбачає активну участь роботодавців і їх об'єднань в інноваційному розвитку вищої освіти, вирішенні його проблем;

на законодавчому рівні забезпечити бюджетне фінансування капітальних вкладень у сфері науково-технічної діяльності, підвищити рівень комерціалізації результатів наукових досліджень.

Відзначаючи актуальність проблемності інновацій у системі освіти слід узагальнити наступне. Інновації в системі освіти являють собою цілеспрямовані і планомірні організаційні й управлінські перетворення, які, будучи досить швидкими і суттєвими, призводять до утворення таких конфігурацій в діяльності організацій, яких раніше не існувало. Сюди входять три ключові характеристики:

спрямованість (цілеспрямованість, послідовність і систематичність);

новизна (відмінність від раніше існуючої);

«радикалізм» (значущість і швидкість).

Теоретико-методичні засади інноваційного розвитку системи освіти мають бути удосконалені через розв'язання трьох проблемних пункти:

зменшення поточних витрат за основними освітніми послугами через раціональне використання ресурсного забезпечення й підвищення продуктивності праці за рахунок прямого та опосередкованого стимулювання усіх учасників освітнього процесу;

утворення інноваційної моделі освітнього розвитку через підтримку відповідного рівня конкурентоспроможності навчальних установ, які надають освітні послуги;

усунення перешкод негативного впливу технологічних процесів на якість надаваних послуг.

Отже, створюючи й удосконалюючи інноваційну інфраструктуру, охоплюючи інноваційну діяльність підприємств в Україні, розвиваючи інформаційні ресурси, залучаючи в регіони вітчизняних і закордонних інвесторів і активізуючи міжнародні контакти, науково-освітньо-інноваційний комплекс може стати одним з найважливіших факторів економічного й соціально-культурного розвитку території, і сприятиме формуванню відчутного синергетичного ефекту від впровадження інновацій.

1.3. Концептуальні положення науково-освітнянського проектування

Відповідно до визначеної п. 1.1 доцільності формування та проектування механізму та системи дій, які б стали основою державної освітньої політики та аналізу методичних підходів до систематизації та кількісної оцінки якості освітніх послуг й управління ними (п. 1.2) освітній процес розглядається з позиції системного науково-освітнянського проектування.

Під проектуванням розуміють процес створення прототипу, прообразу передбачуваного або можливого об'єкта, стану [137]; процес визначення архітектури, компонентів, інтерфейсів та інших характеристик системи або її частини [164]; це універсальний і самостійний в інтелектуальному і соціокультурному відносінах тип діяльності, спрямований на створення реальних об'єктів і/або ефектів з заданими функціональними, техніко-економічними, екологічними і споживчими якостями [79]. Результатом проектування є проект у вигляді цілісної сукупності моделей, властивостей чи характеристик, описаних у формі, придатній для реалізації системи. Допоки така система в Україні не має результативного проекту дій. Тому у

роботі запропоновано концептуальні положення науково-освітнянського проектування, сутність та зміст яких наведено нижче.

До визначальних категорій науково-освітнянського проектування слід віднести:

нормативно-правову базу як історико-культурне надбання: визначально воно було сформовано для функціонування сфери освіти в Україні. Наразі виникла необхідність визначитися із кількісними категоріями, а саме «Як» буде функціонувати сфера освіти в Україні у подальшому?;

принципи проектування освітніх процесів, враховуючи їх специфіку; сталі зміни в інституті освіти: конструктивні та неконструктивні тенденції в структурі розвитку національної економіки.

До концептуальних позицій, які тільки пропонується включити до загальної системи освітнього процесу, слід віднести:

освітні технології, у т.ч. технології передачі масиву даних та знань на далекі відстані, не прив'язуючись до конкретного навчального закладу. У даному разі не зважаючи на обрану концепцію навчання (пояснювально-ілюстративну, поетапного формування розумових дій, програмного навчання, проектного, контекстного або проблемного навчання);

сформулювати нові зв'язки в структурі цінностей: значимість, норма, ідеал; нова сфера економіки;

сформулювати нові зв'язки в структурі компетенцій: успіхи протягом життя; якість суспільних інститутів; продуктивність та конкурентоспроможність людини протягом життя; державна політики зі скорочення безробіття; розвиток середовища для інноваційних перетворень в умовах глобальної конкуренції.

Схарактеризуємо поточні концептуальні положення науково-освітнянського проектування та сучасні розриви в освітньому процесі на прикладі вищих навчальних закладів, які нормативно мають право в Україні займатися науковою роботою, результати якої (за державним замовленням або госпрозрахунковою тематикою тощо) можуть приносити економічний

ефект.

Тривала вітчизняна економічна криза позначається на усіх сферах суспільного буття. Ринок праці набув мінливих тенденцій через власне переформатування. В Україні виникли нові технології, виник господарський запит на фахівців нових компетенцій, професій. Ці процеси ускладнюються на загальносвітові тенденції міграції робочої сили та передумови, які їх визначають. Відповідно, для формування ринку освітніх послуг має бути, з одного боку, бажання абітурієнтів навчатися у вітчизняних вишах; з іншого боку, потенційні роботодавці мають стимулювати молодь через ВНЗ до отримання фаху. Це є одним з елементів корпоративної соціальної відповідальності, про яку тільки почали говорити у бізнес-середовищі. Але кризові умови, у яких функціонує вітчизняний бізнес, негативно позначаються на фінансових показниках функціонування підприємств, не говорячи вже про соціальне спрямування або позиціонування, спонсорську підтримку вищих навчальних закладів тощо. Таке взаємопов'язне коло соціально-економічних, але слабо функціонуючих відносин позначається на негативній демографічній, науковій і соціальній статистиці країни, яка наразі існує в Україні. Якщо на початку XXI століття загальна частка фінансування наукових та науково-технічних робіт складала 1,2 % від ВВП (2000 р.) [60], то в у 2015 р. цей показник знизився до 0,25 % на фоні темпу зменшення чисельності населення України у 87,4 %. Тенденція частки державного фінансування наукових та науково-технічних робіт також є негативною – з 0,36 % у 2000 р. [60] до 0,1 % у 2015 р.

Для зміни умов функціонування суб'єктів соціально-економічних відносин в Україні залучаються іноземні фахівці та інвестиції. Однак ментально українці поки не визначилися із перспективами розвитку вітчизняної економіки. Реформи, у більшості випадків, мають безсистемний або декларативний характер. Тим не менш, у даний мінливий час, все таки виникають нові сфери національної економіки.

Багато праць, як вітчизняних, так і іноземних, присвячено новим

галузям економіки [120, 165]. І це природньо, адже технологічний розвиток суспільства еволюціонує. Галузевий поділ економіки є результатом історичного процесу розвитку суспільного поділу праці [55].

Розвиток суспільства й економіки, подальше поглиблення спеціалізації виробництва призводять до формування нових галузей. Одночасно зі спеціалізацією і диференціацією йдуть процеси кооперації, інтеграції виробництва, що призводять до розвитку стійких виробничих зв'язків між галузями національної економіки. Постійне поглиблення галузевого поділу сприяє встановленню нових форм суспільно-економічних відносин, формуванню відповідних інститутів, окремі з яких набувають законодавчих форм. Відповідно в державі відбуваються конструктивні та неконструктивні тенденції в структурі розвитку національної економіки. Однак формуванню нових сфер економіки присвячено достатньо мало праць. З іншого боку, вітчизняні підприємства (підприємці) економічно не простимульовані до інвестування в дослідницькі розробки та їх подальшу комерціалізацію. Адже ця тема є доволі не популярною через низьку регуляторну функцію як з боку держави, так і ринкових структур за аспектами даної проблематики.

Низький рівень зацікавленості пояснюється тим, що нові форми суспільно-економічних відносин на етапі зародження та початку свого існування явно не виражені, вони не мають специфічних рис за власної тимчасової нестійкості. У період розширення меж свого існування рівень зацікавленості всіх стейкхолдерів, як і їх чисельність зростає, формуються стійкі зв'язки, накопичується інституційна складова, укладаються формальні контакти.

Перш за все визначимося із категорією «нові сфери економіки». Загальновідомо, що до них відносять: виробництво, розподіл, обмін, споживання. Сфера освіти відноситься до виробництва. На нашу думку структура сучасної економіки за сферами має такий вигляд:

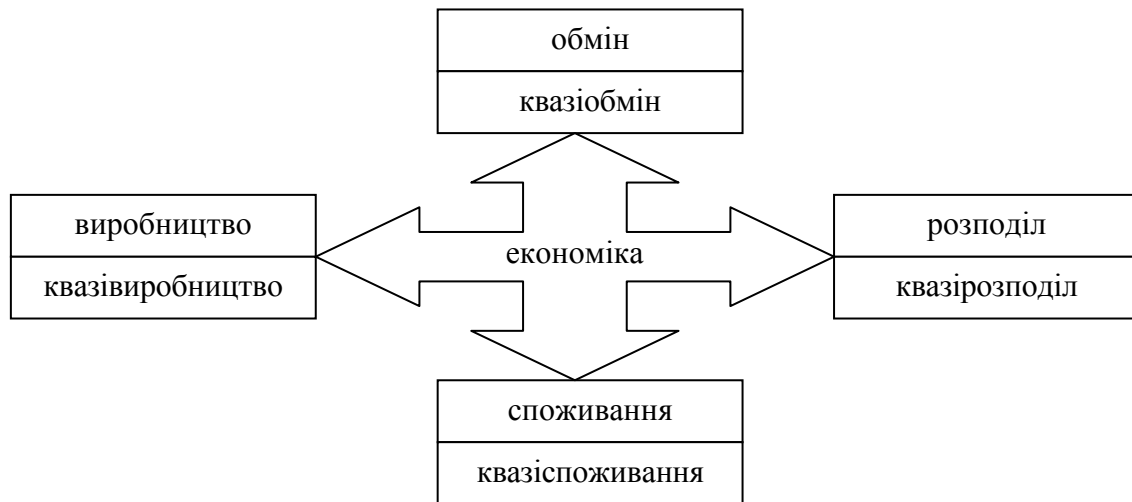

Рис. 1.4. Структура сучасної економіки за сферами (розроблено автором)

Відповідно до матеріалу рис. 1.4 доцільно схарактеризувати чотири нові сфери, які поки мають прояв підсфер, але щороку збільшують свою значущість при формуванні ВВП.

Таблиця 1.6

Характеристика квазі- сфер сучасної економіки

Квazівиробництво	Квazірозподіл	Квazіобмін	Квazіспоживання
військова діяльність, дистанційна освіта, квazіоптична промисловість, виробництво штучних каменів тощо	квazібезробіття, квazірозподіл дивідендів або прибутку, квazірозподіл ціни для об'єкта оцінки тощо	реципрокція, редистрибуція, квazісистема валютного курсу, квazімінова вартість, квazірента тощо	обмеження в системі виробництва, пасивне споживання, деформована споживча політика тощо

Розроблено автором

До формування нових сфер економіки і видів виробництва призводить подальше поглиблення спеціалізації виробництва, розвиток економіки і суспільства. Світова практика нараховує кілька типів стимулювальної політики до зростання з боку бізнесу зацікавленості у фінансуванні інновацій. Зокрема фінансові інститути, які беруть участь у фінансуванні інноваційної діяльності, отримують податкові пільги, працює державне гарантування повернення кредитів тощо. це призводить до зростання

щільності бізнес-зв'язків. Нові та спеціалізовані галузі відрізняються різним ступенем диференціації виробництва. До створення змішаних виробництв і міжгалузових комплексів приводять процеси кооперації, інтеграції виробництва, розвиток стійких виробничих зв'язків між галузями.

Виходячи з предмету поточного дослідження щодо виявлення запитів ринку праці на підготовку фахівців нових сфер економіки та можливостей сфери освіти їх задовільнити доцільно провести загальний аналіз сфери освіти.

Таблиця 1.7

Загальноєкономічна готовність суспільства до інноваційного розвитку освіти України

Показник	2010 р.	2011р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Кількість установ/закладів сфери освіти, тис. од.	37,264	37,822	37,895	37,771	34,078	28,757
Капітальні інвестиції, млн грн	1873	1818,4	2090,7	1463,5	1030,5	820,9
Індекс капітальних інвестицій, %	112,3	89,9	69,4	64,5	70,4	79,7
Індекс капітальних інвестицій, %	1,1	1,0	1,15	0,8	0,57	0,45
Видатки Зведеного бюджету на освіту, млн грн	377842,8	416853,6	492454,7	505843,8	523125,7	679793,5
Темп інфляції	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9	143,3
Частка випускників 9-х класів, які після закінчення школи продовжують навчання на І курсах ВНЗ, % від випускників 9-х класів	20,1	19,5	20,0	20,5	20,3	20,8
Кількість випускників 9-х класів, які після закінчення школи продовжують навчання на І курсах ВНЗ, ос. від випускників 9-х класів	108055	89260	84186	80458	68824	70125
Загальна кількість випускників 9-х класів, ос.	538168	457778	420307	392056	338696	336463

Складено за даними [127, 139]

Кількість навчальних закладів є непостійною величиною та нормованим показником. Частина державних службовців, дослідників та науковців вважає за необхідне оптимізувати кількість навчальних закладів [139, 73, 36, 155, 136]. В межах даного дослідження дана тенденція піддана критиці.

Аналізуючи вибірккову статистику, наведену у табл. 1.7 слід погодитися із тим, що проблеми економічного та демографічного характеру у сфері освіти існують. Підтвердженням цього є процеси, що відбуваються в сьогоdnішньому освіті. За своєю суттю, освіта належить цивілізації. З моменту виникнення своєї класичної форми (з часів схоластики) вона розвивалася, все більш і більш віддаляючись від культури. За кілька століть наука освіти виробила власні позитивні цінності: раціоналізм, знання, прогрес, розум. Ці цінності довгий час служать орієнтиром у становленні та вдосконаленні освіти. На цьому шляху утворилося і багато побічних негативних результатів: повна ізоляція від культури, дегуманізація науки і наукової творчості і т. д. В кінці XX століття ці побічні і не головні результати прогресивного розвитку науки і освіти перетворилися на головні і стали викликом людині і людству [43].

У відповідь на численні інновації в реальному секторі економіки, практика диктує нові, більш високі вимоги у сфері освіти. Технології, які широко використовуються у інтернет-просторі, починають показувати потенціал, допомагаючи ліквідувати ситуативні прогалини у процесах навчання. Ці технології є привабливими за рахунок зниження вартості та підвищення якості освіти. Зокрема, сучасними науковцями виявлено, що технології в освіті можуть доповнювати існуючі. Тобто проблему, яка існує у сфері освіти, необхідно вирішувати не кількісно, а якісно. Саме доведенню цього висновку присвячена робота. Передовсім нові технології сприяють виникненню нових педагогічних підходів, такі як неформальне та інформальне навчання (табл. 1.8).

Таблиця 1.8

Інтеграція формальної, неформальної та інформальної освіти [120]

Формальна освіта	Неформальна освіта	Інформальна освіта
Курси, викладацький склад яких містить викладачів-університетів, експертів і фасилітаторів, з наступним присудженням ступеня, диплома або видачі сертифікату	Акцент на процес навчання, пошук, фокус на школу. Партнерство школа/університет. Мережі по загальних інтересах, дисциплінах, інноваціях. Співтовариства практиків. Акцент на процес навчання, пошук, фокус на школу. Партнерство школа/університет. Мережі по загальних інтересах, дисциплінах, інноваціях	Індивідуальне, приватне. Містить: бесіди, разові лекції, навчання у родині, з друзями, читання спеціалізованих журналів, телебачення, відео. Незаплановані, випадкові бесіди, хобі, інтереси

У динамічному світі часовий інтервал між навчанням та впровадженням результатів навчання постійно зменшується. Ринок праці запитує фахівців, які емоційно та фізично налаштовані на мінливі умови роботи. Фахівець може дотримувати знання протягом всього життя. Але запит на фахівця конкретних кваліфікації, ринку, сегменту тощо існує у визначений проміжок часу. З іншого боку, сучасна система освіти, рівень технологічних можливостей, специфічні характеристики економічної, політичної або іншої ситуації у країні, регіоні або сфері формують можливості для дистанційної освіти. Наразі стає популярним *МООС* (Масові відкриті онлайн-курси (англ. - *Massive open online course* - *MOOC*)) як динамічна основа дистанційної освіти. Комбінуючи переваги традиційного вищої освіти зі зростаючою тенденцією *МООС* представляється необхідним розширення масштабів якісної освіти, це відмінна платформа для освітньої міжнаціональної комунікації.

МООС дозволяють пройти навчання у викладачів провідних світових університетів, що мають «вагу» в академічному світі, стати частиною мультинаціональної студентської групи (на дискус-форумах), отримати документ, що підтверджує успішне проходження всього курсу. Найбільші онлайн-платформи, такі як *edX*, *Coursera* та *UDACITY*, викладають відеоматеріали і проводять оцінювання отриманих знань. Навчання за *МООС*

здійснюється в двох формах, які мають назву *x-MOOC* та *c-MOOC*. Концепція *x-MOOC* більше підходить під опис класичного відкритого онлайн курсу. У ньому чітко визначені початок і кінець навчального процесу. До його складу входять лекції, інтерактивні тести до лекцій і форум. Крім того, студенти як правило повинні дотримуватися термінів, які їм пропонують адміністратори. Концепція *c-MOOC* заснована на спілкуванні учасників і обговоренні тих чи інших тем. Концепція використовує теорію пов'язаних знань (*connective knowledge*), теорію про те, що навчання відбувається в зв'язаній мережею групі людей, які активно використовують блоги, вікі, соціальні мережі для пошуку знань, навчальних спільнот і людей зі схожими інтересами щоб створювати і розвивати різні сфери знань.

Прикладом *c-MOOC* сучасної освіти є безкоштовні онлайн-курси *Coursera*. *Coursera* – проект в області масової онлайн-освіти, заснований професорами інформатики Стенфордського університету Е. Іном та Д. Коллер. В його рамках існує проект з публікації освітніх матеріалів в інтернеті, у вигляді безкоштовних онлайн-курсів.

Проект співпрацює з університетами, які публікують та проводять в системі курси у різних галузях знань. Слухачі проходять курси, спілкуються з однокурсниками, здають тести та екзамени безпосередньо на сайті *Coursera*. На листопад 2014 року в *Coursera* зареєстровано 10 млн користувачів та 844 курса від 108 навчальних закладів. У проекті представлені курси з фізики, інженерних дисциплін, гуманітарних наук та мистецтва, медицини, біології, математики, інформатики, економіки та бізнесу. Продовженість курсів приблизно від шести до десяти тижнів, з 1-2 годинами відеолекцій на тиждень, курси містять в собі завдання, щотижневі вправи та інколи заключний проект або екзамен. Доступ до курсів обмежений в часі: кожне домашнє завдання або тест має бути виконано тільки за визначений період часу. По закінченню курсу, за умови успішного складання проміжних завдань та заключного екзамену, слухачу видається сертифікат про закінчення.

Основна частина курсів представлена англійською мовою, є курси китайською, іспанською, французькою, російською, португальською (більше десяти), є декілька курсів іншими мовами. Для курсів доступні веб-форуми, а деякі слухачі також домовляються про особисті зустрічі для навчання, використовуючи соціальні мережі, існують товариства з регулярними зібраннями слухачів.

Відповідно *МООС* виявився своєрідним авангардом лібералізації сучасної освіти. Багато курсів використовують гейміфікацію, що робить їх привабливими для студентів і розширює уявлення про традиційні педагогічні інструменти. Але поряд і цим існує проблеми самомотивації, знаходження часу і організованості слухачів. Багато курсів обмежені в часі – доступ до деяких матеріалів (проміжні випробування) надається лише на певний період, після закінчення якого працювати з ними вже не можна. Ще один недолік *МООС* – мовний бар'єр. Незважаючи на те, що англійська давно визнана мовою міжнародної науки і освіти, поняття «масові» буде обмеженим по відношенню до курсів, поки більшість з них не буде супроводжуватися хоча б субтитрами на найпоширеніших мовах. Недоліком також варто вважати актуальність, кошовність і якість деяких курсів. Не менш важливим фактором є якість курсів. Якщо на популярних платформах авторами виступають викладачі відомих університетів, то на комерційних, викладачем може бути не фахова людина.

Для того, щоб досягти успіху в економіці, що динамічно розвивається, на етапі накопичення знань та вмінь люди повинні не тільки володіти хорошими навичками в природничих областях, але вони також повинні бути вправні в таких навичках, як критичне мислення, рішення проблем, наполегливість, співробітництво і цікавість. Занадто часто, студенти в багатьох країнах по закінченню університетів не досягають цих навичок. Сучасні дослідження в майже 100 країнах світу показують великі прогалини в окремих індикаторах успішного набуття випускниками університетів навичок – вони різняться в рівнях між розвиненими країнами і країнами, що

розвиваються, серед країн в тій же групі доходів і всередині окремої країни для різних професій [31]. Ці прогалини є очевидними ознаками того, що занадто багато студентів не отримують якісної освіти в 21-м столітті і країни, не знаходять досить досвідченої і фахової робочої сили, яка б утворювала конкурентний ринок праці.

Розвиток еволюційної економіки має ґрунтовні підвалини, зміст яких криється у інтенсивності розвитку наукової думки, суспільному запиті та технологічних можливостей впровадження інноваційних наукових ідей. Відомо, що людство пройшло основі чотири технологічні революції, а саме:

VI-IV тисячоліття до н.е. – неолітична революція: перехід від привласнюючого господарства до виробничого (скотарства та землеробства);

XVIII-XIX століття – промислова революція: перехід від ручного труда до машинного виробництва;

середина XX століття – науково-технічна революція: перетворення науки у продуктивну силу, яка сприяє прискоренню технологічного оновлення виробництва;

XX століття – інформаційна революція: масове використання комп'ютерів і перехід до подачі й обміну інформацією за допомогою комп'ютерних мереж.

Друге десятиліття XXI століття набуло рис п'ятого етапу технологічної революції можна назвати революцією економічної генетики. Кожний новий етап економічного розвитку супроводжується застосуванням нових машин і механізмів, використанням принципово нових матеріалів нових хімічних властивостей, нових видів енергії, освоєнням нових просторів тощо призводить, з одного боку, до спрощення прикладення фізичної сили до виробничих процесів, з іншого боку, до скорочення чисельності найманої праці. Це призводить до мобільності вищої освіти відповідно до запитів ринку праці. Абітурієнт як чутлива особа достатньо швидко реагує на мінливі зміни, які відбуваються в економіці. Відповідно у вищій школі формуються нові спеціальності для збереження ніші специфічних послуг –

навчання, передачі компетенцій, формування візії – та забезпечення економіки фахівцями, на яких оперативно формується попит. Рис. 1.5. ілюструє пріоритетність державних інституцій (контролю) над контролем з боку ринкової середи.

		Контроль з боку інституціональної середи	
		Сильний	Слабкий
Контроль з боку технічної середи	Сильний	Банки, лікарні, організації торгівлі	Виробничі організації
	Слабкий	Організації освіти, церкви	Ресторани, спортклуби

Рис. 1.5. Порівняння організацій залежно від впливу технічної та інституціональної середи [165]

Поки зацікавленість інституційних суб'єктів економіки до установ освіти залишається високою. Однак із зростанням конкуренції, поглибленням соціально-економічної кризи підвищиться рівень кризи і у культурі, знизиться рівень фаховості випускників та проявляться інші негативні сторони економічної еволюції.

Відомо, що освіта являє собою розгалужену систему передачі знань від одного покоління до іншого. Освіта та наука має своїм підґрунтям технологічні процеси. Людство пройшло чотири технологічні революції, результати яких методологічно описані наукою та впроваджено у повсякденну господарську діяльність та в освітній процес. Освітні заклади, які є технічно, фінансово та культурно більш розвинутими, мають конкурентні переваги та формують нові аналоги для конкурування за новими категоріями відповідно до кожного конкретного етапу економічного розвитку.

Відповідно висвітлена проблема готовності установ сфери освіти

відповідати на поточні запити ринку праці стосовно підготовки фахівців відповідно до нових тенденцій в економіці у поточному періоді існує. Визначено, що проблема, у якій функціонує сфера освіти, є масовою та не розв'язаною. Схожі проблеми існують і в інших країнах світу. Але вона не має такої специфіки, як в Україні. Національні особливості висвітленої проблеми криються у тривалих соціально-економічній, освітній та культурній кризах.

До концептуальних позицій, які тільки пропонується включити до загальної системи освітнього процесу, віднесено освітні технології, нові зв'язки в структурі цінностей та компетенцій. Проілюструємо на прикладі системи вищої освіти, яким чином концептуальні позиції мають бути впроваджені у вітчизняний освітній процес.

Кожен етап розвитку суспільства супроводжується розвитком науки і методів, які дозволяють донести її основи до учнів, студентів або слухачів в рамках освітнього процесу в стінах навчального закладу. Ключ до його успіху в глобальному світі все частіше криється в тому, наскільки ефективно може навчальний заклад асимілювати доступні знання і створити конкурентні переваги в сферах, які володіють більш високими перспективами зростання, а також в тому, яким чином освітній контент може бути наповнений новими технологіями. Перш за все, це відноситься до університетів (в цілому, вищих навчальних закладів), так як вони готують фахівців для економіки, яка динамічно розвивається. Наразі в Україні на частку фундаментальних досліджень приходить від 15 до 25 % загальних внутрішніх витрат на наукові та науково-технічні роботи, виконані науковими установами, на частку науково-технічних розробок – 47-53 %, на прикладні дослідження – 15-23 %, на науково-технічні послуги – 9-15 %. Як видно, на ринку науково-дослідної діяльності відсутній баланс.

Обґрунтуванням своєчасності проведення дослідження виступають ті факти, що європейські стандарти і рекомендації передбачають систематичне перезатвердження, моніторинг і періодичну оцінку програм і кваліфікацій, а

також постійно підвищуються вимоги до суб'єктів освітніх послуг з боку користувачів [26, 32, 127, 150, 158]. Реальний та фінансовий сектори національної економіки вбачають за недоцільне витратити кошти в ризикові проекти, до яких відносять освітню підготовку фахівців та інноваційні науково-прикладні розробки.

Відповідно, логіка дослідження побудована на основі систематизації знань по п'яти попарно полярним складовим концептуальних позицій:

теорія і практика активних методів навчання в рамках освітнього процесу;

характеристика сучасного студента і сучасного викладача, а також вимоги, які пред'являються до нього в XXI столітті в рамках освітнього процесу;

характеристика сучасного вузу і вузу нового формату, який може забезпечити впровадження активних методів навчання в освітній процес на більш високому рівні, що, своєю чергою, забезпечує зацікавленість більшого кола абітурієнтів, формуючі економічні перспективи автономного існування та фондового джерела фінансування науково-прикладних розробок [157].

Характеризуючи першу пару складових необхідно відзначити наступне. Теорія активних методів навчання (далі по тексті – АМН) в XXI столітті передбачає, що АМН – це методи програмного навчання, методи проблемного навчання і методи інтерактивного (комунікативного) навчання.

Активне навчання являє собою таку організацію і ведення навчального процесу, яка спрямована на всебічну активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів за допомогою широкого і комплексного використання педагогічних і організаційно-управлінських засобів, ефективність і результативність якої залежить як від педагога, так і від студента.

Специфікою основи психологічної теорії навчання в XXI столітті є активна пізнавальна діяльність студента, яка веде до формування вміння творчо мислити, використовуючи придбані в процесі діяльності професійні

компетенції.

Характеризуючи теорію АМН, слід звернути увагу на нормативно-правову базу, яка регламентує освітній процес, в цілому, і практику використання АМН, зокрема в Україні (в хронологічному порядку, за новизною) [25, 68]:

1. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1151 від 06.11.2015 «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266».

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання власних надходжень державних і комунальних вищих навчальних закладів, наукових установ та закладів культури» № 719 від 02.09.2015.

3. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження нормативів чисельності студентів (курсантів), аспірантів (ад'юнктів), докторантів, здобувачів наукового ступеня кандидата наук, слухачів, інтернів, клінічних ординаторів на одну штатну посаду науково-педагогічного працівника у вищих навчальних закладах III і IV рівня акредитації та вищих навчальних закладах післядипломної освіти державної форми власності» № 1134 від 17.08.2002.

5. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» № 812 від 20.10.2004.

6. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу» № 48 від 23.01.2004.

7. Наказ Міністерства освіти України «Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» № 161 від 02.06.1993.

8. Університетські положення про КМСОНП, рейтингову систему

оцінювання результатів навчання студентів, проведення ректорських контрольних робіт, зрізів знань тощо.

Дослідження практики впровадження АМН в освітній процес дозволив встановити наступне. Еволюція активного навчання в університеті здійснюється в двох напрямках:

вдосконалення форм і методів навчання;

вдосконалення організації та управління навчальним процесом.

Рейтингове позиціонування України в контексті оцінки стану вищої освіти за складовими Глобального індексу конкурентоспроможності у період 2010-2015 рр. мало таку динаміку (табл. 1.9).

Таблиця 1.9

Оцінка якості вищої освіти та її суспільного статусу [166]

Індикатори оцінки	2010- 2011 рр.	2011- 2012 рр.	2012- 2013 рр.	2013- 2014 рр.	2014- 2015 рр.
Якість системи освіти в цілому	56	62	70	79	72
Стан вищої і професійної освіти (в цілому)	46	51	47	43	40
Якість освіти з менеджменту бізнесу	108	116	117	115	88
Якість початкової освіти	49	52	43	37	40
Якість вищої математичної і природничої освіти	42	36	34	28	30
Охоплення вищою освітою	8	7	10	10	13
Кількість країн, які брали участь у дослідженні	139	142	144	148	144

Донедавна якість освіти забезпечувалася всеохоплюючим навчально-методичним забезпеченням. Система навчальних видань в сучасному університеті включає такі групи:

програмно-методичні (навчальні плани і навчальні програми);

навчально-методичні (методичні вказівки, керівництва, що містять матеріали з методики викладання навчальної дисципліни, вивчення курсу, виконання курсових і дипломних робіт);

навчальні (підручники, навчальні посібники, тексти лекцій, конспекти

лекцій, електронні підручники і довідники);

допоміжні (практикуми, збірники завдань і вправ, хрестоматії, книги для читання);

контролюючі (тестуючі програми, бази даних).

Однак електронними підручниками і довідниками, тестуючими програмами і базами даних доцільно забезпечити усі дисципліни, що викладаються в університетах. Проте, всі дисципліни забезпечені пакетом навчально-методичних матеріалів і представлені в двох формах: документальній і мультимедійній.

Загальні форми організації освітньої діяльності в університеті – це денна і заочна форми навчання; екстернат; дистанційне навчання за допомогою навчальних програм на комп'ютері (зокрема *МООС*).

На фоні повсюдного забезпечення навчального процесу за всіма формами його реалізації в освіті України існують проблеми, які потребують тактичного розв'язання (табл. 1.10).

Таблиця 1.10

Результат вдосконалення теорії і практики АМН [134]

проблема	Жовтень 2013 р.
Не визнання дипломів більшості вітчизняних ВНЗ у світі	41,5
Корумпованість викладацького складу ВНЗ	39,9
Невідповідність викладання вимогам ринку праці	36,8
Невідповідність структури освіти потребам ринку праці	29,2
Слабка матеріально-технічна база ВНЗ	25,0
Низький культурний рівень студентів, їх слабка зацікавленість у якісній освіті	23,8
Низький рівень якості освіти в українських ВНЗ, порівняно зі світовим рівнем	22,8
Слабкий зв'язок між якістю викладання, авторитетом викладачів серед студентів і розміром зарплат	22,5
Застарілі, ідеологізовані або кон'юнктурні підручники	18,2
Низький професійний рівень викладачів	12,1
Важко сказати	9,0
Недостатній рівень самостійності ВНЗ	8,9
Відсутність реального студентського самоуправління	8,2

Відповідно до існуючих програм доцільно вдосконалювати процеси, які визначають освітню діяльність та супроводжують її (табл. 1.11).

Таблиця 1.11

Результат вдосконалення теорії і практики АМН (пропозиції з розвитку концептуальних положень науково-освітнянського проектування)

Категорія освітнього процесу	До виникнення теорії АМН (у радянський і перші роки пострадянського періоду)	Результат впливу АМН на освітній процес (Поточний й перспективний період)
Вимоги	Знання, вміння, навички	Компетенції, візія
Підхід	Заснований на знаннях	Практико-орієнтований
Позиція студента	Пасивна (знання) (в певний період для вступу до ВНЗ був потрібний стаж)	Активна [Пізнавальна діяльність] (вміння та навички)
Роль педагога	Професіонал, який займається викладацькою і виховною роботою	Організатор процесу навчання, лідер групи, фасилітатор, творець умов для ініціативи учнів
Результат	Отримання комплексу знань як інтелектуальної основи професії	Формування у студентів продуктивних підходів до оволодіння інформацією, багатогранне освоєння навчального матеріалу
Предмет дослідження	Основи наук	Науки в розвитку
Характерні риси	Професіоналізація	Професіоналізація, симбіоз СРС і НДР викладачів

Розроблено автором

Досягнення вказаного у таблиці результату (третя графа) можлива тільки за умов того, що і студент, і викладач підвищує кваліфікаційні та організаційні вимоги, передовсім відносно себе, а саме:

передбачається від студента:

- 1) мати знання основ теорії та практики за темою заняття;
- 2) систематично працювати з першоджерелами науково-методичної літератури;

3) завжди виконувати правило «6 П-і»: «проблема-планування (проектування)-пошук рішення-продукт-презентація-портфоліо»;

передбачається від викладача розробка методології конкретного предмету дослідження і моделей у вигляді імітаційних та не імітаційних форм організації навчання. Тим не менш, в рамках матеріалу даної таблиці, побудованої на вивченні сучасних концепцій у площині даного дослідження, роль педагога в освітньому процесі занижена.

Не зважаючи на, у цілому, позитивну тенденцію, дослідження теорії і практики впровадження АМН у вітчизняний освітній процес, поки існують певні недоліки:

1) потрібний високий ступінь інтерактивності протягом всього дня з обох сторін освітнього процесу;

2) навчальний розклад передбачає аудиторну роботу - відсутність дистанційного розкладу і нормативів трудовитрат для нормування навантаження в межах 1520 (1548) годин / ставка;

3) ручний режим управління «модульністю», відсутність інформації про структурно-логічній схемі підготовки фахівця за відповідним напрямом;

4) висока ймовірність фальсифікації під час дистанційного навчання;

5) при наявності вільного доступу до Інтернету - відсутність електронної бібліотеки;

6) низький рівень використання *ІКТ* (комп'ютерних тренажерів, навчальних та авторських програм і т.д.), в т. ч. при проведенні незалежного оцінювання і організації підготовки студентів рівня «магістр»;

7) низьке забезпечення телекомунікаційних і комп'ютерних зв'язків університету із зовнішнім інформаційним простором і між структурними підрозділами в аспекті науково-дослідного і навчального процесу.

Переходячи до другої пари концептуальних позицій (спрощено - «студент-викладач») доцільно відзначити високу динаміку у вимогах як до викладача, так і до студента.

Вимоги, які пред'являються до сучасного студента наступні: він

повинен бути креативною особистістю, фокусувати свою увагу на вирішенні проблем, обґрунтовано і відповідально приймати рішення, мати персональну націленість на постійне безперервне навчання. На момент вступу до університету студент-першокурсник уже має певну «цифрову грамотність» - він має досить широкі знання в області інформаційних технологій і вміє працювати з інформацією та *ІКТ*. В освітньому процесі він опановує фундаментальні та прикладні аспекти різних дисциплін з широким використанням *ІКТ* в рамках того напрямку або спеціальності, який (-у) спочатку вибрав.

Відповідно, вимоги до сучасного викладача також підвищилися. Він повинен уміти / володіти:

- глибокими знаннями в фаховій сфері;
- іноземними мовами та *ІКТ* компетенціями;
- комунікаційними навиками;
- глибокими знаннями в галузі права, педагогіки, психології та дидактики;
- навичками для розробки куррікули і додаткових дидактичних матеріалів і їх впровадження;
- організовувати навчання, яке орієнтоване на студента, об'єктивно оцінювати і асистувати індивідуальну роботу студента;
- навичками академічного і наукового письма;
- навичками керування проектами;
- раціонально розпоряджатися часом;
- дослідницької та академічної цілісністю.

Систематизація матеріалів за категоріями «теорія-практика АМН», «студент-викладач» дозволила встановити наступне. При масовості навчання спостерігається одночасна персоналізація та індивідуалізація освітніх програм, при соціалізації - швидке оновлення, оновлюваність і доступність освітнього контенту, існує також тенденція навчання протягом усього життя.

Якщо виходити з теорії того, що освітній процес пройшов основні три

етапи (традиційна система освіти (1900-і р.), система освіти з використанням *IT* (1990-ті р.) і система освіти, що базується на *IT* (2010-і р.)), то характеристику освітнього процесу по основних учасниках і об'єктах можна представити таким чином (табл. 1.12).

Таблиця 1.12

Трансформація освітнього процесу в XXI столітті

Категорії характеристики	Традиційна система освіти	Система освіти з використанням <i>IT</i>	Система освіти, що базується на <i>IT</i>
Передача знань	Викладач-студент	Викладач-студент, студент-студент	Викладач-студент, студент-студент, студент-викладач
Місце навчання	Навчальна аудиторія	Навчальна аудиторія, Інтернет	Практично будь-яке місце
Викладач	Педагог-професіонал	Педагог-професіонал	Не тільки педагог-професіонал, а й експерт того суспільства, яке представляє і того, в якому працює
Студент	Пасивно-активний учасник освітнього процесу	Активний учасник освітнього процесу	Ініціатор рівня викладу матеріалу в рамках освітнього процесу
АМН та <i>IT</i> в навчанні	Практично не використовуються	Використовуються обмежено	Є базою освітнього процесу

Розроблено автором

Переходячи до останньої пари концептуальних позицій, слід, перш за все, дати характеристику освітнього процесу в рамках сучасного університету.

Сучасний освітній процес в університеті виглядає наступним чином:

фундаменталізація освіти, що істотно підвищує її якість;

попередній характер всієї системи освіти, її націленість на проблеми постіндустріальної цивілізації і розвиток творчих здібностей людини;

більша доступність і гнучкість системи освіти за рахунок широкого застосування методів і засобів дистанційного навчання та самоосвіти на основі нових і перспективних *ІКТ* (рис. 1.6).

Етап. Напря́м	Моделі́	Провідна ідея
5. Модерністичне	Прагматична, економічної корпорації, дослідницького університету	Утворення єдиного простору вищої освіти
Моделі́ управління	Характеристики навчального процесу	Принцип
Універсальна, залежно від багатьох факторів	Інтеграція у міжнародний освітній простір	Культура, політика і ринок, інтеграція освітніх структур, гнучкість освітніх форм навчання, програм
Підхід	Домінування дисциплін в навчальному плані	Мовна позиція
Глобалізаційний	Природничі, профільюючі за напрямками / спеціальностями / спеціалізаціями	Чим більше, тим краще
Недоліки	Методи викладання	Кваліфікація випускника
Зниження загального показника освіти	Лекції, практичні, семінарські, індивідуальні заняття, консультації, міждисциплінарні тренінги, заліки, іспити	Фахівець

Рис.1.6. Характеристика освітнього процесу у межах сучасного університету [157]

На сьогоднішній момент часу при загальній позитивній характеристиці в освітньому процесі України присутній один недолік - зниження загального показника якості освіти. Для формування загальних і приватних пропозицій щодо теми дослідження і виявленої проблеми доцільно охарактеризувати загальносвітову тенденцію освітнього процесу (рис. 1.7).

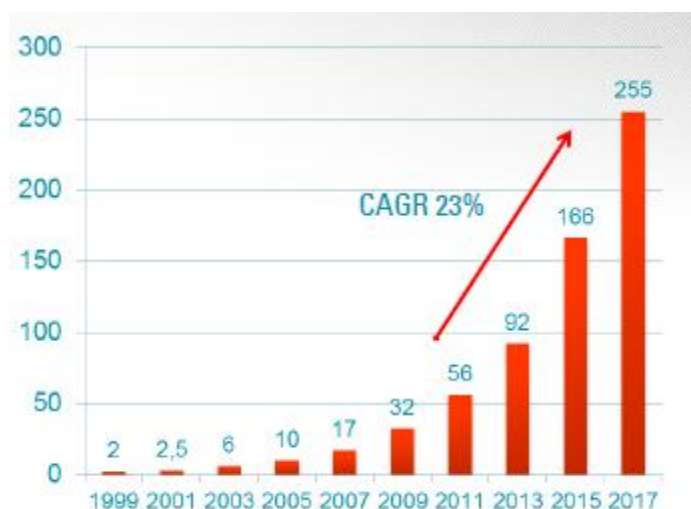

Рис. 1.7. Тенденції освітнього процесу в світі: світового ринку електронної освіти, млрд дол. [166]

У ХХІ столітті такою тенденцією стала електронна освіта. У 2012 р. електронна освіта займала 7,1% від всього глобального ринку освітніх послуг, *e-Learning* зберігає високий потенціал глобального зростання - на рівні 23% щорічно. Очікується, що до 2017 р. частка електронної освіти в провідних країнах виросте до 15-20% від усього ринку освітніх послуг. Виникає питання стосовно того, а чи зможе Україна увійти до країн світу, де буде превалювати *e-Learning* у сфері освіти наприкінці другого десятиліття ХХІ століття? Наразі економічні можливості фінансової автономії університетів України є такими (табл. 1.13).

Таблиця 1.13

Джерела фінансування наукових та науково-технічних робіт освіти України

млн грн

Джерела фінансування	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Усього	8995,9	9591,3	10558,5	11161,1	10320,3
кошти бюджету	3751,0	3912,8	4774,6	4826,8	4088,4
у т.ч. державного бюджету	3751,0	3859,7	4709,1	4762,1	4021,5
кошти фондів спеціального призначення	48,3	16,9	22,7	20,6	20,7
власні кошти	872,0	841,8	1121,3	1466,6	1927,8
кошти замовників підприємств, організацій України	1961,1	2285,9	2458,4	2306,6	2152,4
кошти іноземних держав	2315,9	2478,1	2045,0	2411,5	2043,0
кошти інших джерел	47,6	55,9	136,6	128,9	88,0

Складено за даними [35]

Відповідно загальносвітовим тенденціям, українським університетам доцільно формувати нову політику поведінки соціально-економічного спрямування. Нова політика, за думкою сучасних науковців, фахівців з реформування сфери освіти полягає у [134]:

залучення до процесу здійснення реформ провідних вчених – викладачів закладів вищої освіти, які мають досвід наукової, педагогічної та організаційної співпраці з провідними університетами світу;

поєднання колегіальних та менеджеріальних підходів в управлінні закладами вищої освіти;

залучення стейкхолдерів до ключових процесів функціонування

закладів вищої освіти;

підвищення соціального статусу науково-педагогічних і наукових працівників;

забезпечення здорової і справедливої конкуренції на ринку освітніх послуг на основі об'єктивного оцінювання якості вищої освіти;

перехід від системи державного замовлення до сучасних методів державного фінансування вищої освіти і науки. Трансформація системи бюджетного фінансування вищої освіти на основі конкурсного підходу та об'єктивізованої системи оцінювання якості діяльності закладів вищої освіти;

концентрація фінансових ресурсів держави у провідних університетських центрах при збереженні фінансування провідних регіональних та галузевих закладів вищої освіти;

запровадження регулярних діагностик ринку праці з метою раціонального використання бюджетних коштів на вищу освіту;

стимулювання інтеграції університетів і наукових установ у світовий освітній простір;

забезпечення, разом з академічною, фінансової автономії закладів вищої освіти. Переведення закладів вищої освіти зі статусу бюджетних установ до статусу бюджетотримувачів із збереженням всіх пільг бюджетних установ. Поступове передавання державним закладам вищої освіти майна у власність;

заохочення приватного інвестування у сферу вищої освіти і наукових досліджень.

Синтез державних й комерційних, міжнародних і приватних інститутів управління концентрують таланти. За стимулюючої нормативно-правової бази, академічної свободи, команди однодумців, стратегічного бачення та культури академічного мистецтва формується сприятлива система управління. Електронна освіта залучає усе більшу кількість дітей із особливими потребами до дистанційної форми отримання знань і формує окремий її напрям – інклюзивну освіту. Державні джерела фінансування,

ендаумент, плата за навчання, гранти тощо формують достатній фінансовий притік коштів для успішного функціонування університету. Причому ендаумент розглядається не тільки як цільовий капітал некомерційної організації у вигляді благочинних або спонсорських внесків, у т.ч. з боку випускників цього університету, але й повернення коштів по результатах продажу продуктів інтелектуальної праці. Такий контент формує передумови функціонування університету світового класу [158]. Узагальнюючи описані концептуальні положення науково-освітнянського проектування, його висхідні положення та складові можна представити так:

Рис. 1.8. Концептуальні положення науково-освітнянського проектування (розроблено автором)

Якщо адаптувати загальні пропозиції до конкретних, то процес розширення економічних можливостей в університетах України визначально повинен передбачати:

розширення застосування електронних освітніх технологій як в освітньому процесі, так і на етапі контролю якості знань (розробка та поширення комплексу сучасних електронних науково-методичних посібників з усіх предметів; створення та інтеграція в освітній процес бази електронних освітніх ресурсів (*e-Learning*); здійснення заходів щодо подальшого розвитку дистанційної освіти);

створення Центру інформації та ресурсів (або Центру інформаційних технологій) щодо застосування ІКТ в освіті (зі структурою: сектор експлуатації, диспетчерська, лабораторія АСУ ВНЗ, сектор технічного обслуговування, лабораторія комунікаційних технологій) для організації раціонального використання світових інформаційних ресурсів, підтримки більш широкого використання інтерактивних навчальних ресурсів, розробки власних інтелектуальних продуктів і т. д. ;

розширення видів діяльності з відповідним нормуванням тимчасових трудовитрат викладача, в т.ч. по здійсненню дистанційного освітнього процесу.

Ці пропозиції дозволять залучити компетентних практикуючих науковців, більшу кількість абітурієнтів, розвинути інститут аспірантури й докторантури, мати наукові лабораторії з розробки нових інтелектуальних продуктів. У цілому розвиток вищої школи загалом має відбуватися відповідно до державної або загальнонаціональної стратегії, якої наразі не існує.

Висновки до розділу 1

Економічні трансформації, які існують в українському суспільстві вже понад 25 років, на фоні економічного зростання передових країн світу,

супроводжується бурхливим розвитком науки і техніки і утворює низькоконкурентні переваги вітчизняної науки перед міжнародним аналогом через проблеми забезпечення належного рівня фінансування науково-технічної сфери на постійній основі.

1. Державне гарантування суспільства на належну освіту дало підстави для визначення соціально-економічного наповнення сутності освіти та її значення для кожного актора освітнього процесу. За результатами узагальнення економічних, філософських, психологічних та управлінських теорій, теорії аналізу тощо узагальнено проблеми освітньої сфери, які полягають у різноспрямованості сучасного вектору освітнього процесу, та удосконалено класифікаційні характеристики освітнього процесу. Зокрема: різноспрямованість сучасного вектору освітнього процесу пояснюється індивідуалізацією навчання та масовістю доведення інформації за допомогою новітніх технологічних можливостей та цілей; виділено такі класифікаційні ознаки, як «законодавче та нормативне цілепокладання», «за доктриною», «за рівнями», «за суб'єктами цілепокладання», «за характеристикою освітньої діяльності», «за міжнародним підходом».

2. Схарактеризовані теоретико-методичні засади інноваційного розвитку системи освіти дозволили визначити елементи інновацій у системі освіти: ресурсні, організаційно-управлінські, організаційно-технологічні та продуктові. Відзначено, що науковці різних часів по-різному трактують поняття інвестицій – під ними розуміють процес або результат. Складовими цих засад визначено інноваційні державні регулятори роботи ринку, інноваційні методики навчання, інноваційні підходи роботи із людським капіталом, система комерціалізації наукових знань та інновацій, стратегії та концепції, інноваційні технології виробництва, інвестиції в інновації, система продуктування наукових знань та інновацій, система управління та регулювання інноваційного розвитку економіки. Факторами теоретико-методичних засад інноваційного розвитку системи освіти визначено науку, бізнес, перспективи та проблеми сфери освіти.

3. Теоретичний аналіз наукових положень, ідей та управлінських підходів дозволив визначити інноваційні державні регулятори (інструменти) інноваційних процесів. До них віднесено: соціально-економічні та науково-технічні прогнози державної політики у сфері фінансів, цін, грошового обігу тощо; державно-адміністративні, загальноекономічні та ринкові регулятори; національні та державні програми, проекти, моделі оптимізації економічних процесів; державні замовлення та сучасна контрактна система; індикативні механізми і регулятори діяльності державних установ та освітніх організацій інших форм власності; механізм інтеграції регуляторів та структур. Характерною тенденцією останнього десятиліття виступають масштабні інституційні перетворення, які визначають специфіку інноваційних процесів у всіх сферах наукової та освітньої діяльності. Інноваційні процеси в такій освітній системі відрізняються циклічністю. У розділі доведено, що перехід до інноваційного типу економіки передбачає створення належних умов для формування національної інноваційної системи, яка містить системи освіти та підвищення кваліфікації; продукування наукових знань та інновацій; використання освітніх, технологічних, виробничих та інших інновацій; комерціалізації наукових знань та інновацій; управління та регулювання інноваційного розвитку економіки.

4. Змінена концепція знання у базовій світоглядній парадигмі визначила передумови удосконалення глобалізаційних та регіональних концептів. В межах роботи зроблено акцент на специфіці сфери освіти в економіці України. Наразі визначено, що для удосконалення соціально-економічних важелів державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні доцільно мати за технологічним комплексом системну, структуровану, спрямовану, алгоритмічну, керовану, ефективну, відтворювану модель освітнього процесу, яка буде ґрунтуватися на науковості ідей, теорій, принципів, які лежать в основі інновацій; за державним регулюванням сфери освіти в Україні – досконалий процес, що забезпечуватиме адекватний час рух по економічній системі вихідного продукту до кінцевого. Розгляд

інноваційного розвитку неможливе без формування парадигми збалансованого розвитку, що протягом останніх десятиліть супроводжується якісною трансформацією змісту освітнього процесу.

5. Виходячи з проведеного дослідження дано визначення інноваційного освітнього процесу, під яким запропоновано розуміти цілеспрямовану діагностичну комплексну діяльність керівників усіх рівнів системи вищої освіти, науково-викладацького складу зі створення, освоєння, використання та поширення нововведень в управлінських, фінансово-економічних, науково-технічних, організаційно-педагогічних, змістовно-предметних та освітньо-технологічних структурних елементах даної системи, які забезпечують її ефективне функціонування. З метою активізації інноваційних підходів у вищих навчальних закладах запропоновано низку заходів, реалізація яких дозволить отримувати інновації в системі освіти, під якими запропоновано розуміти цілеспрямовані і планомірні організаційні й управлінські перетворення, які, будучи досить швидкими і суттєвими, призводять до утворення таких конфігурацій в діяльності організацій, яких раніше не існувало.

6. Із описаними змінами, які існують у системі освіти, з одного боку, і економічній сфері, з іншого, і, відповідно, державних регуляторах, які визначають тенденції змін, матеріалом розділу запропоновано удосконалення концептуальних положень науково-освітнього проектування. У розділі доведено, що сучасна національна економіка має окрім загальновідомих сфер, з яких вона класично формується, ще й квазісфери, на які вона розширена. Вітчизняна динаміка соціально-економічних показників функціонування держави доводить низьку ступінь готовності до інноваційного розвитку освіти України. Тим не менш інноваційні підвалини в економіці й освіті України існують, їх існування, особливості та динаміка описані в роботі.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1. Соціально-економічні засади системи освіти в Україні

Вибір на користь соціально орієнтованої економіки породжує ряд проблем, головними з яких є: проблема балансу соціального і економічного компонентів, оскільки витрати, супроводжуючі впровадження неекономічних цінностей у суспільстві, припускають втрату ефективності виробництва та послуг; проблема врахування економічних інтересів різних шарів населення та їх готовності брати участь у проведенні економічних реформ; проблема приведення в рівновагу структур попиту і пропозиції освітніх послуг, що визначає врівноваженість попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці [16].

Наразі нормативно-правове державне регулювання діяльності сфери освіти, яке прямо або опосередковано визначає соціально-економічні результати функціонування навчальних установ є таким [25, 68, 86, 88, 109]:

Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII зі змінами та доповненнями ;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» від 27.08.2010 № 796;

Наказ Державного Казначейства України «Інструкція про форми меморіальних ордерів бюджетних установ та порядок їх складання» від 27.07.2000 р. № 68;

Постанова Національного банку України «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» від 21.01.2004 № 22;

Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів України в 2017 році» від 13.10.2016 № 1236;

Постанова Правління Національного банку України «Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» від 15.12.2004 № 637;

Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 01.06.2000 № 1776-III;

Наказ Міністерства Фінансів України «Про бюджетну класифікацію» від 14.01.2011 № 11;

Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 № 108/95-ВР;

Закон України «Про колективні договори та угоди» від 01.07.1993 № 3356-XII;

Закон України «Про відпустки» від 15.11.1996 № 504/96-ВР;

Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок обчислення середньої заробітної плати» від 08.02.1995 № 100;

Закон України «Про індексацію грошових доходів населення» від 03.07.1991 № 1282-XII;

Закон України «Про прожитковий мінімум» від 15.07.1999 № 966-XIV;

Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III;

Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок призначення і виплати стипендій» від 12.07.2004 № 882;

Лист Міністерства освіти і науки України «Про структуру 2017/2018 навчального року та навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів» від 07.06.2017 № 1/9-315;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів

вищої освіти» від 29.04.2015 № 266;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань стипендіального забезпечення» від 25.01.2017 № 32;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про оплату праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» від 28.12.2016 № 1037;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку списання об'єктів державної власності» від 08.11.2007 № 1314;

Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» від 14.12.2016 № 988 р.;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення з планування, обліку і калькулювання собівартості науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт» від 20.07.1996 № 830;

Наказ Міністерства Фінансів України «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» від 28.12.2009 № 1541.

За Планом пріоритетних дій Уряду України на 2016 р. [84] система державних заходів, які заплановано здійснити впродовж 2016 року за результатами схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, в освітній сфері є такими:

Таблиця 2.1

Система заходів державного апарату управління з оптимізації сфери освіти

Заходи	Обґрунтування	Відповідальні виконавці	Строк	Очікувані результати
1	2	3	4	5
Визначення чітких критеріїв розмежування відповідальності органів місцевого самоврядування на рівні територіальних громад, районів, областей та сприяння формуванню територіальними громадами (передусім об'єднаними територіальними громадами) оптимальної мережі навчальних закладів	Удосконалення механізму вирішення питань визначення повноважень і відповідальності органів місцевого самоврядування на рівні територіальних громад, районів, областей; формування оптимальної мережі навчальних закладів, в тому числі шкіл, які демонструватимуть, що таке європейська якість освіти, починаючи з будівлі школи і закінчуючи вчителями, які отримують належну (відповідну) заробітну плату і мають можливість забезпечити високий рівень навчальних досягнень учнів («Hub school»)	МОН Мінрегіон інші центральні органи виконавчої влади облдерж-адміністрації за участю всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування	II квартал	забезпечення високого рівня надання освітніх послуг
Удосконалення формули розрахунків освітньої субвенції, затвердження методики розрахунку вартості надання послуг в галузі освіти на базовому рівні	затвердження нормативів, запровадження справедливого розподілу коштів на утримання одного учня в навчальному закладі незалежно від місця його навчання	МОН Мінфін інші заінтересовані центральні органи виконавчої влади за участю всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування	перше півріччя	забезпечення високого рівня надання освітніх послуг

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5
Формування карти опорних шкіл на основі затверджених перспективних планів	затвердження нормативів, запровадження справедливого розподілу коштів на утримання одного учня в навчальному закладі	МОН обласні та Київська міська держадміністрації Мінрегіон	III квартал	забезпечення високого рівня надання освітніх послуг
Розробка та подання Кабінетові Міністрів законопроекту щодо внесення змін до Закону України “Про дошкільну освіту” (щодо дошкільних навчальних закладів різних форм власності)	необхідно розширювати мережу дошкільних навчальних закладів, у тому числі шляхом державно-приватного партнерства	МОН	III квартал	забезпечення прав дітей на здобуття дошкільної освіти
Затвердження нового Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів	попередня редакція ускладнює відкриття нових дошкільних навчальних закладів	МОН, МОЗ	III квартал	спрощення умов для відкриття та утримання дошкільних навчальних закладів різних форм власності
Спрощення ведення документообігу загальноосвітніх навчальних закладів	забюрократизований процес підготовки, зберігання і користування документами значно ускладнює процес управління загальноосвітніми навчальними закладами	МОН, ДІНЗ	IV квартал	якісно побудована система документообігу не тільки спростить роботу загальноосвітніх навчальних закладів, але дасть змогу значно підвищити ефективність управління ними

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5
Оптимізація звітності загальноосвітніх навчальних закладів і управлінь освітою	необхідно зменшити бюрократичне навантаження, забезпечити органи державної влади актуальною статистичною інформацією	МОН Інститут освітньої аналітики (за згодою) Держстат ДІНЗ	IV квартал	зменшення обсягів генерованих матеріалів оперативної звітності та оптимізація звітності загальноосвітніх навчальних закладів і управлінь освітою шляхом впровадження електронних систем обробки даних
Уточнення та спрощення ліцензійних умов та процедур ліцензування для вищих навчальних закладів та професійно-технічних навчальних закладів, автоматизація процесу ліцензування	усунення бюрократичних процедур, які не забезпечують якості освіти	МОН	IV квартал	скорочення витрат робочого часу працівників вищих навчальних закладів та професійно-технічних навчальних закладів на підготовку до ліцензування спеціальностей підвищення вищими навчальними закладами та професійно-технічними навчальними закладами якісних показників роботи
Супроводження проекту Закону України “Про професійну освіту” у Верховній Раді України (після його внесення до Верховної Ради України)	приведення законодавчої бази з питань професійної освіти у відповідність із сучасними потребами економіки	МОН Мінфін Мінекономрозвитку Мінсоцполітики інші стейкхолдери	IV квартал	створення засад для прийняття управлінських рішень щодо професійної освіти та її фінансового забезпечення
Утворення регіональних рад професійної освіти, наглядових рад у навчальних закладах	неузгодженість потреб ринку освітніх послуг та якості підготовки кадрів з потребами ринку праці	МОН обласні та Київська міська держадміністрації інші заінтересовані органи	IV квартал	створення нової системи управління, розвиток соціального партнерства

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5
Забезпечення фінансування професійної (професійно-технічної) освіти	обмеженість фінансових можливостей місцевих бюджетів, особливо окремих бюджетів міст обласного значення, не дала змоги передбачити достатній обсяг коштів для забезпечення належного утримання професійно-технічних навчальних закладів	Мінфін МОН обласні та Київська міська держадміністрації	III-IV квартали	фінансування професійно-технічної освіти за рахунок: коштів державного бюджету (на здобуття учнями професійно-технічних навчальних закладів повної загальної середньої освіти, професійної освіти за професіями, спеціальностями загальнодержавного значення), коштів місцевих бюджетів: (для здобуття професійної підготовки за професіями, спеціальностями з урахуванням потреб у кадрах на регіональному ринку праці), коштів роботодавців
Упорядкування мережі професійно-технічних навчальних закладів	кількість учнів за останні роки має тенденцію до скорочення, що призводить до збільшення кількості малокомплектних закладів, збільшення витрат на підготовку одного учня	МОН обласні та Київська міська держадміністрації	III квартал	оптимальне використання фінансових, кадрових, методичних, навчальних ресурсів
Визначення нового механізму формування регіонального замовлення на підготовку кадрів	регіональне замовлення на підготовку кадрів повинне ґрунтуватися на прогнозах потреби у фахівцях для галузей економіки держави в цілому та у кожному регіоні. До його формування обов'язково необхідно залучати роботодавців та інші заінтересовані сторони	МОН Мінфін Мінекономрозвитку обласні та Київська міська держадміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	III—IV квартали	збільшення кількості випускників, працевлаштованих за набутою професією (спеціальністю), їх адаптація на робочих місцях

Закінчення табл. 2.1

1	2	3	4	5
Розроблення 15 державних стандартів професійно-технічної освіти на компетентнісній основі	зміст професійної діяльності кваліфікованого робітника, вимоги до його підготовки повинні відповідати вимогам ринку праці	МОН Мінсоцполітики Федерація роботодавців України (за згодою)	III—IV квартали	оновлення змісту та поліпшення якості професійної (професійно-технічної) освіти
Реалізація пілотного проекту з модернізації підготовки робітників найбільш дефіцитних професій	визначення трьох найбільш дефіцитних професій та розроблення для них сучасних освітніх програм і навчальних планів підготовки, визначення навчальних закладів у різних регіонах України, в яких здійснюватиметься підготовка, забезпечення їх сучасним обладнанням	МОН	III—IV квартали	підвищення якості професійної (професійно-технічної) освіти, розроблення привабливої для молоді моделі професійно-технічної освіти

На сьогодні на обласному рівні в Україні функціонує мережа інтернатних установ системи освіти (558 закладів, в яких виховується 102,4 тис. дітей, з них близько 25 тис. дітей з малозабезпечених сімей, які мають батьків). Сама по собі вона є малоефективною, а нормативно виконує соціальну функцію держави. Випускники таких установ є малопристосовуваними до реальних умов ринку праці. Окрім цього, в цілому, навіть у другому десятилітті XXI століття система управління освітою побудована на застарілих радянських бюрократичних процедурах. Тотальний контроль за освітньою діяльністю з боку органів державної влади і органів місцевого самоврядування, надмірна бюрократизація системи невинновано відволікає освітян від виконання своїх основних обов'язків, породжує атмосферу недовіри до працівників освіти, внаслідок чого відбувається відтік

із навчальних закладів творчих і талановитих педагогів. Система потребує дерегуляції та дебіюрократизації в усіх сферах, зокрема, спрощення управлінських процедур, які не мають критичного впливу на якість освітніх послуг [84].

Охоплення дітей дошкільного віку (від 3 до 5 років) дошкільними навчальними закладами в Україні становить 74,2 % через існування черги на влаштування дітей до дошкільних навчальних закладів. У черзі наразі знаходиться понад 90 тис. дітей. Водночас чинні санітарні норми не дають можливості відкривати малі заклади, наприклад, на перших поверхах житлових будинків.

Система внутрішнього документообігу шкіл надмірно ускладнена. Крім того, протягом року заклади загальної середньої освіти повинні подавати понад 1000 відповідей на інформаційні запити керівних суб'єктів владних повноважень різних рівнів. Ліцензійні умови для вищої та професійно-технічної освіти обтяжені рядом формальних вимог, які не мають прямого впливу на якість освітніх послуг, але ускладнюють порядок ліцензування. Відсутність автоматизованої системи здійснення процедури ліцензування призводить до непрозорості зазначеного процесу та його уповільнення.

Уряд вбачає вирішення зазначених проблем у зосередженні діяльності органів управління системою освіти на підвищенні якості освіти шляхом зменшення бюрократичного навантаження на систему, вивільнення потенціалу педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників для підвищенні якості освіти, збільшення кількості дітей, охоплених дошкільною та інклюзивною освітою, зміну санітарних норм для дошкільних навчальних закладів для її доступності.

Визнаючи глибинність проблеми та доцільність її вирішення у найближчі строки, уряд України пропонує низку заходів з оптимізації документообігу. Зокрема:

підвищення рівня доступності до дошкільних закладів освіти, у тому числі у результаті спрощення ліцензійних умов для приватних дошкільних

навчальних закладів;

зменшення витрат робочого часу працівників загальноосвітніх навчальних закладів на внутрішній документообіг та підготовку звітних документів;

зменшення витрат робочого часу персоналу вищих навчальних закладів та професійно-технічних навчальних закладів на підготовку документів для ліцензування.

З метою дерегуляції та дебіюрократизації управління системою освіти урядом визначено такі заходи до виконання у 2016 р.:

розроблення нормативно-правової бази для створення реєстру закладів освіти та бази даних освітньої статистики;

підвищення кваліфікації управлінського персоналу закладів освіти і органів управління системою освіти для роботи в умовах більшої автономії закладів освіти;

забезпечення фінансової автономії вищих навчальних закладів шляхом набуття статусу неприбуткових організацій відповідно до нової редакції Податкового кодексу України;

удосконалення нормативно-правової бази з питань діяльності шкіл-інтернатів з метою зменшення типів таких закладів та поступового скорочення їх мережі;

забезпечення розвитку інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами.

Урядом України визнано вкрай негативну державну регуляторну політику, яку було впроваджено в останні роки відносно професійної (професійно-технічної) освіти [84]. Підготовка кадрів у професійно-технічних навчальних закладах здійснюється за більше ніж 400 робітничими професіями. Станом на 01.01.2016 р. функціонує 817 професійно-технічних навчальних закладів, що підпорядковані Міністерству освіти і науки України. Навчально-матеріальна база протягом останніх років практично не оновлювалася. Потреба у видатках на фінансування професійно-технічних

навчальних закладів у 2016 році становить 5,9 млрд. грн. Водночас на 2016 рік затверджені видатки на професійно-технічну освіту в сумі 4,4 млрд. грн, у тому числі за рахунок коштів місцевих бюджетів - 3,9 млрд. грн та стабілізаційної дотації - 0,5 млрд. грн.

Розв'язок цієї проблеми уряд вбачає через:

визначення трьох дефіцитних та актуальних професій, розроблення для них нових освітніх програм професійної підготовки та запровадження у базових професійно-технічних навчальних закладах з дообладнанням відповідної матеріально-технічної бази;

створення трьох сучасних галузевих центрів професійно-технічної освіти на базі діючих професійно-технічних навчальних закладів із залученням інвестицій роботодавців;

визначення нового механізму формування державного, регіонального та галузевого замовлення на підготовку кадрів відповідно до реальних потреб економіки, регіональних ринків праці та запитів суспільства;

розроблення та впровадження 15 державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти на компетентнісній основі.

Для реалізації цих заходів затверджено розподіл стабілізаційної дотації у розмірі 500 млн. грн місцевим бюджетам на 2016 рік на видатки на професійно-технічну освіту. Однак виділених коштів недостатньо для покриття видатків професійно-технічних навчальних закладів (Постанова Кабінету Міністрів України від 4 лютого 2016 р. № 41 “Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. № 727”) [25].

Окрім цього передбачено:

проведення постійного моніторингу потреби у кваліфікованих кадрах на основі якісної статистики ринку праці;

узгодження структури кадрів на регіональному ринку праці з пропозиціями освітніх послуг у професійно-технічних навчальних закладах;

впровадження механізму підвищення якості підготовки кваліфікованих кадрів і здійснення відповідного контролю;

стимулювання інвестицій роботодавців у матеріально-технічну базу професійно-технічних навчальних закладів, зокрема в рамках реалізації проектів державно-приватного партнерства.

Основні показники розвитку інновацій за 2015 рік є незадовільними, а саме:

наукоємність валового внутрішнього продукту - 0,77 %;

питома вага продукції високотехнологічних галузей у валовому внутрішньому продукті - 6 %;

питома вага високотехнологічної продукції в обсязі експорту товарів і послуг - 5,5 %;

середня зношеність основних засобів реального сектору економіки - 75 %;

кількість випускників *STEAM* (система освіти, яка стимулює оволодіння знаннями і навичками технологічних наукових напрямів для участі в інноваційних міжнародних конкурсах і олімпіадах) - 100 тис. ос.

З метою забезпечення надання членам територіальної громади доступних та якісних послуг, Кабінетом Міністрів України цільовими показниками на 2016 рік визнано формування оптимальної системи навчальних закладів, забезпечення формування субвенції на освіту на первинному рівні виходячи з розрахунку нормативів бюджетної забезпеченості.

Загальноєкономічні показники розвитку національної економіки за останні три роки (2013-2015 рр.) мають негативну тенденцію. Завдяки тому, що сфера освіти як окремий, але й складовий, сегмент національної економіки поступово інтегрується у європейський простір, окремі показники за проблематикою дослідження наведено у дол. США. Зокрема у цей проміжок часу спостерігається скорочення валового внутрішнього продукту (далі ВВП) у 2 рази (у 2013 р. – 183,3 млрд дол. США, у 2014 р. – 131,8 млрд дол. США, у 2015 р. – 90,6 млрд дол. США). Скорочення наявного ВВП України є серед іншого результатом зменшення котирування національної

валюти за цей проміжок часу. Так станом на 01.01.2014 р. відношення гривні до долару США склало 7,99 грн/дол., станом на 08.07.2016 р. – 24.81 грн/дол. Скорочення видатків зведеного бюджету на освіту упродовж 2014-2016 рр. склало 2,8 разів. (у 2013 р. – 13,2 млрд дол. США, у 2014 р. – 8,4 млрд дол. США, у 2015 р. – 5,2 млрд дол. США, у 2016 р. – 4,7 млрд дол. США). Зокрема, через реформу у сфері освіти фінансування зі зведеного бюджету професійно-технічних училищ та інших закладів професійної освіти не здійснено. Динаміка соціально-економічних показників розвитку сфери освіти України наведено нижче (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Динаміка соціально-економічних показників розвитку сфери освіти
України**

Індикатори	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
1	2	3	4	5	6	7
Валовий внутрішній продукт (номінальний), млн грн	1082569	1316600	1408889	1454931	1566728	1979458
Чисельність населення, тис. ос.	45778,5	45633,6	45553,0	45426,2	42928,9	42760,5 (93,4 % проти 2010 р.)
Кількість економічно активного населення у віці 15-70 р., тис. ос.	22051,6	22056,9	22011,5	21980,6	19920,9	18097,9 (82 % проти 2010 р.)
Частка економічно активного населення в загальній чисельності населення України, %	48,2	48,3	48,3	48,4	46,4	42,3
Кількість економічно неактивного населення у віці 15-70 р., тис. ос.	12575,5	12265,5	12055,3	11861,7	12023,0	10925,5
Кількість зайнятого населення у віці 15-70 р., тис. ос.	20266,0	20324,2	20354,3	20404,1	18073,3	16443,2
Кількість безробітного населення у віці 15-70 р., тис. ос.	1785,6	1732,7	1657,2	1576,5	1847,6	1654,7
Рівень економічної активності населення у віці 15-70 р.,%:	63,7	64,3	64,6	64,5	62,4	62,4
Рівень економічної неактивності населення у віці 15-70 р.,%:	36,3	35,7	35,7	35,0	37,6	37,6

Закінчення табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 р.,%:	58,5	59,2	59,7	60,3	56,6	56,7
Рівень безробіття населення у віці 15-70 р., %	8,1	7,9	7,5	7,2	9,3	9,1
за рівнем освіти (рівень економічної активності), %:						
повна вища	79,1	78,7	78,7	81,1	78,2	77,9
базова вища	54,3	51,4	51,1	77,2	52,3	58,4
неповна вища	71,9	71,1	70,5	79,1	67,9	68,4
професійно-технічна	н/д	н/д	63,0	н/д	70,7	70,7
повна загальна середня	61,8	62,6	35,0	59,6	47,5	47,2
базова загальна середня	39,3	38,2	35,0	34,5	21,2	20,6
початкова загальна або не мають освіти	16,3	13,5	11,9	20,2	6,8	6,5

Складено за даними [40], власні розрахунки

Внаслідок високої соціальної напруженості у країні за період 2008-2010 рр. поступово набирають силу й негативні тенденції на молодіжному ринку праці, оскільки у цей період має місце зниження рівня економічної активності молоді (на 1,1 %), зниження рівня зайнятості молоді (на 2,8 %) та зростання рівня економічної неактивності молоді (на 0,4 %) та зростання рівня молодіжного безробіття (на 2,8 %), особливо значний стрибок рівня безробіття молоді відбувся з 2008 р. по 2009 р. одразу на 3,5 % [156]. Із такими показниками розпочалася тривала соціально-економічна криза в Україні, наступна хвиля якої розпочалася із 2013 р. Матеріалом вищенаведеної таблиці це доводиться. Зокрема, частка економічно активного населення в загальній чисельності населення України змінилася з 48,2% у 2010 р. до 42,3 % у 2015 р. за умов більшого темпу зменшення кількості економічно активного населення проти чисельності населення України.

У 2012 р. найбільшу частку зайнятих приходилося на професіоналів та фахівців (26 %), найпростіші професії (23,4 %), працівників сфери торгівлі та послуг (15,1 %), кваліфікованих робітників з інструментами (12,0 %). Законодавці, службовці, керівники і менеджери займали 7,9 % у загальному складі, технічні службовці – 3,2 %. На частку кваліфікованих робітників

сільського та лісового господарства тощо довелося 0,9 %, частку робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою устаткування – 11,5 %. Структурно зайнятість населення у 2013 р. мала такий вигляд: законодавці, вищі державні службовці та інші керівники – 7,6 %, частка професіоналів та фахівців (за виписками дипломів) – 26,2 %, технічних службовців – 3,2 %, працівників сфери торгівлі та послуг – 15,3 %, кваліфікованих робітників сільського, лісового господарства тощо – 0,9 %, кваліфікованих робітників з інструментом – 12,0 %, робітників з обслуговування технологічного устаткування – 11,1 %, частка найпростіших професій склала 23,7 % від загальної чисельності працюючих. У структурі зайнятого населення за професійними групами у 2014 р. розмежування за спеціальністю та професійними групами частка законодавців, вищих державних службовців та інших керівників складає 7,9 %, частка професіоналів та фахівців (за виписками дипломів) – 29,4 %, технічних службовців – 3,2 %, працівників сфери торгівлі та послуг – 15,9 %, кваліфікованих робітників сільського, лісового господарства тощо – 0,9 %, кваліфікованих робітників з інструментом – 12,9 %, робітників з обслуговування технологічного устаткування – 11,5 %, частка найпростіших професій склала 18,3 %. У структурі зайнятого населення за професійними групами у 2015 р. найбільшу частку склали особи, які працювали у найпростіших професіях (18,4%), професіонали (17,7%) та працівники сфери торгівлі та послуг (16,4%). Серед загальної кількості зайнятих осіб кожний шостий працював у промисловості або у торгівлі, сьомий – у сільському господарстві. В умовах ринкової економіки поширюється неформальна зайнятість населення, яка охоплює усі неформальні робочі місця як у неформальному так і офіційному (формальному) секторах економіки. У 2015 р. кількість неформально зайнятого населення становила 4,3 млн., або 26,2% від усього зайнятого населення. Рівень економічної неактивності населення у віці 15-70 р. достатньо повно характеризує поточні запити ринку праці на фахівців, адже початково здорова людина, за своєю сутністю,

потребує соціалізації та самоствердження у різних групах та колективах. Динаміка цього показника наведена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Рівень економічної неактивності населення у віці 15-70 років, %

Населення за групами, років	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
15-24	59,5	58,3	54,6	15-19 р. – 88,5 20-24 р. – 39,9	15-19 р. – 91,1 20-24 р. – 39,2	63,7
25-29	20,1	20,3	18,5	19,2	19,5	19,2
30-34	16,6	17,0	16,7	16,1	17,4	17,7
35-39	14,0	14,6	14,4	13,4	15,2	14,8
40-49	15,4	14,8	14,7	40-44 р. – 13,0 45-49 р. – 15,4	40-44 р. – 14,3 45-49 р. – 16,5	15,0
50-59	35,3	34,6	34,3	50-54 р. – 21,5 55-59 р. – 45,7	50-54 р. – 23,8 55-59 р. – 51,0	34,1
60-70	75,9	75,8	76,1	60-64 р. – 72,0 65-70 р. – 82,0	60-64 р. – 80,7 65-70 р. – 89,6	85,5
Працездатного віку	28,4	27,3	27,0	26,9	28,6	28,5

Складено за даними [40], власні розрахунки

У порівнянні із 2012 р. у 2013 р. відбулося зменшення рівня безробіття з 7,5 % до 7,2 %. Рівень безробіття населення працездатного віку (за методологією МОП) у 2014 р. – в 4 рази, 2015 р. – в 3,5 рази перевищував рівень зареєстрованого безробіття, розрахованого по відношенню до економічно активного населення працездатного віку (у жінок – у 2,9/2,5 рази, чоловіків – у 5,3/5,2 рази, міських поселеннях – у 4,5/3,9 рази, сільській місцевості – у 3,2/3,1 рази). У 2015 р., порівняно з 2014р., у складі безробітних за причинами незайнятості відбулося збільшення питомої ваги вивільнених з економічних причин (на 5,5 %) та осіб, що мали сезонний характер роботи (на 0,6 %). Водночас спостерігалось зменшення частки звільнених у зв'язку з закінченням строку контракту або договору найму та не працевлаштованих після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів (на 3,0 % у кожній групі), звільнених за власним бажанням, за угодою сторін (на 2,9 %) та інших причин безробіття (на 0,7 %) [40].

Описані соціально-економічні засади розвитку сфери освіти привели до наступних результатів діяльності апарату державного управління відносно

фінансування сфери освіти України, що у економічному сенсі розглядається як стимулюючий фактор та складова соціальних гарантів в державі (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Економічні стимули апарату державного управління сфери освіти України до отримання знань молоддю за рівнями навчання у 2010-2015 рр.

Рівні навчання	Загальні видатки зведеного бюджету, млн грн		Видатки у % до	
			Загальних видатків	ВВП
2010 р.				
Разом, з них:	79826,0		21,1	7,4
Дошкільна	10238,3		2,7	0,9
Загальна середня	32852,4		8,7	3,0
Професійно-технічна	5106,2		1,4	0,5
Вища	24998,4		6,6	2,3
	2011 р.	% від 2010 р.		
Разом, з них:	86253,6	108,1	20,7	6,6
Дошкільна	11831,6	115,6	2,8	0,9
Загальна середня	35234,5	107,3	8,5	2,7
Професійно-технічна	5305,4	103,9	1,3	0,4
Вища	26619,6	106,5	6,4	2,0
	2012 р.	% від 2010 р.		
Разом, з них:	72680,4	91,1	21,6	7,0
Дошкільна	10371,8	101,3	3,1	1,0
Загальна середня	30466,1	92,7	9,1	2,9
Професійно-технічна	4282,5	83,9	1,3	0,4
Вища	21058,1	84,2	6,3	2,0
	2013 р.	% від 2010 р.		
Разом, з них:	105538,7	132,2	20,9	7,3
Дошкільна	15662,4	153,0	3,1	1,1
Загальна середня	44233,2	134,6	8,7	3,0
Професійно-технічна	6359,8	124,6	1,3	0,4
Вища	30003,1	120,0	5,9	2,1
	2014 р.	% від 2010 р.		
Разом, з них:	100105,6	125,4	19,1	6,4
Дошкільна	15186,4	148,3	2,9	1,0
Загальна середня	42421,4	129,1	8,1	2,7
Професійно-технічна	5885,2	115,3	1,1	0,4
Вища	28340,5	113,4	5,4	1,8
	2015 р.	% від 2010 р.		
Разом, з них:	75907,0	95,1		
Дошкільна	12036,4	117,6	2,8	0,9
Загальна середня	32574,2	99,2	7,5	2,4
Професійно-технічна	4141,9	81,1	1,0	0,3
Вища	21059,8	84,2	4,9	1,5

Складено за даними [77,78], власні розрахунки

Загальна тенденція державного фінансування сфери освіти за рівнями підготовки упродовж 2010-2015 рр. виглядає так (рис. 2.1).

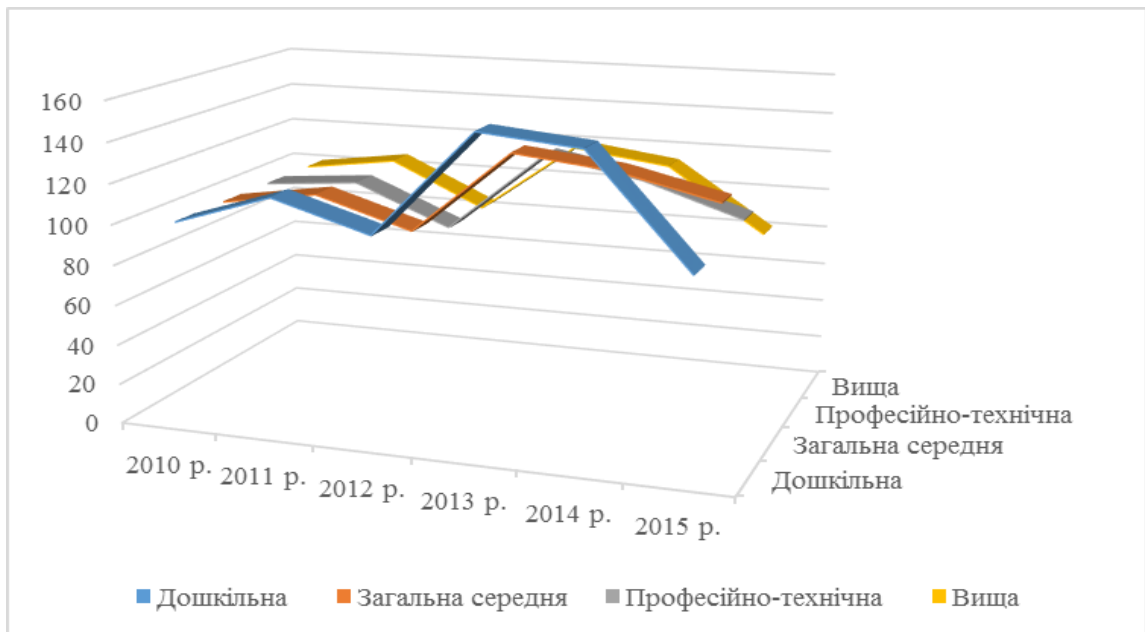

Рис. 2.1 Загальна тенденція державного фінансування сфери освіти за рівнями підготовки упродовж 2010-2015 рр.

Загалом спостерігається зменшення загальної кількості коштів, яку виділяє держава на фінансування навчальних закладів. Причиною цього є:

низька народжуваність;

погіршення бюджетних показників, за обсягами мобілізації, податковою реформою, міграцією робочої сили (неофіційна міграція негативно позначається на економічному розвитку через те, що планово доходні кошти формуються, а фактично казначеї їх не дораховуються);

низьке економічне стимулювання молоді до навчання (як суто ідеологічне (висновки за прикладом батьків, дорослих друзів тощо), так і матеріального заохочення за результатами раннього працевлаштування).

Відзначаючи високий (понад 92 %) рівень та динаміка отримання освіти молоддю України розподіл чисельності учнів, слухачів та студентів навчальних закладів у 2010-2015 рр. є такими (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Розподіл чисельності учнів, слухачів та студентів навчальних закладів за
2010-2015 рр.**

Рівень навчання	2010/2011 навч. рік	2011/2012 навч. рік	2012/2013 навч. рік	2013/2014 навч. рік	2014/2015 навч. рік	2014/2015 проти 2010/2011 навч. року
Допочаткове навчання	1208333	1286603	1356649	1396460	1294891	107,2 %
Початкова освіта	1483770	1502900	1553430	1596212	1536578	103,6 %
Перший етап середньої освіти	2100523	1895548	1834640	1814361	1714192	81,6 %
Другий етап середньої освіти	788945	864567	833751	765718	657558	83,3 %
Післясередня, не вища освіта	166227	145119	144149	140853	122427	73,7 %
Перший етап вищої освіти	2418111	2246363	2106174	1992882	1689226	69,9 %
Другий етап вищої освіти	35271	34919	34581	32535	29381	83,3 %

Складено за даними [77,78], власні розрахунки

Розподіл чисельності учнів, слухачів та студентів навчальних закладів за 2010-2015 рр. має негативну динаміку починаючи з першого етапу середньої освіти. Це пояснюється саме прихованою міграцією населення через існуючі соціально-економічну та політичну кризи. Тим не менш узагальнені якісні показники функціонування вищої освіти є такими (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Узагальнені якісні показники функціонування вищих навчальних
закладів України у 2010-2015 рр. [77, 78]**

Показник	2010/2011 навч. рік	2011/2012 навч. рік	2012/2013 навч. рік	2013/2014 навч. рік	2014/2015 навч. рік
Кількість закладів, од.	813	805	785	767	664
Кількість студентів, ос.	2418111	2246363	2106174	1992882	1689226
Прийнято, ос.	506486	409541	427874	428356	361110
Випущено, ос.	636291	609033	595251	560381	484482
Кількість студентів на 10 тис. населення	557	519	488	463	393

Спостерігається зменшення чисельності молоді України, яка отримує повну освіту (за усім циклом) на території країни. У 2015 р. в Україні

нараховувалося 56 технікумів, 83 училища, 218 коледжа, 185 університета, 53 академії, 63 інститута, 1 консерваторія, з них державної форми власності – 50 технікумів, 5 училищ, 88 коледжа, 144 університета, 37 академії, 15 інститутів. Комунальної форми власності: 76 училищ, 97 коледжа, 2 університета, 7 академій, 3 інститута, 1 консерваторія. Приватної форми власності 6 технікумів, 2 училища, 33 коледжа, 39 університета, 9 академії, 45 інститутів. Усі ці навчальні заклади підпорядковані Міністерствам України: освіти і науки, аграрної політики та продовольства, оборони, агентства лісових ресурсів, соціальної політики, культури, охорони здоров'я, інфраструктури, внутрішніх справ; Службі безпеки України, Українській державній будівельній корпорації «Укрбуд», Державній фіскальній службі. Із зменшенням контингенту студентів численність вишів буде скорочуватися, відповідно буде сформована нова програма уніфікації освітнього процесу у вищій школі, спрямована на підвищення компетентнісних вимог до викладачів. Це, у свою чергу, зменшить кількість викладацького складу, що призведе до зменшення кількості вищих навчальних закладів. Така тенденція вже мала місце в загальноосвітніх школах, технікумах та коледжах. Освітні ж програми та реформи будь-якого уряду незалежної України не розв'язали цієї проблеми.

2.2. Аналіз методичних підходів до систематизації та кількісної оцінки якості освітніх послуг й управління ними

Актуальність цього питання пов'язано із тим, що сучасна національна економіка, яка щороку стає все у більшому ступені частиною глобалізованого економічного простору, набуває світових рис. Зокрема за різними оцінками державний та приватний сектори послуг забезпечують 60-70 % національного продукту. Крім того, сфера послуг є найбільш динамічною складовою міжнародної торгівлі, яка складає 20 % обсягу світового експорту.

Здійснення та оцінка витрат на якість освіти, як найбільш важливий економічний метод управління якістю освітніх послуг є об'єктом численних теоретичних і практичних розробок вітчизняних і зарубіжних авторів, спрямованих на вдосконалення планування, контролю, способів систематизації, обліку та аналізу цих витрат. Умовно, їх можна розділити на дві групи (рис. 2.2).

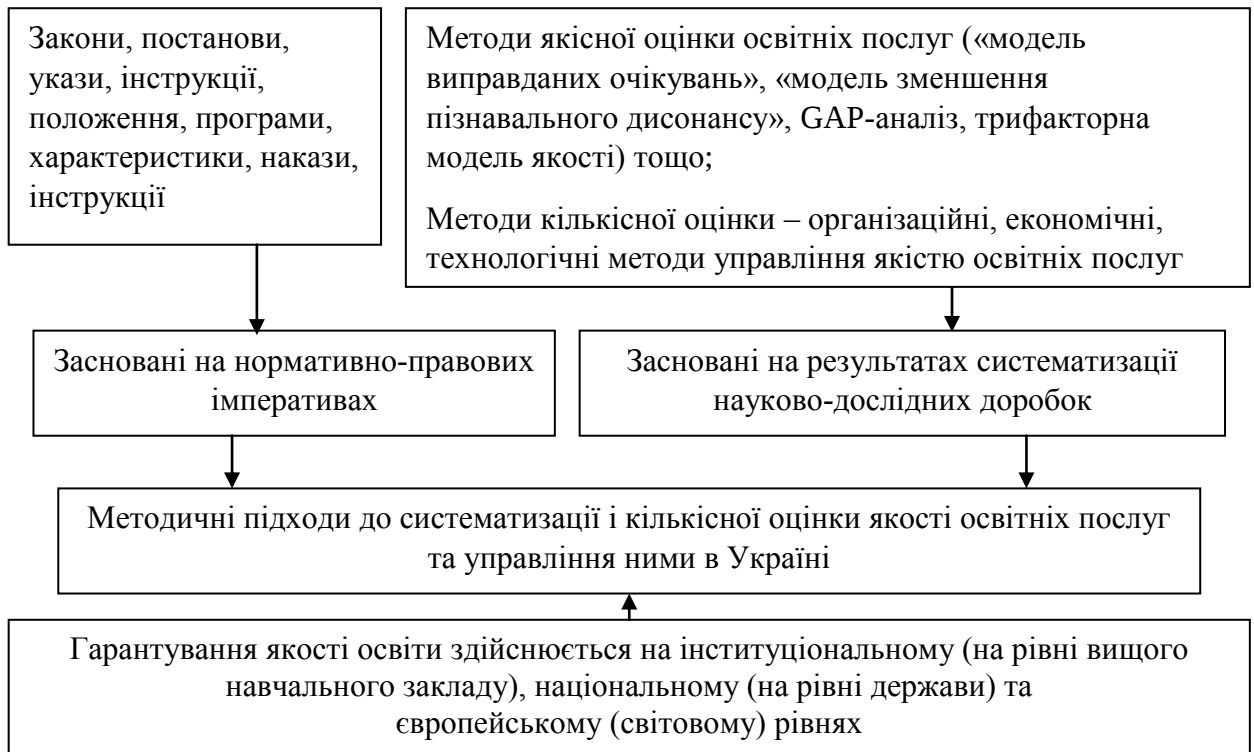

Рис. 2.2. Методики оцінки якості освіти в світі (розроблено автором)

Тим не менш, необхідність підвищення ефективності управління витратами на якість освіти залишається однією з ключових проблем економічної науки і практики, з одного боку, та державного регулювання, з іншого. У механізмі управління витратами на якість, в першу чергу, потребують наукового осмислення та практичного вирішення питання, пов'язані з впровадженням в установах освіти нових, дієвих способів систематизації та кількісної оцінки витрат на якість надаваних освітніх послуг. Доцільність їх розробки і впровадження обумовлена необхідністю своєчасного виявлення і прогнозування несприятливих ситуацій у витрачанні

ресурсів на цілі управління якістю, забезпечення керівництва підприємств об'єктивною інформацією про фактичний рівень витрат на якість, визначення рівня запитаності випускників на ринку праці тощо.

У теорії і практиці існують різні підходи до трактування сутності управління якістю освітніх послуг. Відносно теоретичного аспекту, його основою є нормативно-правова база, яка регламентує рівень запитуваний на той чи інший проміжок часу півень освітніх послуг. І основним замовником виступає держава, в особі профілюючих органів державного управління. До чинних нормативно-правових актів відносять: Закон України «Про вищу освіту», Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти», Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»), постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України [26, 84, 91-111], а також державні стандарти стосовно управління якістю тощо. достатньо повно аналіз цих документів здійснив В. Загорський [142]. В Україні також діють ліцензійні умови, які розроблено відповідно до Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту» і «Про вищу освіту» [26, 103]. Органи управління освітньою діяльністю за участі громадськості розробляють національні програми розвитку освіти. Наразі відомі кілька. Це – Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [108], яка передбачає модернізацію змісту освіти. А сама модернізація, за вимогами часу, вже є застарілою. Наразі сформований у 2014 році «Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року» не набув статусу Національної стратегії [134]. Хоча, порівнюючи з попереднім аналогом, цей документ за ступенем обґрунтованості є більш професійним і орієнтованим на конкурування із зовнішніми суб'єктами ринка освітніх послуг (декларативно). У ньому достатньо повно проведено *SWOT*-аналіз. Однак акцент зроблено більше на недоліках, ніж на перевагах та можливостях та потенціалі сфери освіти в Україні. Окрім цього розвивати науку та освіту за власний рахунок освітніх закладів у період фінансової

кризи є тактичним та невиправданим відносно нових поколінь кроком. Залучення професійних закордонних фахівців для реформування сфери освіти є також невиправданим кроком, адже в умовах висококонкурентного ринку праці викладацької діяльності в Україні формування нових робочих місць із залученням вітчизняних спеціалістів має, як мінімум, дві переваги – працевлаштування українця працездатного віку у власній країні та розвинення інституту національної самоідентичності. По цьому шляху пішла Корея. Більш продуманим на сьогодні є державне стимулювання стажування вітчизняних викладачів (або обміну досвідом) закордоном із обов'язковою практикою викладання в українських закладах освіти впродовж п'яти (припустимо) років. Система стимулювання може передбачати часткову компенсацію витрат по стажуванню. А із врахуванням того, що сучасна політика стажування та обміну досвідом передбачає фінансову підтримку з боку міжнародних організацій для держави така підтримка не була б витратною.

Наразі державна підтримка сфери освіти відбувається не тільки через пряме фінансування закладів освіти. В Україні існують наступні державні премії, гранти і стипендії на підтримку наукових досліджень для молодих вчених:

- державна премія України в галузі науки і техніки;
- щорічна премія Президента України для молодих вчених;
- премія Кабінету Міністрів України за особливі досягнення молоді у розбудові України;
- премія Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій;
- премія Верховної Ради України найталановитішим молодим ученим в галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок;
- премія НАН України для молодих учених і студентів вищих навчальних закладів за кращі наукові роботи;

премія НАН України імені видатних учених України;
 гранти Президента України для підтримки наукових досліджень молодих учених;
 гранти Президента України докторам наук для здійснення наукових досліджень;
 гранти Кабінету Міністрів України колективам молодих учених;
 стипендія міського голови для обдарованої молоді;
 стипендії Президента України для молодих учених;
 стипендії Кабінету Міністрів України для молодих вчених;
 іменні стипендії Верховної Ради України для найталановитіших молодих учених;
 стипендії обласної ради;
 подяка міського голови.

Президентом України, Верховною Радою, Кабінетом Міністрів, обласними державними адміністраціями, міськими головами виділяються академічні стипендії.

В Україні також існує інститут іменних стипендій, розмір і порядок призначення яких визначаються окремими нормативними актами. У теорії існують також стипендії підприємств, організацій та громадських організацій. Нормативно їх існування та виплати здійснюються на підставі «Положення про порядок призначення стипендії Президента України», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.1994 № 744, Постановою Верховної Ради України від 05.06.1996 № 226/96-ВР, Законами України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про підвищення престижності шахтарської праці» та інших законодавчих актів, що стосуються питань стипендій. На 2016 рік заплановано такий розмір стипендій [25, 93] (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Розміри стипендій, які діють з 01.09.2015 р. в Україні

Середній бал успішності	Категорії стипендіатів	Розмір стипендії		
		академічна	соціальна	Всього
1	2	3	4	5
Студенти, у яких пільг немає				
5,00	На загальних підставах	825+100	-	925
4,00-4,99	На загальних підставах	825	-	825
Іменні стипендії				
-	Персональні стипендії	825+120		945
-	Стипендія Президента України	1356	-	1356
-	Стипендія Кабінету Міністрів України	1243	-	1243
-	Стипендія Верховної Ради України	1200	-	1200
Студенти, у яких є пільга				
3,00-3,99	Студенти-чорнобильці	-	412,5	412,5
3,00-3,99	Студенти, які навчаються за гірничими спеціальностями, чиї батьки загинули або стали інвалідами внаслідок отримання виробничих травм, професійного захворювання на вугледобувних підприємствах	-	825	825
5,00	Студенти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які знаходяться на повному державному утриманні	-	1989+100	2089
4,00-4,99	Студенти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які знаходяться на повному державному утриманні	-	1989	1989
3,00-3,99	Студенти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які знаходяться на повному державному утриманні	-	1989	1989
5,00	Студенти-сироти під піклуванням	-	1989+100	2089
4,00-4,99	Студенти-сироти під піклуванням	-	1989	1989
3,00-3,99	Студенти-сироти під піклуванням	-	1989	1989

Закінчення табл. 2.7

1	2	3	4	5
5,00	Студенти з малозабезпечених сімей, студенти-інваліди I-III гр., діти-інваліди	825+100	74,25	999,25
4,00-4,99	Студенти з малозабезпечених сімей, студенти-інваліди I-III гр., діти-інваліди	825	74,25	899,25
3,00-3,99	Студенти з малозабезпечених сімей, студенти-інваліди I-III гр., діти-інваліди	-	899,25	899,25
5,00	Студенти, які мають сім'ї з дітьми	825+100	-	925
4,00-4,99	Студенти, які мають сім'ї з дітьми	825	-	825
3,00-3,99	Студенти, які мають сім'ї з дітьми	-	825	825
5,00	Студенти, які є інвалідами по зору та слуху	825+100	412,5	1337,50
4,00-4,99	Студенти, які є інвалідами по зору та слуху	825	412,5	1237,50
3,00-3,99	Студенти, які є інвалідами по зору та слуху		899,25	899,25
Студенти, які мають надбавку за спеціальність				
5,00	Персональна стипендія ВНЗ	973,5+120 (розмір може варіюватися відповідно до внутрішньої політики навчального закладу)	-	1093,5
5,00	На загальних підставах	973,5+100	-	1073,5
4,00-4,99	На загальних підставах	973,50	-	973,50
3,00-3,99	Студенти, які мають пільги	-	973,5	973,5

Наразі співвідношення академічної та соціальної стипендії переглядається, як і переглядається економічний зміст стипендіальних виплат – не у якості компенсації за матеріальні витрати, які супроводжують студентів-бюджетників під час навчання, а у вигляді заохочувальних та стимулюючих виплат обдарованим студентам. Однак соціально затвердженої стимулюючої програми студентських виплат поки не існує.

Державне грантове регулювання у вигляді матеріального стимулювання обдарованої молоді унормовано Указом Президента України «Про гранти Президента України для обдарованої молоді» від 02.08.2000 № 945/2000 на виконання Указу Президента України «Про додаткові заходи щодо державної підтримки обдарованої молоді» від 24.04.2000 р. № 612/2000 та кількісно виглядає так:

Таблиця 2.8

**Конкурси та гранти Президента України
(державні регулятори інноваційності сфери освіти)**

Установа-ініціатор конкурсу	Назва посадовця або установи, який фінансує грант	Строк прийняття запиту на отримання гранту	Вимоги
Державний фонд фундаментальних досліджень (для докторів наук)	Президент України	До 20 вересня Щороку	• зареєструватися на ресурсі contest.dffd.gov.ua (для учасників конкурсу, які раніше не брали участі у конкурсах ДФФД, або не є зареєстрованими на даному ресурсі); • заповнити он-лайн форму для конкурсу; • зберегти та роздрукувати форму запиту. Паперовий запит має повністю відповідати електронному запиту

Таблиця 2.9

**Конкурси та гранти науковцям України
(вітчизняні ринкові регулятори інноваційності сфери освіти)**

Установа-ініціатор конкурсу	Назва посадовця або установи, який фінансує грант	Строк прийняття запиту на отримання гранту	Вимоги
V Конгрес ініціатив Східної Європи і Конференція за підсумками проекту «Європейський східний університет»	-	29.09.-01.10.2016 року	молодий вчений до 35 років; кандидат наук; підготувати пакет документів англійською мовою
Фонд розвитку В. Пінчука «Завтра.ua»	В. Пінчук	З 15.10, Щороку	Талановита молодь

Якісні показники грантового фінансування є унікальними у кожному окремому випадку. Тим не менш вітчизняних проектів в Україні занадто мало, менше їх таких, які ініційовані державними установами. Відносно якісних методів оцінки освітніх послуг, то їх характеристики є наступними. «Модель виправданих очікувань» (М. Бейкера) передбачає, що споживач порівнює свої очікування від послуги з тим, що він одержує в реальності. Оцінка послуги здійснюється впродовж всього періоду навчання на відміну

від інших видів послуг. «Модель зменшення пізнавального дисонансу» (Д. Енджела) передбачає, що кожен навчальний заклад володіє своїм набором маркетингових засобів і підходів, направлених на «зменшення пізнавального дисонансу», одним з яких є створення сумісної цінності освітньої послуги на основі маркетингу відносин. Розглядається можливість створення «доданої вартості» як для слухача, так і для навчального закладу. Загальною концепцією GAP-аналізу є розгляд невідповідності або розриву між очікуваною й реальною якістю сприйняття освітніх послуг. Цей аналіз є методом дослідження первинної інформації, яке визначає стратегічне розходження між бажаним і реальним. Складовими цього аналізу є аналіз розривів між сегментами ринку, послугами та потребами, іміджем організації та її послугами, конкурентним становищем [83]. Добре описаними розриви представлено П. Дойлем [37, С. 160-161]. Результати адаптації розривів до освітнього процесу відображені на рис. 2.3.

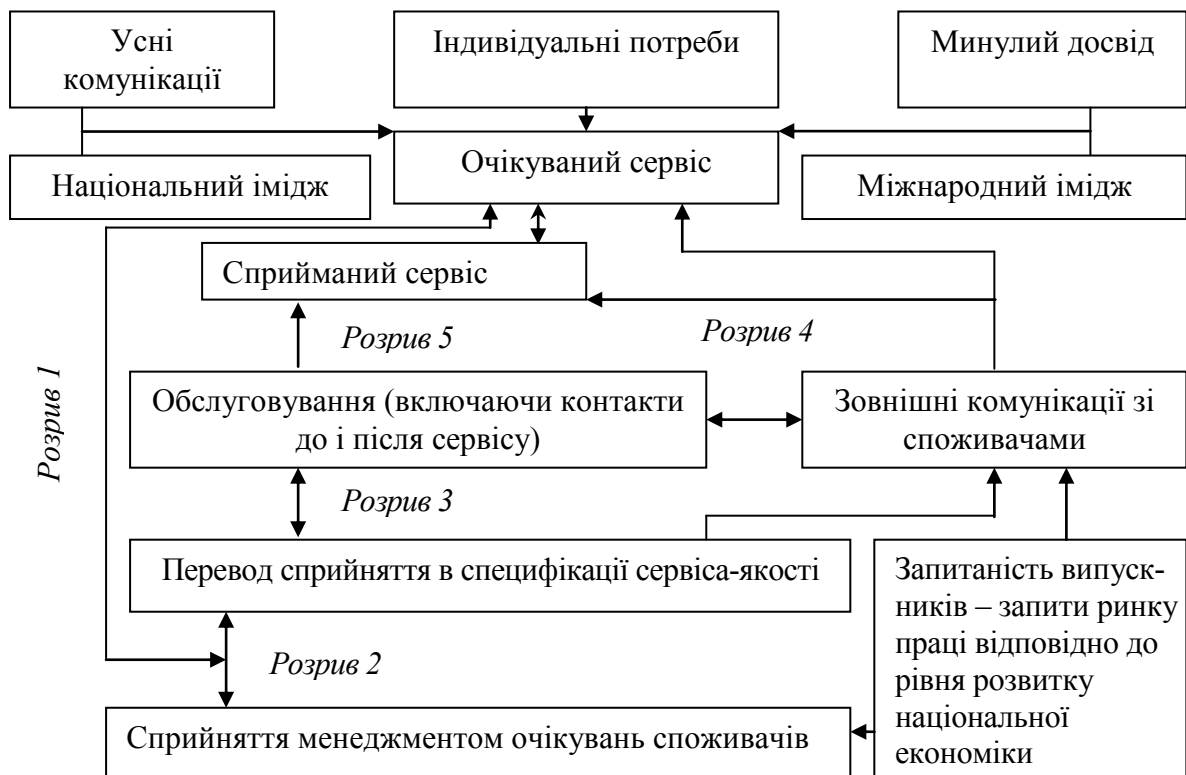

Рис. 2.3. Фактори, які визначають задоволення (розриви) запитів споживачів освітніх послуг (розроблено автором)

На рисунку представлені такі групи розривів:

нерозуміння навчальним закладом та керуючими міністерствами (відомствами) вимог покупців;

помилки та затермінування у визначенні стандартів;

нестача здібностей надавачів послуг відповідно до новітніх стандартів;

формування завищених очікувань;

невірне сприйняття сервісу.

Трифакторна модель якості (К. Хаксевера, Б. Рендела, Р. Рассела, Р. Мердіка) передбачає, що якість обслуговування визначається інформаційним, виробничим факторами та фактором задоволеності. Тобто якість освітніх послуг формується на основі їх індивідуального сприйняття за інформаційного, виробничого факторів та фактору задоволеності. Формалізація, за думкою А. Буймова та Б. Буймова, моделі якісної оцінки надаваних освітніх послуг дозволяє її представити у такому вигляді:

$$Q = \begin{bmatrix} fw & fs \\ mw & ms \end{bmatrix}, \quad (2.1)$$

де w – бажання і потреби, що пред'являються споживачем до обслуговування;

s – опис і характеристика послуги, призначеної для обслуговування бажань і потреб w ;

f – оператор сприйняття, система ментальних «фільтрів» споживача, пов'язаних з його індивідуальними цінностями, установками, переконаннями, цілями, накопиченим досвідом, звичками, здібностями до сприйняття, аналізу та оцінки інформації;

m – оператор менеджменту, діяльність в межах певних стандартів, вимог і обмежень, культура, компетентність і ефективність діяльності менеджерів, відповідальних за забезпечення та організацію обслуговування споживача;

fw – очікування споживача, його власні уявлення про те, як повинні бути обслужені його потреби w , які атрибути обслуговування для нього важливі і

до якої міри; очікуваний рівень обслуговування;

mw – інформація, отримана менеджерами в результаті вивчення бажань і потреб w свого споживача; виявлені очікування;

ms – фактичні характеристики послуги; стан атрибутів, включених до обслуговування споживачів, що залежить від якості проектування послуги і умов її виробництва; реальний рівень обслуговування;

fs – сприйняття результату обслуговування споживачем; реакція споживача на ступені відповідності між фактичним і очікуваним рівнями обслуговування ms та fw .

Представлений формалізований варіант моделі якості освітніх послуг не суперечить відомим базовим моделям якості товарів (послуг), поряд з цим, він узагальнює основні положення існуючих, доповнює та розширює їх. Зокрема, на відміну від базових моделей якості в трифакторній моделі:

відображено динаміку процесу обслуговування очікувань споживача за інформаційним, оброблюваним, проектним, виробничим та оцінним етапами;

враховано культуру, цінності та мотиви взаємодії сторін, їх співпраці через роботу в моделі операторів f та m .

Низька ефективність традиційної моделі освітнього процесу визначається декількома факторами. По-перше, поступово освітні послуги стають все більш стандартизованими. Практично у всіх навчальних установах є надлишкові виробничі потужності. Більш того, їх учасники не мають можливості протягом тривалого часу зберігати скільки-небудь помітні технологічні або якісні відмінності. Але основна причина переходу – поява нових технологій, і в першу чергу Інтернету. Інформаційні технології дозволяють розділити функції надання інформації та фізичної доставки товарів, що відкриває доступ на ринки новим конкурентам, формуванню нових форм освітнього процесу (наприкладі МООС тощо).

Західний учений П. Дойль визначив якісні імперативи збільшення рівня надаваних послуг. Їх можна пристосувати і до сфери освіти. До них віднесено підвищення рівня утримання споживача, збільшення частки компаній у витратах споживача, залучення нових споживачів, розробка нових

товарів та послуг, вихід на нові ринки, нові канали розподілу, міжнародне зростання, поглинання та альянси, зростання за межами галузі [37, С. 156].

Вчений визначає якість сервісу як:

надійність – вміння надійно та акуратно надавати запропоновану послугу (32 % від загальної оцінки кількості обслуговування споживачів);

оперативність – готовність допомогти споживачам, забезпечуючи своєчасне обслуговування (22 %);

впевненість – ввічливі співробітники, які є знавцями та професіоналами (19 %);

емпатія – турбота, увага до покупців (16 %);

матеріальна складова – зовнішній вид приміщення, устаткування, персоналу, спілкування працівників між собою (11 %) [37, С. 159].

П. Дойль чітко конкретизує різницю між винаходами, як новими товарами, та інноваціями, до яких відносить вигоди для споживачів [37, С. 167]. Значна частина винаходів ніколи не знаходить прибуткових ринків, так як покупці не розглядають їх як вигідні в плані підвищення результатів своєї діяльності або збагачення життєвого досвіду. Для того щоб стати успішною інновацією, новий товар або послуга повинні відповідати п'яти критеріям:

вигідність;

унікальність;

своєчасність;

стійкість;

реалізованість.

Окрім цього, за фактом стандартизованості ринка освітніх послуг, на якому надаються однотипні послуги, він характеризується високою циклічністю. Така циклічність обумовлена віковими хвилями (змінami у кількості народжених, відповідно, випускників), державною соціально-економічною політикою, обсягами фінансування сфери, регіональними або глобальними катаклізмами. Прибутковість, як основних якісний показник

будь-якого процесу, сфери освіти заснована на впливі та, відповідно, оцінці п'яти ринкових сил (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Дія та аналіз п'яти ринкових сил (розроблено автором)

Для глибокого дослідження дії та аналізу п'яти ринкових сил доцільно визначитися із специфікою освітніх послуг. Їх характеристика має ідентичні усім послугам риси та специфічні, притаманні саме освітній діяльності. А саме, вони є не відчутними, нерозподіленими у наданні і споживанні послуги, гетерогенними (різноманітність умов надання однієї і тієї ж послуги, ускладнення у стандартизації послуги), незбережність комплексу умов та результатів освіти (рівень прийнятних умов спілкування викладача зі студентом тощо), відсутність прав власності на надання послуги. Освітня послуга є дією або вигодою, її отримувач не набуває прав власності на будь-який матеріальний об'єкт. Освітня послуга є продуктом-пропозицією на ринку послуг, зміст і якість якої визначається майбутніми результатами

функціонування наразі підготовлених фахівців. Відповідно освітній менеджмент відіграє провідну роль у процесі підготовки фахівця.

До завдань освітнього менеджменту відносять:

управління якістю;

управління освітнім (виробничим) процесом;

управління персоналом;

диференціація послуги за складовими, супроводжувальними елементами;

відсутність диференціації продукту за визначеними набором складових (його унікальність у конкретному закладі);

постійне оновлення та прагнення до інновацій.

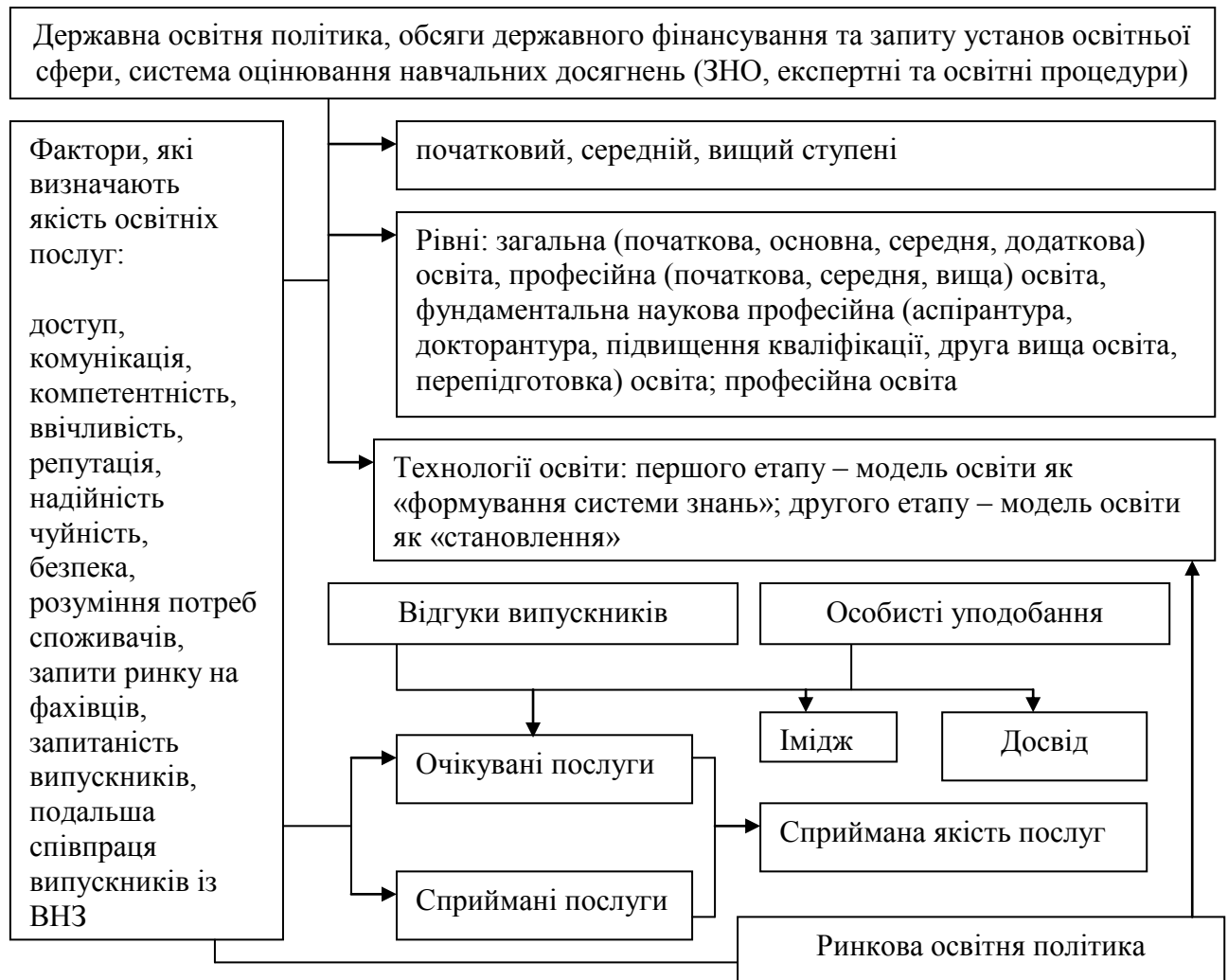

Рис. 2.5. Фактори, які визначають рівень освітнього менеджменту

(державний та ринковий підходи) (розроблено автором)

Ступінь участі держави і ринку в регулюванні освіти вимагає

проведення розмежування сфер впливу відповідних державних і ринкових інструментів на окремих індивідуумів і освітні установи на різних етапах надання освітніх послуг. На рівні дошкільної та шкільної освіти більший вплив надають державні регулятори, а на рівні середнього і особливо вищої професійної освіти ринкові регулятори, тому визначений набір регулюючих інструментів, спрямованих на розвиток ринку освітніх послуг:

організація приватно-державного партнерства, в тому числі у ресурсних центрах професійного навчання, в яких навчальна програма передбачала б оволодіння менеджментом, орієнтованим не на побудову бюрократичного апарату управління, а на ринкові відносини;

посилення ролі і впливу споживачів (опікунські та громадські ради, федеральний і регіональний поради по управлінню освітою), діяльність яких створює синергетичний ефект у вигляді рекомендацій державним та муніципальним органам управління, бізнес спільноті;

виділення коштів на розвиток освітніх установ з бюджету при їх прямому фінансуванні після проведення конкурсу на найбільш повну відповідність освітніх програм місії установ.

Для сучасної освіти виявляються затребуваними технології двох основних педагогічних стратегій: «формування» та «розвиток» [21, с. 156].

Технології першого типу є модель «диктатної освіти» або освіти як формування. Освіта як «формування» – це «взаємодія якоїсь особливої форми і специфічного матеріалу» [10, с. 159], де «формою» виступає заданий культурою (на даному етапі – державою) зразок, по якому відбувається формування «людського матеріалу». Основною технологією даної моделі освіти виступає «передача» вчителем і «придбання» учнем досвіду, знань, умінь, навичок. Технології другого типу є модель «ентузіастної освіти», яке може бути зрозуміле як становлення. Освіта як «становлення» є «процесом змін», результатом якого є набуття людиною нової якості, яке повинно виразитися в усвідомленні нею неповноти процесу освіти, стимулюючи тим самим його постійне продовження і розвиток. Отже, освіта–«становлення» розуміється як принципово незавершений

процес, обумовлений тим, що учень постійно перебуває в стані незадоволення якістю. Виходячи з цього, важливою властивістю освітнього процесу є стадійність. Таким чином, формується психологічна платформа існування концепції «освіти протягом життя». Результати державної та ринкової політики розвитку сфери освіти в Україні є такими:

Таблиця 2.10

Попит, пропозиція та працевлаштування робочої сили за видами економічної діяльності у 2010-2015 рр.

тис. ос.

Види економічної діяльності	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Потреба підприємств у працівниках/працевлаштовано	63,9/ 744,5	59,3/ 762,7	48,6/ 764,4	47,5/ 541,9	35,3/ 494,6	25,9/ 444,7
Коефіцієнт запитаності випускників на ринку праці	8,6	7,8	6,4	8,8	7,1	5,8
Пропозиція робочої сили:						
Сільське, лісове та рибне госп-во	136,3	154,2	154,2	115,0	112,6	102,9
Промисловість	202,4	207,4	199,2	90,6	90,1	75,5
Будівництво	27,5	27,6	25,6	14,7	14,7	10,3
Торгівля, ремонт автомобілів і мотоциклів	167,6	152,2	152,8	62,5	69,6	61,2
Транспорт, складське господарство, поштова, кур'єрська дія-сть	36,2	37,8	39,7	17,9	17,3	16,7
З 2010 р. – діяльність готелів та ресторанів, з 2013 р.- Тимчасове розміщування й організація харчування	19,3	19,4	21,6	12,5	11,3	9,1
Інформація та телекомунікація	н/д	н/д	н/д	4,8	10,6	7,7
Фінансова та страхова діяльність	5,9	4,9	4,3	12,2	19,3	20,8
Операції з нерухомим майном	30,2	29,9	28,2	3,9	4,2	4,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	н/д	н/д	н/д	7,9	8,4	8,1
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	н/д	н/д	н/д	8,3	9,0	8,2
Держ. управління й оборона; обов'язкове соц..страхування	31,7	34,3	39,8	30,8	32,1	57,0
Освіта	30,6	35,5	38,9	9,8	8,5	8,8
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	35,6	38,5	42,1	15,2	13,7	12,8
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	н/д	н/д	н/д	2,2	2,3	2,1
Надання інших видів послуг або інші види діяльності	21,2	21,0	18,0	4,0	4,4	4,1

Складено за даними [40], власні розрахунки

Звертаючи увагу на коефіцієнт запитаності випускників на ринку праці у 2010-2015 рр. слід відзначити наявність достатньо гострої проблеми неузгодженості освіти та ринку праці. Результатом такої неузгодженості є вищий, ніж для інших вікових груп населення, рівень безробіття серед молоді, зростання кількості незайнятої молоді, яка не прагне до пошуку роботи, загрозлива сегментація молоді в категоріях «успішно працевлаштований»/ «не успішно працевлаштований», наявність значної частки молоді, що незадоволена робочим місцем і планує знайти іншу роботу або змінити спеціальність. До такого ж висновку дійшли науковці з Міжнародного бюро праці [62]. Збільшення доступності вищої освіти в Україні, зумовило збільшення кількості осіб, які мають вищу освіту, однак на якості освіти, яка проявляється у низці якісних показників (оплачуваному стажуванні у період навчання, працевлаштуванні, рівні отримуваних доходів, розвитку національної економіки тощо) це не позначилося. Висхідними незадовільними умовами сфери освіти є фінансова ситуація домогосподарств та національної економіки. Основним ресурсом матеріального забезпечення 51,7 % молодих людей вважають допомогу від сім'ї, близько половини назвали заробітну плату та/або підприємницький дохід. З віком збільшується частка тих, для кого основним ресурсом матеріального забезпечення є заробітна плата та/або підприємницький дохід (73,0 % у 25-29 років проти 10,7 % у 15–19 років), та зменшується частка молоді, яка покладається на допомогу від сім'ї (36,5 % у 25-29 та 77,7 % у 15-19 років) [62, с. 16].

Відомо, що існує певний відсоток молоді, хто поступає навчатися для отримання стипендії як одного з основних джерел доходів домогосподарства. Згодом вони, зневірившись і не працевлаштувавшись перебувають на державному соціальному забезпеченні (частковому або повному). Це вкрай проблемна ситуація як в соціальному, так і в економічному плані. Можна погодитися із тим, що система ЗНО зменшує відсоток такої молоді, але психологічно вона вразлива до зміни своєї соціокультурної поведінки. В особливості, коли втрачає батьківський контроль. А за занадто низького

ринкового аргументу (стосовно працевлаштування) вони не мають особистого прикладу або стимулу для отримання якісної освіти. З іншого боку, навчальні заклади, перебуваючи у гострій конкуренції на ринку освітніх послуг, формують систему стимулів для студента, офіційно надаючи йому додаткові формальні можливості для перевodu на інших рік або семестр навчання. Тенденції уповільнення темпів зростання народжуваності, трудового потенціалу і наростання дисбалансу розвитку ринку освітніх послуг і ринку праці на фоні довготривалої соціально-економічної кризи актуалізують необхідність розробки інструментів підвищення якості надання освітніх послуг. Ці інструменти (моделі оптимізації формування державного замовлення на перепідготовку фахівців, приватно-державне партнерство у підготовці фахівців тощо) поряд з традиційними інструментами, такими, як ліцензування, освітні стандарти, бюджетне фінансування дозволять забезпечити відповідність інтересів виробників і споживачів освітніх послуг і підвищити адаптивність систем освіти до динаміки соціально-економічних змін у нашій країні. Тим не менш поки Закон України «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів» знаходиться у перманентному стані змін, Методика формування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці насправді не гарантує місце роботи фахівцям з вищою освітою. Наразі закони України «Про державно-приватне партнерство», «Про інвестиційну діяльність», «Про інститути спільного інвестування», «Про благодійну діяльність та благодійні організації» тощо у повному ступені на користь навчальних закладів не функціонують за відсутності розвинутого фінансового ринку в Україні та позитивної практики ефективності їх існування.

Узагальнюючи вищезазначене, для інтенсифікації ринку освітніх послуг пропонується розглядати його не ізольовано, а в загальній системі ринку послуг, що дозволяє досягти максимального синергетичного ефекту, який при взаємодії всіх факторів істотно перевершує ефект кожного

окремого компонента. У цьому відношенні особливо важливі три компоненти, а саме: адекватне планування, ефективний обмін знаннями та поточною інформацією і поточна координація роботи. Для координації пропонується створювати спеціалізовані центри, які об'єднують зусилля державних організацій, професійних асоціацій, роботодавців, широких кіл громадськості як специфічних суспільних інститутів у виробленні стратегічних рішень реформування вітчизняної сфери освіти.

Сучасна економіка освіти, згідно з Національною доктриною освіти повинна створити сталі передумови для розвитку всіх напрямів галузі з метою формування високого освітнього рівня українського народу. Досягнення цієї мети передбачає виконання таких завдань:

- визначення фінансування освіти як пріоритетного напрямку видатків бюджетів усіх рівнів;

- формування багатоканальної системи фінансового забезпечення освіти;
- фінансування державою здобуття дошкільної, повної загальної середньої та професійно-технічної освіти в державних і комунальних навчальних закладах у обсязі, визначеному державними стандартами;

- стимулювання інвестицій юридичних і фізичних осіб у розвиток освіти;
- створення сучасної системи нормування та оплати праці у галузі освіти;
- визначення пріоритетних напрямів фінансування освіти і концентрація фінансових ресурсів для їх реалізації;

- забезпечення ефективного використання коштів на функціонування та розвиток освіти.

Обсяги фінансування освіти і науки мають задовольняти потреби особистості й суспільства в якісній освіті. Доктриною визначено, що держава поступово збільшуватиме видатки на освіту та доводитиме їх до середніх показників європейських держав. Ефективність використання фінансових ресурсів, спрямованих в освіту, забезпечуватиметься на основі встановлення та неухильного дотримання таких базових принципів її фінансування:

- поступовий перехід до формування видатків державного та місцевих

бюджетів на освіту на основі встановлених нормативів;

чітке розмежування бюджетного та позабюджетного фінансування діяльності навчальних закладів;

забезпечення підзвітності та прозорості використання коштів;

забезпечення формування державного замовлення на підготовку фахівців у професійно-технічних та вищих навчальних закладах різних форм власності на конкурсній основі з урахуванням якості освітніх послуг;

здійснення економічної діяльності навчальними закладами на засадах неприбутковості.

Основними джерелами фінансового забезпечення освіти визначено кошти державного та місцевих бюджетів; кошти юридичних і фізичних осіб, громадських організацій та фондів, у тому числі благодійні внески і пожертвування; кошти від надання навчальними закладами додаткових освітніх та інших послуг; гранти; кредити на розвиток навчальних закладів усіх рівнів та здобуття освіти; кошти від здійснення навчальними закладами економічної діяльності, регламентованої державою. Достатньо переконливими аргументами на користь низької зацікавленості бізнесу в сучасній освіті, яка готує для розвитку економіки фахівців, є наступні дані:

Таблиця 2.11

**Структура фінансування освіти в Україні відповідно до
макроекономічних показників**

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Сектори національної економіки:					
Державний	81,5	82,1	84,6	84,3	85,1
домашні господарства (за кошти фізичних осіб)	17,5	17,1	14,7	14,9	14,1
приватні фірми та корпорації (за кошти юридичних осіб)	1,0	0,8	0,7	0,8	0,8
ВВП (в ринковий цінах), млн грн.	1120585	1349178	1459096	1522657	1586915
Чисельність населення, млн ос.	45,8	45,6	45,6	45,4	42,9
Мінімальна заробітна плата, грн.	869-922	941-1004	1073-1134	1147-1218	1218
Освоєно інвестицій до обсягів передбачених проектами, %	124,0	150,3	27,8	50,6	123,6

Складено за даними [40]

Загальна освіта, як правило, фінансується з місцевих бюджетів. Середня

спеціальна освіта здебільшого з Державного бюджету, технікуми й училища, що підпорядковуються безпосередньо тим чи іншим міністерствам і відомствам можуть також фінансуватися за рахунок відомчих фондів коштів або з коштів галузі (за винятком окремих технікумів й училищ, що знаходяться у підпорядкуванні того чи іншого місцевого самоврядування з місцевих бюджетів). Вищі навчальні заклади фінансуються з Державного бюджету (за винятком окремих вузів галузевого напрямку, які фінансуються з коштів галузі). При цьому поряд з бюджетними основними джерелами покриття видатків, усім навчальним закладам дозволено використовувати позабюджетні кошти, що надійшли через надання платних послуг [27]. Чисельність студентів за джерелами фінансування їх навчання наведена у табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Чисельність та динаміка студентів вищих навчальних закладів за джерелами фінансування їх навчання у ВНЗ I-III рівнів акредитації у 2010-2015 рр.

ос.

Джерела фінансування навчання студентів	2010-2011 навч. рік	2013-2014 навч. рік	2014-2015 навч. рік	2014-2015 навч. рік проти 2010-2011 навч. рік
Разом , у т.ч. за рахунок:	2418111	1992882	1689226	69,9
державного бюджету	926396	858253	751123	81,1
місцевих бюджетів	91006	87075	82118	90,2
органів державної влади, юридичних осіб	8624	8140	10370	
фізичних осіб	1392085	1039414	845615	120,2
Питома вага студентів (%), які навчалися за рахунок	100	100	100	0
державного бюджету	38,3	43,1	44,5	+6,2
місцевих бюджетів	3,8	4,4	4,9	+1,1
органів державної влади, юридичних осіб	0,4	0,4	0,6	+0,2
фізичних осіб	57,5	52,1	50,0	-7,5

Складено за даними [35, 40]

Загальна сума коштів, яка була виділена у 2014-2015 навч. році порівняно із 2010-2011 навч. роком зменшилася на 30,1 %. Значне збільшення обсягів фінансування за цей період спостерігається від фізичних

осіб. Тобто у останні роки вища освіта – це є прерогатива батьків та молоді. Така тенденція може сприяти збільшенню приватних вишів через зростання приватних запитів, з одного боку, з іншого, зростання рівня критичності в національній економіці відносно фінансування державного замовлення. В обох випадках це є негативної тенденцію на фоні зменшення статків населення. Міністерство освіти і науки України щороку розробляє пропозиції по обсягах фінансування з Державного бюджету на розвиток соціально-культурної сфери, науки, навчально-виховних закладів, установ, організацій, що перебувають у функціональному управлінні міністерства. Спільно з центральними органами державної влади визначає економічні та фінансові норми і нормативи на утримання державних навчально-виховних установ; організовує збирання й аналіз державної та відомчої статистики і бухгалтерської звітності. Згідно з функціональною структурою видатків бюджету, видатки на освіту включають асигнування на дошкільну освіту, початкову і загальну середню освіту, вищі навчальні заклади 1, 2, 3 і 4 рівнів акредитації, перепідготовку і підвищення кваліфікації, фінансування інших закладів та заходів в галузі освіти. Розподіл загальних витрат за групами отримувачів освіти (відповідно до рівнів) наведено у табл. 2.13.

Таблиця 2.13

**Розподіл загальних витрат за групами отримувачів освіти
(відповідно до рівнів)**

Рівні освіти	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Допочаткове навчання	11,7	12,6	13,6	14,0	14,4
Початкова освіта - перший етап базової освіти (1-4 класи)	13,6	13,8	15,1	15,6	16,2
Перший етап середньої освіти - другий етап базової освіти (5-9 класи)	18,3	17,3	17,8	17,7	18,1
Другий етап середньої освіти (10-11(12) класи)	7,2	7,9	8,0	7,5	6,9
Післясередня, не вища освіта (кваліфікація «кваліфікований робітник»)	6,2	6,1	6,0	6,3	6,0
Перший етап вищої освіти (студенти ВНЗ III-IV рівнів акредитації)	41,4	40,7	38,0	37,2	36,8
Другий етап вищої освіти (аспірантура, докторантура)	1,6	1,6	1,5	1,7	1,6

Складено за даними [35, 40]

Фінансування закладів дошкільної освіти здійснювалося коштом державного і місцевих бюджетів, коштів підприємств та внесками батьків (3,5% загальної вартості дошкільної освіти). Фінансування середньої освіти в Україні здійснюється, в основному, за рахунок коштів місцевих бюджетів (93% від загальних витрат на відповідний рівень освіти. Діяльність закладів професійно-технічної освіти впродовж зазначеного періоду в основному фінансувалася з державного бюджету – 89% від загальних витрат. Причому, комунальні платежі склали 10% поточних витрат державного сектора на професійно-технічну освіту, а заробітна плата - 60%. Грошей не вистачає і ефективність такої освіти весь час знижується. Це підтверджує і той факт, що кількість учнів та слухачів професійно-технічних навчальних закладів на кожні 10 тис. населення зменшилась протягом 2000-2014 років на 31,8% (зі 107 до 73). У вищій школі також наочною є незбалансованість між масштабами діяльності та обсягами фінансування [35].

Крім бюджетних асигнувань, вища школа може одержувати кошти з таких додаткових джерел, як:

кошти, одержані за підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів відповідно до укладених договорів;

плата за надання додаткових освітянських послуг;

кошти, одержані за науково-дослідні роботи (послуги) та інші роботи, виконані навчально-виховними установами на замовлення підприємств, установ, організацій і громадян;

доходи від реалізації продукції навчально-виробничих майстерень, підприємств, цехів і господарств, від надання в оренду приміщень, споруд, устаткування;

дотації органів місцевого самоврядування (місцевих бюджетів);

кредити й позички банків;

добровільні грошові внески, матеріальні цінності, одержані від підприємств, установ, організацій, окремих громадян [27].

Багатоканальність отримуваних коштів дозволяє найбільш успішним

вищим навчальним закладам формувати власні фонди фінансових ресурсів, які за світової практики, мають бути раціонально використані. У такому разі зростає престижність навчання у таких вишах не за рахунок відкритої спеціальності, моди, власних уподобань тощо, а через інноватизацію, яка просуває той чи інший навчальний заклад в середу пріоритетних дослідницьких центрів.

2.3. Економічні можливості сфери освіти: світовий досвід державного регулювання інноватизації вищої освіти

Перед сучасним українським суспільством постала системна та не єдина проблема – подальший розвиток культурно-освітньої діяльності в конкурентних умовах функціонування ринку. З одного боку, сфера освіти є одним з напрямів державного моніторингу й регулювання, що передбачає існування чіткої вертикалі установ державної форми власності у сфері освіти. З іншого ж – на ринок освітніх послуг увійшли комерційні структури і достатньо успішно конкурують із державними закладами освіти. Вагомим є й нормативне регулювання та соціальне забезпечення держави, що прописано у Конституції та інших нормативно-правових актах України. Немаловажною щороку стає проблема якості надаваних освітніх послуг та запитуваності фахівців – випускників установ сфери освіти. Для українців стало природнім отримувати освіту у державних установах, адже майже століття цей контент суспільного існування був у підпорядкуванні держави. На даний час бюджет України, з одного боку, та розвиток ринкової економіки, з іншого, формують нові підвалини для розвинення практики функціонування закладів освіти. Передусім, це позначається на господарській діяльності установ сфери освіти, а також сукупності відносин, в які вони вступають, з метою надання специфічних послуг. Специфікою освітніх послуг сьогодення є те, що

навчальний заклад має допомогти слухачеві сформувати візію своєї професії, набутти компетентних переваг з фаху на ринку праці.

Дана проблема за різними аспектами дослідження стала предметом дискусії таких закордонних вчених, як Ф. Альтбах, [*P. Altbach*], Дж. Бішоп [*J. Bishop*], Г. Вінстон, Л. Гребнєв, В. Жураковський, Р. Кроуфорд [*R. Crawford*], Т. Нехиба [*T. Nechyba*], І. Федоров та ін. [26, 30, 38, 159, 160, 162, 41]. В Україні цією науковою проблемою займаються О. Грішнова, Ю. Рогозян, О. Романовський, К. Ромашенко, А. Шевчук та ін. [32, 119, 122, 123, 152]. Наразі існує Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 рр., підготовлений у 2014 р., який залишається у такому статусі донині [51]. За наявності значної кількості наукових праць, дискусій тощо, в Україні проблема перспектив, зокрема економічних, у сфері освіти залишається не вирішеною. Комплексність і складність проблеми застосування закордонного досвіду відносно економічних можливостей сфери освіти у вітчизняну практику підтверджується тим фактом, що закордонні освітні заклади пристосувалися до ринкової економіки не тільки своєї країни, а і світу [26, 30, 159, 160, 162]. Їх господарська діяльність пристосована до мінливих умов функціонування, а освітня діяльність інтегрована у світовий освітній простір. Наразі польські університети (як приватні, так і державні) з метою збереження даної сфери, її частки у структурі національної економіки, збереження робочих місць, інтелектуального капіталу нації у 2016 р. почали активну політику здешевлення освітніх послуг та розширення наукової складової через утворення майже у кожному виші кампусів. Так, Лудзький університет, Краківський педагогічний університет, Люблинський політехнічний університет та Ченстоховський політехнічний університет вдвічі знизили ціни на всі (перші два виші) та окремі (всі інші) спеціальності. Частково знизив оплату за навчання Державний університет ім. Марії Складовської-Кюрі (м. Люблін). Ці університети, бажаючи бути запитуваними з боку абітурієнтів, знижують вартість навчання, але при цьому отримують

міжнародні сертифікати акредитації та не зменшують бюджетів свого існування й розвитку. Фінансові оцінки не можуть розглядатися як надійні індикатори створення доданої вартості поточною діяльністю. Необхідно розглядати результати функціонування закладів освіти на двох рівнях: рівні компанії в цілому і рівні складових її стратегічних бізнес-одиниць. До стратегічних бізнес-одиниць віднесено усіх акторів освітніх послуг. Дана теза є констатаційною і беззаперечною ще й через той факт, що найбільш успішні навчальні установи сфери освіти відносяться не до державної форми власності і фінансується з різних джерел акумулювання коштів.

Донедавна вищі навчальні заклади Великобританії та Німеччини фінансувалися за рахунок державних бюджетів, але із недостатністю їх фінансування в цих країнах ведено оплату за навчання та супроводжуючі послуги [15]. У шведських вищих навчальних закладах відсутня плата за навчання (державними регуляторами у даному разі виступають державні гранти та кредити). У Португалії та Ірландії діє державний регулятор відповідності підготовки фахівців відповідно до кон'юнктурних запитів. Змішане фінансування характерне для навчальних закладів США (за рахунок дослідницьких грантів тощо). В Австралії діє стимулююча шкала комерційного фінансування освітніх послуг, сутність якої полягає у обранні однієї з двох схем оплати. Перша схема передбачає рівномірну сплату за навчання кожного нового навчального року, у даному разі студент отримує знижку у розмірі 25 % від загальної суми витрат. За другої схеми – відшкодування заборгованості здійснюється із відстрочкою до закінчення навчання з моменту отримання випускником доходу певного рівня.

Альтернативами фінансових притоків виступають надходження від грантів, програм підтримки та результатів наукової діяльності. У даному разі також доцільно навести позитивний досвід інших вишів світу. Так, Пхоханський університет науки і технології (Республіка Корея) на даний час є всесвітньовідомим університетом. Унікальність Пхоханського університету науки і технології полягає у тому, що, з часу свого заснування у якості

приватного університету, протягом двох десятиліть він досягнув рівня університету світового класу, географічно перебуваючи не у центрі країни. Формулою його успіху стало [38]:

засновником був Пхоханський металургійний комплекс (на той час другий великий виробник сталі у світі);

географічне розташування, зручне для засновника, як основного користувача новітніх технологій університету;

застосування креативних управлінських стратегій для залучення талановитих вчених і студентів;

акцент функціонування зроблений не на передачі викладачами знань новому поколінню, а на функціонуванні університету як дослідницького;

наявність власної концепції розвитку;

викладацький корпус утворено з докторів наук корейського походження, більша частка яких була запрошена із-за кордону;

висококласний соціальний пакет для викладачів, який містив такі пропозиції – повний доступ до дослідницьких лабораторій, викладацьке навантаження у два-три курси на рік, річна відпустка через кожні шість років роботи, конкурентоспроможна заробітна плата, квартири для співробітників поряд з кампусом;

управлінська й фінансова автономія;

самооновлення контингенту науковців за напрямками досліджень;

інтернаціоналізація освітнього процесу.

Результати функціонування цього університету проявляються у якісних та кількісних показниках функціонування та увазі з боку держави. Так, бюджет Пхоханського університету науки і технології збільшився з 15 млн дол. США у 1987 р. (на момент заснування) до 170 млн дол. США у 2009 р. Впродовж перших п'яти років існування фінансова залежність університету від Корпорації-засновника приблизно складала 80 %, в останні роки вона знизилася до 30 %. Зниження фінансової підтримки з боку Пхоханського металургійного комплексу було компенсовано за рахунок зростання доходів,

які університет отримував від науково-дослідної роботи. Цей дохід за останні роки зріс до 40 %. Незважаючи на фінансові успіхи, університет зберіг частку оплати за навчання та інші збори у сукупному доході на рівні не нижче 10 %. Ще одним якісним індикатором успішності цього вишу є те, що за відсутності культури доброчинності у корейському суспільстві, частка благодійних внесків у сукупному доході досягла майже 5 %. Частка державного фінансування цього приватного вишу на початку 1990-х років складала майже 3 % від сукупного доходу вишу, однак за перше десятиліття нового століття державне фінансування науково-дослідної роботи, студентських стипендій і навіть операційних бюджетів Пхоханського університету науки і технології зросло до 30 %. Ще одним з успішних вишів країн, які тільки нарощують свої економічні можливості, і чий досвід є у більшому ступені наближеним до наших реалій та перспектив є Монтеррейський інститут технології і вищої освіти (Мексика). Фінансова модель Монтеррейського інституту технології і вищої освіти являє собою приклад успішного приватного університету, який офіційно не отримує прямого фінансування від держави. Фінансова база цього університету будується в основному за рахунок плати студентів за навчання, доходів від лотереї, оплати контрактних послуг і пожертвувань від приватних осіб і компаній. Створення матеріальної інфраструктури різних кампусів стало можливим насамперед завдяки кампаніям по збору коштів, націленим на місцевих спонсорів, а також завдяки ресурсам, отриманим від загальнонаціональних лотерей. Генеральний директор кампусу несе відповідальність за забезпечення його беззбитковості. Монтеррейський інститут технології і вищої освіти являє собою дорогий навчальний заклад, що обслуговує в основному середні й вищі верстви мексиканського суспільства. Ретельно продумана і добре керована фінансова система дозволяє йому надавати адресні стипендії та кредити значному числу своїх студентів. Основні державні фінансові програми, які реалізуються (пряму або опосередковану) під час функціонування цього вишу, - це:

стипендії аспірантам у розмірах, які дають їм можливість тільки

навчатися;

пільгова податкова політика;

консультативні послуги державним установам різних рівнів;

конкурси і гранти у галузі науки і технічних інновацій, ініційовані міжнародними, державними і регіональними органами влади.

Сучасна стратегія Монтеррейського інституту технології і вищої освіти в області наукових досліджень включає наступні компоненти [38]:

забезпечення конкурентоспроможності вишу в залученні науковців;

ведення досліджень тільки в областях, визнаних університетом пріоритетними;

підтримка створення центрів та інститутів;

фінансова підтримка ряду дослідних кафедр, що фінансуються зі спеціальних фондів;

прив'язка роботи дослідників до спеціальної системи показників успішності, що включає довгостроковий сталий розвиток, патенти, наукові публікації тощо;

зв'язок дослідницької роботи з розвитком нових компаній і промисловим застосуванням.

У даний час в Російській Федерації також функціонує науково-дослідний університет світового рівня – Вища школа економіки є найбільшим соціально-економічним дослідницьким і навчальним центром у Східній Європі. Кампуси Вищої школи економіки знаходяться у чотирьох російських містах: Москві, Санкт-Петербурзі, Нижньому Новгороді і Пермі [41]. Слід зазначити, що специфікою сучасного дослідницького університету є:

низький коефіцієнт співвідношення студентів та викладачів;

превалювання кількості аспірантів над кількістю студентів рівня «бакалавр»;

низька вартість навчання;

проживання студентів у кампусі;

високоякісна середовище, утворена у кампусі;

наявність ендаументу, доброчинних внесків або альтернативних капіталовкладень на безповоротній основі, які б переслідували мету розвитку економіки знань в межах конкретного університету.

Загальна інформація щодо співставлення міжнародних соціально-економічних показників – індикаторів розвитку сфери освіти у 2010-2015 рр. наведено у дод. Б (за показниками «рівень зайнятості населення в Україні та країнах ЄС», «рівень безробіття населення в Україні та країнах ЄС»). Значущість ендаумент-фондів, за успішності вищого навчального закладу, рівня надаваної освіти, працевлаштування випускників тощо є вагомою (табл. 2.14):

Таблиця 2.14

Соціально-економічні показники існування ендаумент-фондів у світі

Ендаумент-фонди світу	Розмір капіталу, млрд дол.	Частка бюджету, яка сформована ендаументом, %	Відсоток випускників, які здійснюють внески в ендаумент свого університету, %
Гарвард (США), приватний навчальний заклад	25,6	33	47
Єль (США), приватний навчальний заклад	16,3	35	45
Стендфорд (США), приватний навчальний заклад	12,6	23	39
Прінстон (США), приватний навчальний заклад	12,6	23	64
Університет науки і технологій ім. короля Абдалли (Саудівська Аравія), приватний науковий заклад	10,0	100	н/д
Університет Мельбурна (Австралія), державний навчальний заклад	8,0	н/д	н/д
Оксфордський університет (Велика Британія)	5,0	н/д	н/д
Кембриджський університет (Велика Британія)	4,1	н/д	н/д
Університет Кіото (Японія), державний навчальний заклад	3,0	н/д	н/д
Національний університет Сінгапуру (Сінгапур), державний навчальний заклад	1,45	н/д	н/д
Університет Кейптауна (ЮАР)	0,25	н/д	н/д
МГІМВ (Росія)	630 млн руб.	12	н/д

Складено за даними [12, 33, 61]

Загалом у світі існує кілька видів ендаумент-фондів. Virізняють фонди

спеціальних проектів (*Special Purpose Endowment*), строкові фонди (*Term Endowment*, які поділяються на *Capital Depletion* та *Working Capital Reserve*) та агентські фонди (*Agency Funds*). Закордонні вищі навчальні заклади через міжнародні програми розвитку та підтримки різними засобами надають допомогу в інтеграції вітчизняної освіти у світовий простір.

Таблиця 2.15

Сучасний ринок пропозиції бізнес-проектів та грантів у світі, практику яких поширено на Україну [50, 168-177]

Термін проекту/ гранту	Місце стажування, реалізації ідеї	Ініціатор проекту/ гранту	Актори проекту	Підстава для співпраці	Матеріальне супроводження
1	2	3	4	5	6
2016/2017 н. р.	Інститут Тонджі, Шанхай КНР (<i>Tondji Institute of Environment for Sustainable Development, IESD</i>)	Міністерство освіти і науки України, Управління міжнародного співробітництва та європейської інтеграції	Магістри, аспіранти, докторанти	Немає інформації (далі - н/і)	Повні та часткові стипендії
Літня школа 2016 р.	Університет імені Масарика (м. Брно), Університет Палацького (м. Оломоуці), Карлів університет (м. Прага)	Міністерство освіти і науки України, Управління міжнародного співробітництва та європейської інтеграції, Міністерство освіти, молоді, фізичного виховання Чеської Республіки	Студенти	Угода між сторонами	Витрати та навчання покриває чеська сторона
лютий-травень 2016 р.	Не визначено	Представництва Європейського Союзу в Україні	Блогери, молодь віком від 16 до 30 років	Проект «ЄС: вибір української молоді»	н/і
По 5-10 днів впродовж 2016 року	Польща	Кабінет Міністрів України, Уряд Республіки Польща	Молодь України за заявками навчальних закладів, комунальних установ, інститутів громадянського суспільства за партнерської підтримки організацій з Польщі	Договір про Українсько-Польську Радку обміну молоддю, Порядок здійснення українсько-польських обмінів молоддю (від 11.07.2016 №937/29067)	З української сторони – 500 тис. грн. (кошти Державного бюджету України), з польської сторони – 3800 тис. злотих

Продовження табл. 2.15

1	2	3	4	5	6
Щорічно, тривалістю 1 семестр	Університети США	Національна рада євразійських і східноєвропейських досліджень (<i>National Council for Eurasian and East European Research - NCEEER</i>) за підтримки Американських рад з міжнародної освіти (<i>American Councils for International Education</i>) спільно з Корпорацією Карнегі (<i>Carnegie Corporation of New York</i>)	Науковці	Програма дослідницьких стипендій ім. Карнегі	дорожніх витрат (авіаквиток в обидві сторони); витрат на придбання наукової літератури та участь у конференціях на території США.
Щорічно	США	Фонд інженерної інформації	Викладачі і студенти	-	5000-25000 дол.
10 міс. академічного стажування	США	Фонд Х'юберта Гамфрі	Фахівці спеціальностей сільське господарство, комунікації, журналістика, економіка, освіта, фінанси, запобігання ВІЛ / СНІД, право, екологія, публічне адміністрування, викладання англійської мови як іноземної, урбаністика	-	Покриття витрат на переліт, проживання, навчання, купівлю книг, участь у конференціях, мовні курси
Щорічно	Канада	Уряд Канади	Дослідники за спеціальностями здоров'я людини, природничі, соціальні та гуманітарні науки, інженерія	Програма ім. Бантінга	\$70 000 на рік (тривалість програми – 2 роки)
Короткострокові (до 1 міс.), довгострокові (до 12 міс.), творчі відпустки (3-12 міс.)	Туреччина	Науково-технічна дослідницька рада Туреччини (<i>TÜBİTAK</i>)	Науковці в галузі природничих наук, технічних і технологічних наук, медичних наук, сільськогосподарських наук, соціальних і гуманітарних наук	н/і	н/і

Закінчення табл. 2.15

1	2	3	4	5	6
Студенти 1-2 семестри, аспіранти – до 1 року, науковці й митці – до року	Словаччина	Уряд Словаччини	Студенти, науковці, митці	н/і	Покриття коштів на проживання й харчування
2016-2017н.р.	КНР	Уряд КНР	Бакалаври, магістри, аспіранти, стажери (44 стипендії)	Угода про співпрацю	н/і
6-24 міс.	Німеччина	Фонд О. Гумбольдта	Науковці усіх спеціальностей	н/і	Стипендії, покриття транспортних витрат, витрат на мовні курси, проживання, перебування в Німеччині родини науковця (якщо дослідник має родину).
Щороку 2 рази на рік строком 5 міс.	Брюссель, Бельгія	Комітет регіонів Європи	Молоді випускники	н/і	1100 євро на міс.
Щороку 2 рази на рік строком 3-5 міс.	Брюссель, Бельгія	Європейська Комісія	Молоді випускники	н/і	1000 євро на міс.
Щороку 3 р. на рік	Інститут Катона	Вашингтон, США	Студенти і молоді випускники	н/і	900 дол. на міс.
Щорічно	Програма ім. Фулбрайта	Уряд США	Студенти і молоді випускники, викладачі дослідники	Міжнарод на освітня та наукова програма	н/і
2014-2020 рр.	ЄС	ЕРАЗМУС+	Усі актори вищої освіти	Міжнарод на освітня та наукова програма	н/і
2012-2016 рр.	Гарвард	США	Дослідники зі ступенем кандидата наук	Дослідницькі програми	62000 дол. на рік, медичне страхування, трепел грант
1-3 роки	Аспірантура Гонконгу	Уряд Китаю	230 стипендій науковцям-дослідникам	н/і	30000 дол. на рік, оплата витрат на поїздки, пов'язані із дослідженнями
інші	Інтернет-ресурси навчальних стипендій, грантів та міжнародних конкурсів: Scholar&Dev (www.scholars4dev.com), EduActive (www.edu-active.com), StudyPortal (www.studyportals.com), HeySuccess (www.hey success.com), Mlad!info (www.mladiinfo.eu), Unistudy (www.unistudy.org.ua/short-term/training), Велика Ідея (www.biggggidea.com/opportunities/), «Спілка Форум» (www.union-forum.org), «Платформа» (www.platfor.ma) тощо				

Визнаючи достатньо успішну світову практику зародження й функціонування університетів світового рівня, доцільно визначитися із найближчими пріоритетами у сфері освіти в Україні. Така робота не є фрагментарною, вона проводиться системно вітчизняними науковцями та урядовцями. Однак системних дій з реформування сфери освіти, окрім впровадження реформ загальноосвітньої школи, проведення зовнішнього незалежного тестування та адаптація Болонського процесу у вищу школу, немає. Не підведено також підсумків із результативності впровадження названих заходів. Діяльність поки єдиного ендаумент-фонду в Україні, утвореного на базі Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, є фрагментарною за результатами [143].

Існує статистична звітність, однак соціальне опитування, яке б дозволило виявити неявні проблеми, не було проведено. Соціально-економічні показники функціонування єдиного ендаумент-фонду в Україні – це: допомога у навчанні 2500 студентам, аспірантам і стажерам, допомога 186 науково-педагогічним працівникам; бюджет фонду складає 245288 грн, 21 учасник; цілі існування Фонду – впровадження англomовних магістерських програм, проведення майстер-класів та тренінгів, організація співпраці із вишами інших країн, проведення конференцій, симпозіумів, круглих столів, оснащення технічними засобами лабораторій тощо. Тим не менш ці цілі на практиці обмежуються модернізацією технічних засобів навчання, обладнанням мультимедійних залів, фото- та відеоапаратури, інтернаціоналізацією навчального процесу (що досягається за рахунок укладення договорів про співпрацю). Існують і інші проблемні сторони у інших рівнях освітньої діяльності в Україні. Зокрема, тільки у 2017 р. опрацьовано таке рішення, як перехід на дванадцятирічну освіту у загальноосвітніх школах України. До 2016 р. це стало результатом перенавантаження учнів та розширення комплексу дисциплін та результатом складної демографічної ситуації, - об'єктивно глибина проблеми не вивчена. Можливості самостійного визначення вишами доцільності використання

Болонської системи освіти виникли тільки після тотального запровадження цієї системи у вітчизняних університетах тощо. Відповідно до проведеного вітчизняними науковцями дослідження, загалом визначено системні проблеми сфери освіти в Україні, це [51]:

ставлення владних структур до освіти як до другорядного порівняно з економікою, «витратної», а не інвестиційної, частини державного бюджету;

занепад матеріально-технічної бази, старіння педагогічних кадрів, недостатній приплив молодих спеціалістів;

низька зарплата, зниження соціального статусу працівників освіти;

неефективна, надмірно централізована, застаріла система управління і фінансування установ сфери освіти;

зростання нерівності в доступі до якісної освіти;

некодифікованість і недосконалість освітнього законодавства;

надмірна комерціалізація освітніх послуг та корупція;

зниження якості освіти та падіння рівня знань і вмінь слухачів, моральне старіння методів і методик навчання;

повільне і безсистемне оновлення змісту освіти, його невідповідність світовим аналогам, євроінтеграційним процесам;

зниження якості педагогічних кадрів і криза педагогічної освіти, часткова професійна деградація;

брак ефективної системи моніторингу і контролю якості освіти;

зниження якості навчальної літератури та критичний брак передових технологій в освітньому секторі.

Останній пункт Проекту [51] передбачає докорінні зміни в сфері освіти, які мають спрямувати установи цієї сфери на самопереорієнтацію – бути перспективними дослідницькими освітніми закладами світового рівня. Однак механізми для реалізації цього задуму Концепцією не прописані. Наразі в сучасних умовах системної кризи в економіці України реалізувати цю провідну ідею доволі проблемно. Об'єктивно, доцільно починати із унормування економічної поведінки всіх суб'єктів в новій системі соціально-

економічних відносин. Для цього необхідно визначити основні елементи (назвати суб'єкта, об'єкт та предмет дослідження), які мають бути трансформовані. Об'єктивно, ті основні елементи, які зараз присутні в Проекті Концепції є застарілими через відсутність результату від його реалізації, впровадження тощо.

Таким чином, для формування системи заходів, унормування механізму розвитку сфери освіти і активізації українських університетів у статусі дослідницьких зі світовим рівнем функціонування доцільно розуміти, що:

економіка сфери освіти – це економічні відносини економічних агентів сфери освіти з приводу розподілу, використання та обміну обмежених ресурсів для досягнення найкращого соціально-економічного результату у суспільстві;

суб'єктами виступають установи сфери освіти та інші економічні агенти ринку, які, серед іншого, мають за мету розвиток вітчизняної сфери освіти та беруть участь у перерозподільних відносинах з цього приводу;

об'єктом дослідження є економіка сфери освіти;

предметом економіки сфери освіти є вивчення: розподілу обмежених ресурсів між альтернативними способами їх застосування для отримання результатів, співставними з витратами цих ресурсів; обміну одних об'єктів (ресурсів, результатів) на інші, в якому відбувається їх співставність.

Також є логічним, що розв'язання проблем, які існують у системі вищої освіти, не дозволить вирішити інші проблеми середньої та професійно-технічної освіти. Але допоки будуть існувати у системі вищої освіти проблеми стосовно результативності надаваних послуг, інші рівні цієї сфери не матимуть «опрацьованого» механізму виходу із тривалої культурно-освітянської кризи, яка наразі продовжує існувати в Україні.

Висновки до розділу 2

Будь-яка сфера суспільної діяльності з економічної точки зору формує систему доходно-витратних процесів. У рамках проведення аналітичного дослідження реалізації державної освітньої політики за допомогою економічного механізму державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні визначено наступне:

1. Під сучасними соціально-економічними засадами системи освіти в Україні визначено нормативно-правове регулювання діяльності усіх учасників освітньо-наукового процесу, систему інформаційного забезпечення (у т.ч. за рівнем техніко-технологічних рівнів розвитку), систему заходів й методів їх реалізації, а також важелі державного регулювання сферою освіти. Дослідження результатів їх існування в Україні дозволило встановити незадовільний стан законодавчого забезпечення, методичного супроводження, дії регуляторних норм та реалізації заходів в сфері освіти. В Україні наразі відсутня системна та стратегічна програма дій (державна або національна, тим більше регіональна), яка б дозволила визначити компетенції вітчизняної освіти (і науки, як її логічного продовження). Основні показники розвитку інновацій є також незадовільними і мало пристосовуваними під сферу освіти. По суті справи в сфері освіти визначено учасників освітнього процесу, а не стейкхолдерів. Відповідно, такий стан речей позначився на динаміці соціально-економічних показників розвитку сфери освіти України, рівень економічної неактивності населення працездатного населення значно виріс, щороку знижаються витрати держави на освіту, зменшується чисельність молоді, яка отримує освіту за повним циклом (з допочаткової освіти до другого етапу вищої освіти) в межах країни, відповідно достатньо швидко зростає конкуренція серед вищих навчальних закладів за потенційного першокурсника, а також зростають компетентні сні вимоги до викладачів.

2. Невідворотність реформи, яка достатньо впевнено наближується у практику освітнього процесу, через глибоку кризу в освітній та економічній сферах та наростаючу глобалізацію, актуалізувала аналіз методичних підходів до систематизації та кількісної оцінки якості освітніх послуг й управління ними. У межах проведеного дослідження визначені світові методики оцінки якості освітніх послуг. На їх базі сформовані сучасні грантові, конкурсні та інші проекти освітнього, наукового та дослідницького напрямів. Визначено, що сучасні освітні заходи є результатом суспільного та бізнесового запиту, які підтримуються державним апаратом управління відповідної сфери. Принципово, це не є недоліком, однак, з іншого боку, сама освіта та наука також має розвиватися. Саме вона має стати прикладом успішності інновацій як процесу й результату. Такий підхід значно збільшить практичну зацікавленість молоді у вітчизняній системі освіти.

3. Систематизація інформації щодо стимулюючих заходів у сфері освіти й науки відносно активізації інноватизації освітніх послуг дозволила вставити достатньо вагомий внесок закордонних, міжнародних та спільних програм, проектів, які пріоритетно формують конкурентний ринок освітньо-наукових пропозицій. Існуючі вітчизняні гранти, стипендії та конкурси є більш централізованими, а в умовах дерегуляції, місцеві бюджети, органи місцевої влади, територіальні громади мали б активізувати цей напрям діяльності. Існуюча система виплат академічних та соціальних стипендій є застарілою й низько стимулюючою. Однак за загальноекономічної кризи та низької зацікавленості суспільства до інновацій суто національний ринок конкурентних освітньо-наукових пропозицій є слабко активним. Тому в роботі визначені фактори, які формують задоволення (розриви) запитів споживачів освітніх послуг.

4. Характеризуючи методики оцінки якості освітніх послуг, на основі трифакторної моделі якості К. Хаксевера, Б. Рендела, Р. Рассела, Р. Мердіка, представлено формалізований варіант моделі якості цих послуг, який не суперечить відомим базовим моделям якості товарів (послуг).

Характеристика освітніх послуг як товару на освітньому конкурентному ринку дозволила схарактеризувати дії та аналіз п'яти ринкових сил, за результатами чого визначено завдання сучасного освітнього менеджменту та фактори, які його визначають за державним та ринковим підходами. Ступінь участі держави і ринку в регулюванні освіти вимагає проведення розмежування сфер впливу відповідних державних і ринкових інструментів на окремих індивідуумів і освітні установи на різних етапах надання освітніх послуг - визначений набір регулюючих інструментів, спрямованих на розвиток ринку освітніх послуг є таким: організація приватно-державного партнерства; посилення ролі і впливу споживачів; виділення коштів на розвиток освітніх установ з бюджету при їх прямому фінансуванні після проведення конкурсу на найбільш повну відповідність освітніх програм місій установ. Остання позиція є найбільш дискусійною. Однак в умовах набуття самостійності відносно формування навчальних планів спеціальності та фінансової автономії вишів за існування чітко виражених конкурентних переваг, найуспішніші навчальні заклади можуть конкурувати на ринку освітніх послуг і без фінансової підтримки з державного бюджету.

5. Нові форми та фінансові джерела існування навчальних закладів (пріоритетно вищих навчальних закладів через їх специфіку – надавати освітні та наукові послуги) у вітчизняній практиці потребують ґрунтовного дослідження відносно світової практики аналогічного існування вишів, еволюційного розвитку ринку освітніх послуг. Тому в роботі систематизовано інформацію щодо світової практики державного регулювання інноватизації вищої освіти, та відповідно, економічних можливостей функціонування навчальних закладів в цих умовах. Визначено достатню успішність закордонних практик надання освітніх послуг, за результатами чого навчальні заклади формують додаткові фінансові джерела формування коштів фінансових ресурсів та розширення дослідницької діяльності та пошук генераторів інноваційних ідей по всьому світу. В таких вишах існує система зворотнього зв'язку за допомогою існування ендаумент

фондів. Як зазначено матеріалом розділу, значна чисельність вищих навчальних закладів (державних і приватних) частину власних коштів спрямовують на фінансування міжнародних грантів, конкурсів або проектів. Це, у кінцевому рахунку, підвищує можливості фахової конкуренції на ринку освітніх послуг. І все це реалізується з однією метою – формувати нові компетенції, конкурентні переваги, нові моделі або зразки для реального сектору економіки, формувати нові форми бізнес-спілкування. Саме використовуючи передовий досвід існування вищих навчальних закладів як дослідницьких університетів може сприяти якнайшвидшому та сприятливому зі всіх сторін реформуванню системи освіти.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВАЖЕЛІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

3.1. Методичне забезпечення підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні

Основними заходами, спрямованими на забезпечення підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні, визнано:

поліпшення технології формування видатків державного та місцевих бюджетів на освіту, удосконалення системи кількісних та якісних показників для нормування зазначених видатків;

розроблення диференційованих стандартів інфраструктурного забезпечення навчальних закладів різних типів;

розроблення та запровадження диференційованих нормативів витрат на здійснення діяльності навчальними закладами;

запровадження змішаного фінансування інноваційних проектів у галузі освіти, зокрема розроблення та запровадження механізму пільгового оподаткування доходів фізичних осіб, які спрямовують власні кошти на оплату навчання;

удосконалення правового підґрунтя для приватного фінансування діяльності навчальних закладів;

проведення органами управління освітою (державними та місцевими) моніторингу інвестування навчальних закладів;

запровадження спільного державного та громадського контролю за формуванням і виконанням бюджетів навчальних закладів;

застосування енерго- і теплозберігаючих технологій, ощадливе використання та розподіл ресурсів, що спрямовуються на освіту;

модернізація мережі навчальних закладів.

Удосконалення господарських операцій в системі освіти передбачено за рахунок подальшого національного виховання, модернізації управління освітою, оновлення основних засобів, підвищення професіоналізму професорсько-викладацького складу, інтенсивного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (далі – *ІКТ*) в освітній простір України, укорінення розуміння суспільством доцільності безперервної освіти та навчання протягом життя, міжнародного співробітництва та інтеграції національної галузі у світовий освітній простір. Поєднання освіти і науки визначено також умовою модернізації системи освіти, головним чинником її дальшого розвитку, що задекларовано забезпечувати:

постійним збільшенням обсягів фінансування науки відповідно до потреб її випереджального розвитку;

фундаменталізацією освіти, інтенсифікацією наукових досліджень у вищих навчальних закладах, науково-дослідних установах Академії педагогічних наук України;

розвитком освіти на основі новітніх наукових і технологічних досягнень;

інноваційною освітньою діяльністю у навчальних закладах усіх типів, рівнів акредитації та форм власності;

правовим захистом освітніх інновацій та результатів науково-педагогічної діяльності як інтелектуальної власності;

запровадженням наукової експертизи державних стандартів освіти, підручників, інноваційних систем навчання та виховання;

залученням до наукової діяльності обдарованої учнівської та студентської молоді, педагогічних працівників;

поглибленням співпраці та кооперації навчальних закладів і наукових установ, широким залученням до навчально-виховного процесу та дослідницької роботи в навчальних закладах учених Національної академії наук України та галузевих академій;

створенням науково-інформаційного простору, насамперед для дітей та молоді, використанням для цього нових комунікаційно-інформаційних засобів;

запровадженням цільових програм, що сприяють інтеграції освіти і науки;

випереджальним розвитком педагогічної та психологічної науки, віднесенням їх до пріоритетних напрямів розвитку науки в Україні [106].

Наразі цього не проводиться за обмеженням обсягів бюджетних коштів та реалізації політики децентралізації, яка торкнулася навчальних установ професійно-технічного рівня підготовки.

Під модернізацією освіти розуміють оптимізацію державних управлінських структур, децентралізацію управління; перерозподіл функцій та повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та навчальними закладами; перехід до програмно-цільового управління; поєднання державного і громадського контролю; запровадження нової етики управлінської діяльності, що базується на принципах взаємоповаги, позитивної мотивації; прозорість розроблення, експертизи, апробації та затвердження нормативно-правових документів; створення систем моніторингу ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість освітніх послуг на всіх рівнях; організацію експериментальної перевірки та експертизи освітніх інновацій; впровадження новітніх інформативно-управлінських і комп'ютерних технологій; демократизацію процедури призначення керівників навчальних закладів, їх атестації; удосконалення механізму ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів; підвищення компетентності управлінців усіх рівнів; більш широке залучення до управлінської діяльності талановитої молоді, жінок, а також виховання лідерів у сфері освіти.

Методично, запропонована система підвищення конкурентоспроможності виглядає наступним чином. Дієвим методологічним принципом, який дозволяє більш чітко охарактеризувати

склад елементів складного суспільного процесу і виявити їх взаємозв'язок, є поелементна структуризація потенціалу і витрат суб'єктів конкурентної боротьби, а також факторів і характеристик конкурентоспроможності. Це допомагає обґрунтувати ефективні підходи до її аналізу, який відкриває додаткові можливості розкриття існуючих резервів та визначення стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності технології та техніки викладання.

Потенціал освітнього процесу структурно можна представити матрицею його елементів (3.1), у якій, окрім основних елементів – праця, знання, матеріальна база, окремими строками представлені студенти (учні) та ендаумент (або споріднені форми комерційного фінансування як якісного результату освітнього процесу). Назвемо її матрицею освітньої діяльності. Останній фактор є визначальним, адже наявність комерційних коштів у будь-якому навчальному закладі збільшує його фінансову автономію та, відповідно, зростають його можливості власне використання цих коштів (будь-то за закордонним досвідом – у матеріально-технічну базу, фінансову підтримку обдарованої молоді, виконання соціальних зобов'язань, що особливо актуально із змінами у політиці корпоративної соціальної відповідальності).

У такому разі матриця має наступний вигляд:

$$E = \begin{vmatrix} E_{ww} & E_{wo} & E_{wm} & E_{wg} & E_{we} \\ E_{ow} & E_{oo} & E_{om} & E_{oe} & E_{oe} \\ E_{mw} & E_{mo} & E_{mm} & E_{mg} & E_{we} \\ E_{gw} & E_{go} & E_{gm} & E_{gg} & E_{ge} \\ E_{ew} & E_{eo} & E_{em} & E_{eg} & E_{ee} \end{vmatrix} \quad (3.1)$$

де E_w – величина уречевленої енергії праці, грн;

E_o – величина уречевленої енергії знань, грн;

E_m – величина уречевленої енергії матеріальної бази (віддача основних

засобів), грн;

E_g – величина енергії студентів (учнів), грн;

E_e – величина економічного ефекту від ендаументу, грн.

Слід зазначити, що категорія «величина уречевленої енергії праці» передбачає вартість абстрактної праці, яка була прикладена всіма співробітниками навчального закладу для підготовки фахівців; категорія «величина уречевленої енергії знань» - вартість віддачі знань випускника за результатами навчання; «величина енергії студентів (учнів)» - вартість віддачі знань студента у період навчання [126].

Матриця освітньої діяльності системно відображає потенціал освітнього процесу в цілому та її окремих елементів, що дозволяє проводити оцінку потенційних можливостей системи освіти.

Із взаємодією елементів освітньої діяльності відбувається перенос частини їх уречевленої енергії на надавані послуги. Для визначення загальних витрат на виконання конкретної функції використовуємо формулу (3.2):

$$3_{\Sigma} = \sum_e K_e E_e + \sum_e K_e^n E_e^n + T_e + D_{ob}, \quad (3.2)$$

де K_e , K_e^n - коефіцієнти переносу уречевленої праці на продукцію з активної (K_e) і пасивної (K_e^n) частин елементів (e) освітньої діяльності;

E_e , E_e^n - кількість уречевленої енергії, яка міститься в елементах виробництва: активній і пасивній його частинах;

T_e – кількість енергії праці, яка витрачається на освітню діяльність;

D_{ob} – ресурси інтенсифікації освітньої діяльності (наукове забезпечення, система якості тощо).

Модель надання послуг як сукупність освітньо-виробничих процесів, які забезпечують життєві цикли освітньої діяльності у взаємозв'язку із виробництвом елементів такої діяльності на кожному етапі цих циклів, утворює умови для здійснення управління освітнім процесом та отримання результату, необхідних кількості та якості.

Для конкретизації поелементного дослідження освітньої діяльності в цілому та на визначених її рівнях, а також для виявлення впливу елементів цієї діяльності на результат існування – освітню послугу, доцільно використовувати принцип декомпозиції і виразити витрати також у вигляді матриці:

$$E' = \begin{vmatrix} \bar{E}_{ww} & \bar{E}_{wo} & \bar{E}_{wm} & \bar{E}_{wg} & \bar{E}_{we} \\ \bar{E}_{ow} & \bar{E}_{oo} & \bar{E}_{om} & \bar{E}_{oe} & \bar{E}_{oe} \\ \bar{E}_{mw} & \bar{E}_{mo} & \bar{E}_{mm} & \bar{E}_{mg} & \bar{E}_{we} \\ \bar{E}_{gw} & \bar{E}_{go} & \bar{E}_{gm} & \bar{E}_{gg} & \bar{E}_{ge} \\ \bar{E}_{ew} & \bar{E}_{eo} & \bar{E}_{em} & \bar{E}_{eg} & \bar{E}_{ee} \end{vmatrix} \quad (3.3)$$

де $\bar{E}_w$ – витрати уречевленої енергії праці;

$\bar{E}_o$ – витрати уречевленої енергії знань;

$\bar{E}_m$ – витрати уречевленої енергії матеріальної бази (віддача основних засобів);

$\bar{E}_g$ – витрати енергії студентів (учнів);

$\bar{E}_e$ – витрати, які супроводжують отримання економічного ефекту від ендаументу.

Такий підхід до визначення складових витрат освітньої діяльності буде сприяти виробленню стратегії освітнього процесу, яка буде унікальна через поставлену мету, зміст якої полягає не тільки у формуванні системи знань й умінь, компетентних переваг випускника на ринку праці, а і забезпеченні конкурентоспроможності надаваних послуг й техніко-технологічного оснащення освітнього процесу, що забезпечується двома джерелами коштів – державному бюджету й ендаументу.

Оцінкою конкурентоспроможності освітніх послуг займаються різні суб'єкти ринку – підприємства-замовники, батьки, підприємства – бази практики та місця роботи, держава тощо. але у кінцевому випадку оцінка конкурентоспроможності є пріоритетною для споживача. А споживчими

запитами на ринку праці управляють органи державної влади та Міністерство освіти й науки України через інструменти впливу й маніпулювання. До інструментів впливу відносять регульовану кількість шкіл, середніх спеціальних навчальних закладів, приватних вищих навчальних закладів (ліцензування), фінансування системи вищої освіти і введення платної освіти в державних вищих навчальних закладах, обсяг державного замовлення за спеціальностями, унормування праці викладачів та обслуговуючого персоналу відповідно до чисельності учнів, студентів, державна або місцева підтримка супроводжувальних послуг (за прикладом шкільного автобусу тощо). До інструментів маніпулювання віднесено політику складання зовнішнього незалежного тестування, міністерське рейтингування вишів, прогнози, умови державного інвестування, вимоги до професорсько-викладацького складу тощо.

Для формування власне конкурентоспроможності вищому навчальному закладу (а у перспективі за наявності нормативно-правових можливостей) доцільно забезпечити конкурентоспроможність техніко-технологічного забезпечення ($Q_{псп}$) для споживача освітніх послуг, який перспективно за сприятливих економічних умов та власного відношення до вишу стане учасником фонду ендаументу. Конкурентоспроможність техніко-технологічного забезпечення для споживача освітніх послуг визначається їх якістю V/C і ціною C_{np} (як для держави, так і для юридичної або фізичної особи – замовників освітніх послуг), які є основними факторами досягнення конкурентоспроможності, витратами (E'), рівнем уречевленої енергії ($k_{Турм}$) і витрат праці ($k_{Тжс}$) на одиницю послуги, комфортом утримання і відтворення освітніх послуг ($\bar{E}_{gi} + \bar{E}_{gj}$), повнотою використання новітніх методів та форм навчання ($\bar{E}_{oi}$) і рівнем сервісу ($\bar{E}_{oj}$), а також управлінськими витратами на забезпечення освітнього процесу (в цілому) ($\bar{E}_{gi}$) і витратами на усунення наслідків порушення державних та суспільних норм ($\bar{E}_{ej}$).

Виходячи із цього, конкурентоспроможність освітніх послуг для

споживачів можна представити залежністю:

$$Q_{ПСП} = \frac{V}{Ck_{zn}} \times \frac{k_{Турм} \times \bar{E}_{oi} \times \bar{E}_{ei}}{Ц_{np} \times k_{Тжс} \times \bar{E}_{oj} \times \bar{E}_{ej}} \times (\bar{E}_{gi} + \bar{E}_{gj}) \quad (3.4)$$

де V – цінність освітньої послуги для споживача,

C – витрати споживача на використання освітньої послуги, грн;

$Ц_{np}$ – ціна освітньої послуги, грн;

k_{zn} – коефіцієнт задоволення попиту на освітні послуги;

$k_{Турм}$, $k_{Тжс}$ – еквівалентні рівні уречевленої енергії техніко-технологічного забезпечення і праці (рівня викладення матеріалу) у складі надання послуги;

$\bar{E}_{oj}$ – рівень сервісу;

$\bar{E}_{ei}$ – витрати на забезпечення технологічних нововведень, грн;

$\bar{E}_{ej}$ – витрати на усунення наслідків порушення державних та суспільних норм, грн;

$\bar{E}_{gi}$ – управлінські витрати на забезпечення освітнього процесу (в цілому), грн;

$\bar{E}_{gj}$ – витрати на відтворення освітніх послуг, грн.

Для навчальної установи, передовсім вишу, - надавача конкурентоспроможних освітніх послуг останні визначаються рівнем уречевленої енергії (E_o), яка міститься у послугі, витратами (Z_{ep}) на її надання, ціною продажу ($Ц_{np}$), ефективністю використання (E_e) і витратами (B) споживача й споживчою корисністю (P) освітньої послуги.

Споживча корисність (P) послуги визначається за результатами моніторингу ринку праці (рівня працевлаштування й доходів випускників) і є основним фактором формування думки споживача наступного покоління відносно його особистого рішення навчатися у тому чи іншому закладі. Формування цієї думки визначається помноженням величин, які дозволяють оцінити концентрацію функціонального якісного навантаження освітньої

послуги (K_F) до одиниці послуги і фізичну величину надаваної послуги або продукту її активної експлуатації:

$$M_L [2] - P = K_F \times M_L. \quad (3.5)$$

Відповідно конкурентоспроможність $Q_{ПВР}$ техніко-технологічного забезпечення для навчальних установ можна відобразити формулою:

$$Q_{ПВР} = E_o \times K_F \times M_L \times E_B / C Z_{ep} \times C_{np} \times k_{zn}, \quad (3.6)$$

де E_o – уречевлена енергія в освітній послугі;

E_B – ефективність використання освітньої послуги (моральна та матеріальна віддача отриманої кваліфікації та набутих знань протягом навчального проміжку часу);

Z_{ep} – витрати, які супроводжують процес надання освітніх послуг.

Враховуючи, що споживча цінність освітньої послуги встановлюється фактом працевлаштування та рівнем офіційно отримуваного доходу випускником і визначається корисністю продукції для споживача, то на момент придбання послуги можна записати рівність конкурентоспроможності для надавача (-ів) освітньої послуги і отримувача цієї послуги (або перше більше за друге). Прирівнюючи ці два види конкурентоспроможності та здійснивши певні перетворення з урахуванням того, що витрати, які супроводжують надання освітніх послуг, можна виразити як

$$C = T_{ynp} \times k_{nom}, \quad (3.7)$$

де T_{ynp} – уречевлена енергія освітніх послуг, грн;

Π_{om} – втрати під час надання освітніх послуг, грн;

а $k_{nom} = (T_{ynp} + \Pi_{om}) / T_{ynp}$ – коефіцієнт, який враховує втрати надання освітніх

послуг ($k_{nom} > 1$), а також зважаючи на те, що

$$V = E_{\epsilon} k_{\delta np}, \quad (3.8)$$

де E_{ϵ} – корисний ефект використання отриманих знань за результатами надання освітніх послуг, грн;

$k_{\delta np}$ – рівень державних гарантій в наданні освітніх послуг,

визначимо залежність рівня функціонального якісного наповнення запиту на освітні послуги з урахуванням вимог навчальних закладів, профільного міністерства, працедавців та споживачів освітніх послуг:

$$K_F = \frac{T_{ур np} \times k_{ПОГ} \times Z_{\epsilon p} \times k_{Туур} \times \bar{E}_{oi} \times \bar{E}_{ei}}{E_o \times M_L \times Ck_{Тжс} \times \bar{E}_{oj} \times \bar{E}_{ej}} \times (\bar{E}_{gi} + \bar{E}_{gj}) \times k_{\delta np}. \quad (3.9)$$

Якісне функціонування навчальних установ не можливе без фахового професорсько-викладацького складу або співробітників-викладачів й вихователів. Враховуючи існуючу проблему кадрів, про що свідчить практика роботи викладачів у школах (за віковими характеристиками), вихователів (за кваліфікацією або спеціальністю, яку вони отримали), професорсько-викладацького складу (за рівнем мобільності, практикування) та загалом рівня отримуваних доходів, із визначенням структури навчальної установи необхідно враховувати фактори, які утворюють мотивацію праці молодих педагогів. Для залучення молодих фахівців у систему освіти доцільно організувати конкурентоспроможний освітній процес. При цьому конкурентоспроможність не має бути в рамках закритої системи, вона має географічно простягатися на інші держави, континенти. Організувати конкурентоспроможний освітній процес в Україні можливо через чітко прописану державну освітню політику, яка має включати такі основні складові – регулятори:

встановлення (а не доведення) рівня заробітної плати викладачів

навчальних установ усіх рівнів до ринкових аналогів інших країн, на які економіка України орієнтується в господарському розвитку, морального стимулювання працівників навчальних закладів (купівля житла, медичне обслуговування, виховання та навчання дітей тощо);

утворення системи стимулів та санкцій, конкурентоспроможних компетенцій в системі освіти – забезпечення можливостей для кар'єрного зростання, соціального захисту та гарантій, безпеки праці. Така система має працювати відносно навчального закладу та персонально викладача. Адже існує достатньо багато випадків, коли перспективний науковець втрачає власні конкурентні переваги в умовах бюрократичної надбудови;

автоматизація, технологізація освітніх, науково-пошукових та супроводжувальних процесів;

утворення системи стимулів та санкцій на ринку праці, що можливе тільки в умовах економічного відновлення.

Уся ця сукупність регуляторів об'єднується в узагальнений показник – показник корисності структури освітніх послуг для працівників навчальних закладів (η_w – відношення величини елементів освітніх послуг для відтворення робочої сили до всього потенціалу освітнього процесу E_w/E).

На трудову мотивацію також впливають перспективи розвитку у вигляді якості цілей навчальної установи (потенціал E , рівень наукоємності та індустріалізації освітніх технологій – співвідношення рівнів уречевленої праці, техніко-технологічного забезпечення освітньої діяльності та живої прямої праці $k_{Турп}/k_{Тж}$) та кар'єра працівників. На цій основі запропоновано конкурентоспроможність освітньої діяльності для працівника навчальної установи ($Q_{впр}$):

$$Q_{впр} = \frac{\eta_w \times E \times K_u \times k_e \times k_{Турп} \times k_{Турр}}{3_{вр} \times k_{Тж}}, \quad (3.10)$$

де η_w – показник корисності освітньої діяльності для працівників;

E – потенціал освітньої діяльності;

K_u – рівень розвитку потенціалу навчальної установи;

k_o – рівень безпеки освітньої діяльності;

$k_{T_{ypp}}$ – рівень професійної підготовки викладачів (професорсько-викладацького складу);

Z_{pvp} – витрати викладачів (професорсько-викладацького складу) для освітньої діяльності.

Для забезпечення виробництва кадрами необхідно, щоб вони були конкурентоспроможними для сфери освіти, тобто використання живої праці має максимально забезпечувати утворення уречевленої праці в освітній послугі (відношення $T_{ypp}/T_{жс}$ має прагнути до максимальної величини), а рівень професійної підготовки викладача $k_{T_{ypp}}$ повинний відповідати цим вимогам.

На основі співпадіння інтересів (конкурентоспроможностей) освітньої діяльності і працівника визначено вираз уречевленої енергії в освітньому процесі:

$$T_{ypp} = \eta_B \times E \times K_u \times T_{жс} \times k_o \times k_{T_{ypp}} \times (Z_{pvp} \times k_{T_{yжс}})^{-1}. \quad (3.11)$$

Прирівнявши витрати живої праці викладачів ($T_{жс}$) і їх витрати для освітньої діяльності (Z_{pvp}) і підставивши в формулу визначення K_F , отримаємо залежність рівня функціонального якісного наповнення техніко-технологічного забезпечення з урахуванням конкурентоспроможностей викладачів, навчальних закладів, споживачів (студентів-випускників, їх батьків та підприємств, які приймають молодих фахівців на роботу):

$$K_F \geq (k_{T_{ypp}}/k_{T_{жс}}) \times \frac{E \times Z_{ep} \times \bar{E}_{oi} \times \bar{E}_{ei}}{E_o \times M_L \times C \times E_{oi} \times E_{ei}} \times (E_{gi} + E_{gj}) \times \eta_B \times k_{nom} \times k_o \times k_{onp} \times K_{Ц}. \quad (3.12)$$

Отримана залежність дозволяє виставити зовнішні вимоги до функціонально якісного наповнення (K_f) техніко-технологічного забезпечення. Ці вимоги до K_f пред'являються до навчально-наукових установ для визначення параметрів технологій і методик освітнього процесу та діяльності, а також їх технічного оснащення.

Для сфери освіти важливим є те, що техніко-технологічне й методичне забезпечення було б спроможне своєчасно, якісно й надійно виконувати технологічні функції (η_1) при виконанні вимог Міністерства освіти і науки України щодо реалізації освітньої діяльності (η_2), максимальної корисності для всіх учасників освітнього процесу (η_3), ефективність використання ресурсів ($\min$ втрат) (η_4), максимальне використання можливостей співпраці із підприємствами, установами та іншими закладами відносно освітньої, навчальної, наукової та інших видів діяльності (η_5) та ефективності використання коштів за ендаументом (η_6). У такому разі кількісно оцінити концентрацію функціонально-якісного наповнення освітнього процесу та діяльності можливо помноженням цих величин.

Висловлюючи своєчасність, якісність і надійність освітнього процесу як відношення використовуваної частини освітньої послуги – початкової, середньої або вищої освіти (Π_i^{akt}) до всього її обсягу (Π_i):

$$\eta_1 = \Pi_i^{akt} \times \Pi_i^{-1} \times \eta_{над}, \quad (3.13)$$

задоволення вимог Міністерства освіти і науки України:

$$\eta_2 = \Pi_i^{eum} \times \Pi_i^{-1}, \quad (3.14)$$

корисність як відношення обов'язкових та додатково отриманих освітніх послуг від здійснення освітньої діяльності до витрат на її здійснення (в однакових одиницях виміру):

$$\eta_3 = \Delta \Pi_{\Phi i}^{\tau} \times \Delta Z_i^{-1}, \quad (3.15)$$

втрати при наданні освітніх послуг – це відношення еквівалентного змісту освітніх послуг (доходів від їх надання) до усіх витрат (в однакових одиницях виміру):

$$\eta_4 = \frac{\Pi_i}{Z_i}, \quad (3.16)$$

максимальне використання можливостей співпраці із підприємствами, установами та іншими закладами відносно освітньої, навчальної, наукової та інших видів діяльності:

$$\eta_5 = E_{gi} \times E_{gij}^{-1}, \quad (3.17)$$

та ефективність використання коштів за ендаументом:

$$\eta_6 = \bar{E}_{ei} \times E_{ej}^{-1}, \quad (3.18)$$

отримуємо показник функціонально-якісного наповнення освітнього процесу та діяльності:

$$K_f = \frac{\Pi_i^{akt}}{\Pi_i} \times \eta_{над} \times \frac{\Pi_i^{TP} \times \Delta \Pi_{(Z_i)}^{\tau} \times 1 - k_{emp}}{\Pi_i \times \Delta Z_i} \times \frac{\bar{E}_{gi} \times \bar{E}_{ei}}{\bar{E}_{gij} \times \bar{E}_{ej}}, \quad (3.19)$$

де Π_i^{akt} - надавані освітні послуги в рамках освітньої діяльності в контексті початкової, середньої та вищої освіти, грн;

$\eta_{над}$ – показник надійності;

Π_i^{TP} - освітня діяльність, яка надається в межах державного нормативного регулювання;

$\Delta \Pi_{(Z_u)}^{\tau}$ - додаткові освітні послуги, отримані за результатами удосконалення

технології та методики викладання, з урахування використання коштів ендаументу;

ΔZ_i - додаткові витрати, пов'язані із удосконаленням освітнього процесу;

$k_{втр}$ - показник втрат.

Отримана залежність при визначенні значення K_f за формульним записом (K_f більше, дорівнює....) дозволяє виставляти вимоги до якісного наповнення і якісних параметрів освітньої діяльності до усіх учасників цього процесу з метою підвищення конкурентоспроможності сфери освіти в цілому.

Розроблені теоретико-методичні засади аналізу функціонально-якісного наповнення техніко-технологічного та методичного забезпечення освітньої діяльності за рахунок державних регуляторів та внутрішніх фінансових можливостей (ендаументу) у подальшому розвиненні дають можливість формулювати методологію обґрунтування і проекцію динамічного удосконалення навчального процесу й в цілому роботи сфери освіти.

3.2. Інформаційне забезпечення реалізації державної освітньої політики інноваційного спрямування

Проведені дослідження теоретичного, методичного та практичного спрямування дозволили визначитися із інформаційним забезпеченням реалізації державної освітньої політики інноваційного спрямування, які, за умов позитивного сприйняття суспільством та законодавчого закріплення, можуть мати організаційне продовження, у тому числі у вигляді програм, планів або проектів.

Систему такого інформаційного забезпечення представлено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Інформаційне забезпечення реалізації державної освітньої політики
інноваційного спрямування**

Наразі існує	
1	2
Інституційне середовище інноватизації вищої освіти	Нормативно-правове супроводження
Державні інститути	Закон України «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів» Методика формування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці
Соціальні інститути у вигляді: навчальних закладів, основною метою діяльності яких є надання освітніх послуг, сформовані для соціально-економічного розвитку господарства в державі; роботодавців, які зацікавлені у фахових працівниках (але стримують матеріальне заохочення останніх); родин, в яких є діти, груп осіб (за інтересами)	Закони України: «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту» і «Про вищу освіту» Закон України «Про зайнятість населення»
Фінансові джерела існування навчальних закладів (у т.ч. поточні інвестиційні можливості навчальних закладів)	Нормативно-правове супроводження
Державний та місцеві бюджети	Закони України «Про Державний бюджет», «Про місцеве самоврядування», «Про оплату праці», Наказ Міністерства освіти і науки України «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» тощо (згідно переліку, зазначеному у п. 2.1)
Спеціальний фонд освітньої установи	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» від 27.08.2010 № 796
Доброчинні внески, внески на формування статутного капіталу	Закони України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про державно-

Закінчення табл. 3.1

1	2
приватного навчального закладу	приватне партнерство», «Про інвестиційну діяльність» «Про інститути спільного інвестування», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку відбору, схвалення і реєстрації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки та вимог до таких проектів»
Фінансові можливості навчальних установ	Нормативно-правове супроводження
Впровадження інновацій, сформованих на платформі вищої школи, у діяльність підприємств	Закони України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про наукові парки»
Робота на фінансовому ринку країни (використання податкових пільг)	Податковий кодекс України
Пріоритетно	
Фінансові перспективи навчальних установ	Нормативно-правове супроводження, рекомендовано до внесення змін
Робота на фінансовому ринку країни	Закони України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про цінні папери та фондовий ринок»

Складено на основі [22, 66, 90, 96, 116], власні дослідження автора

Заслужують на увагу, в умовах децентралізації фінансових ресурсів, що є наразі актуальним напрямом державної регуляторної політики, профільної специфіки відносно фінансової автономності вищих навчальних закладів, головні напрями змін у формуванні місцевих бюджетів (2015 р.) [89]:

- бюджетна та фінансова самостійність місцевих бюджетів;
- закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел доходів та розширення дохідної бази місцевих бюджетів;
- новий механізм бюджетного регулювання та вирівнювання;
- нова трансфертна політика для посилення відповідальності профільних

міністерств за реалізацію державної політики у відповідних галузях

децентралізація видаткових повноважень та чіткий розподіл компетенцій, сформований за принципом субсидіарності;

стимулювання громад до об'єднання та формування спроможних територіальних громад.

Чинна тенденція має чітке спрямування на нормативне закріплення у сфері освіти.

Поточне інформаційне забезпечення реалізації державної освітньої політики інноваційного спрямування укладене до Концептуальної моделі державного фінансування ВНЗ за результатами діяльності [133]. Йому передував інший нормативний документ – «Порядок формування та розміщення державних замовлень на поставку продукції для державних потреб і контролю за їх виконанням» (2012 р.). Обидві концепції описують модель державного фінансування вищих навчальних закладів за результатами діяльності, яка потенційно може прийти на заміну механізму державного замовлення. Текст містить базовий аналіз статистичних показників фінансування вищої освіти в Україні, опис нормативної бази державного замовлення, аналіз її практичної реалізації з акцентом на слабкі сторони, а також опис альтернативного механізму фінансування ВНЗ за результатами діяльності та умов, які є необхідними для його впровадження. Обидві концепції є недосконалими за констатації абсолютної більшості видатків (понад 90%) державного замовлення в статтях «Заробітна плата» та «Виплата стипендій для студентів». Тому урядом 2016 року визначено значне кількісне скорочення академічних стипендій і спрямування коштів на їх підвищення та виплату соціальних стипендій. Таке декларування є популістичним з точки зору того, що демографічна криза в Україні почалася з 1990 років і досягла найнижчого показника у 2001 році. За умов значної міграції українського населення за результатами криз 2008 та 2013-2014 рр., з одного боку, та не проведенням поточного перепису населення, з іншого боку, демографічна криза продовжує існувати в Україні. І за віковим станом

населення України, криза позначається на вищих закладах освіти. Змінити доволі тривалий негативний рух в бік зменшення студентів, які віддають перевагу вітчизняним вишам, можна за рахунок підвищення якісних показників освітньої діяльності. Отже, якщо державне фінансування не буде зростати, фінансування за рахунок коштів домогосподарств відіграватиме дедалі важливішу роль у бюджетах університетів. Окрім цього, в умовах більшої конкуренції за державне фінансування стає особливо актуальним підвищення прозорості та ефективності його розподілу [133].

Доволі тривалий брак державного фінансування та його неефективний розподіл спонукали університети до пошуку позабюджетних джерел надходжень. Найпопулярнішою формою виявилось контрактне навчання. Частка позабюджетних надходжень, серед яких абсолютна більшість - це кошти контрактників, є найбільшою в економічних і медичних вишів, а також у тих ВНЗ, які популярні серед іноземців. У бюджетах цих університетів частка плати за контракт може сягати 40-50%. Натомість у мистецьких та технічних вишах вона зазвичай становить не більше 35% [133]. Такий підхід до вирішення проблем фінансування вищої освіти виявився тактичним. Із демографічною кризою, яка почалася із дитячих садків і закінчується зараз вищими навчальними закладами, та ліцензійними обсягами запитаних вишами бюджетних місць поточний фінансовий притік також виявився щороку скорочуваним. На фоні погіршення якості підготовки молоді на всіх рівнях освітнього процесу, запровадження якісно нового обрахунку порогового балу у 2015 р., зміни моделі бюджетного фінансування (впровадження на рівні бакалаврату так званого підходу «гроші йдуть за студентом»), відтоку молоді зі східної та південної частин країни, відсів молоді від вітчизняних університетів склав додаткові 15%.

Якщо у 2015 р. в державі існувала проблема планування обсягів витрат на вищу освіту, то у 2016 р. вітчизняні університети власне ініціювали запити до Міністерства освіти і науки України та масово формують обґрунтування на зменшення ліцензій на підготовку фахівців за держбюджетним

замовленням. Це стало очевидним через низку моніторингових дій як самих університетів, так і державних установ. За висновками Мінекономрозвитку, на 2015 р., згідно з листом від 01.11.2013 № 4803-17/38181-07, середньострокова потреба у підготовці фахівців з вищою освітою та робітничих кадрах становить 151241 ос. Проте, згідно з листом від 30.10.2014 № 4803-14/38025-03, така потреба на 2015 р. становить 54100 ос. Тобто за рік, за розрахунками Мінекономрозвитку, ця потреба радикально змінилася - втричі зменшилася. При цьому жодних обґрунтувань щодо системи розрахунків Міністерством не надано. Незважаючи на це, у прийнятій постанові 462 (про обсяги державного замовлення) кількість місць за державним замовленням з вищою освітою на 2015 рік становить 139511 осіб, тобто майже втричі більша, ніж потрібно державі (за останніми підрахунками Мінекономрозвитку у 2014 році) [82]. І якщо на початку другого десятиліття ХХІ століття ще були питання відносно об'єктивності розподілу обсягів державного замовлення, то з 2015 р. використання рейтингів вишів за різними критеріями – наукові публікації у наукометричних базах, кількість закордонних стажувань, індекси цитування, академічна мобільність студентів та викладачів тощо, наразі знизило вагому соціальну увагу до такого розподілу. Тим не менш допоки не існує ефективного розподілу обсягів державного замовлення за відсутності автоматизованих та достовірних систем моніторингу якості вищої освіти. Серед іншого інформаційне забезпечення реалізації державної освітньої політики має низку суттєвих недоліків:

- низький рівень академічної доброчесності;
- низька конкуренція та мотивація вступників та студентів;
- низька поінформованість про інновації в системі освіти;
- демотивація викладачів за низької мотивації студентів;
- непрозорий процес планування та розподілу обсягів державного замовлення серед університетів;
- привілейованість окремих вищих навчальних закладів;

брак ефективних систем моніторингу якості вищої освіти загалом та по окремих її складових;

залежність обсягів фінансування від кількості студентів вишів;

низький рівень участі роботодавців у стимулюванні молоді до отримання вітчизняної вищої освіти, що позначається на зростанні низькооплачуваної робочої сили;

не проведений моніторинг попиту на фахівців вищого класу по всіх сферах та галузях національної економіки;

перекручена інформація про професіоналізм викладацького складу, діяльність університету, яка заснована не на якісних показниках його професійної діяльності, а на кількісних значеннях відповідності займаної посади або проведених заходів.

Відповідно до зазначеного в роботі запропоновано комплекс практичних рекомендацій, які було систематизовано з метою становлення в Україні соціально-орієнтованої ринкової економіки за рахунок інноваційного розвитку вітчизняної сфери освіти.

3.3. Становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки за рахунок інноваційного розвитку вітчизняної сфери освіти

Становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки за рахунок інноваційного розвитку вітчизняної сфери освіти можливе тільки із збільшення фінансової автономії університетів. Для процесу наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні характерні труднощі, які витікають з ознак системних проблем в цілому, а саме:

багатокритеріальність, невизначеність, слабоструктурованість, конфліктність, неоднозначність, ризикованість, комплексність, самостійне вирішення та еволюційність проблеми [70]. Саме тому, в даному випадку слід використовувати методи, які дозволяють ефективно проводити аналіз слабоструктурованих проблем в умовах впливу багатьох критеріїв.

Процес наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні за критеріями функціонування та альтернативами розвитку віднесемо до задачі прийняття рішення, яка виступатиме особливим видом людської діяльності, що направлений на визначення однієї або декількох альтернативних варіантів із визначеного набору сценаріїв (шляхів) [118].

У процесі прийняття рішення необхідна думка експертів відповідної сфери, які професіонально розбираються в існуючій проблемі, статистична та експертна інформація, що сформована відповідним чином [71]. Тому в межах дослідження було залучено експертів середньої та вищої освіти. Формально задачу прийняття рішення щодо ефективної організації державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні (*Effect*) можна записати наступним чином [81, 124]:

$$Effect = \{F, A, X, G, P\}, \quad (3.20)$$

де F - формулювання завдання ухвалення рішення;

A - сукупність можливих варіантів (альтернатив), з яких виконується вибір;

X - сукупність ознак (параметрів), що описують варіанти і їх відмітні особливості;

G - сукупність умов, що обмежують область допустимих варіантів рішення задачі;

P - переваги одного або декількох *ОПР*, які служать основою для оцінки і

порівняння можливих варіантів вирішення проблеми, відбору.

Існує значна кількість методів прийняття рішень, які використовуються для вирішення багатокритеріальних задач [13, 24, 47, 57, 67, 75, 81, 124, 125, 148, 150], але для коректного їх використання слід визначити клас задачі, що вирішується [56-57, 76, 80, 138, 148] (рис. 3.1). Виділяють три ступені структурованості проблеми або задачі: гарно структуровані (гарно формалізовані), неструктуровані і слабо структуровані проблемні випадки [80]. Гарно структуровані проблеми припускають кількісне формулювання, їх найбільш істотні залежності виражають об'єктивними моделями і представляються у числовому вигляді. Таке рішення або і сам процес вибору має назву «оптимальний». Неструктуровані проблеми мають лише якісний опис, який заснований на тлі суб'єктивних суджень людини. Кількісні зв'язки між важливими характеристиками проблеми відсутні або невідомі. Слабо структуровані проблеми займають проміжне положення, поєднуючи кількісні і якісні компоненти та залежності. Тобто процес ефективної організації державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні виступає слабо структурованою задачею.

Слабо структуровані задачі вирішуються з активною участю *ОПР*, оскільки це дозволяє знизити невизначеність досліджуваної проблеми. Вирішення таких проблем можна характеризувати, як «раціональне». Багатокритеріальна задача наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні за критеріями функціонування та альтернативами розвитку відноситься саме до слабо структурованих.

Виконаємо аналіз багатокритеріальних методів раціонального вибору. У залежності від характеру інформації, яка використовується для визначення параметрів варіантів, способу агрегування і перетворення даних виділяють наступні групи методів, що засновані на визначенні [81]:

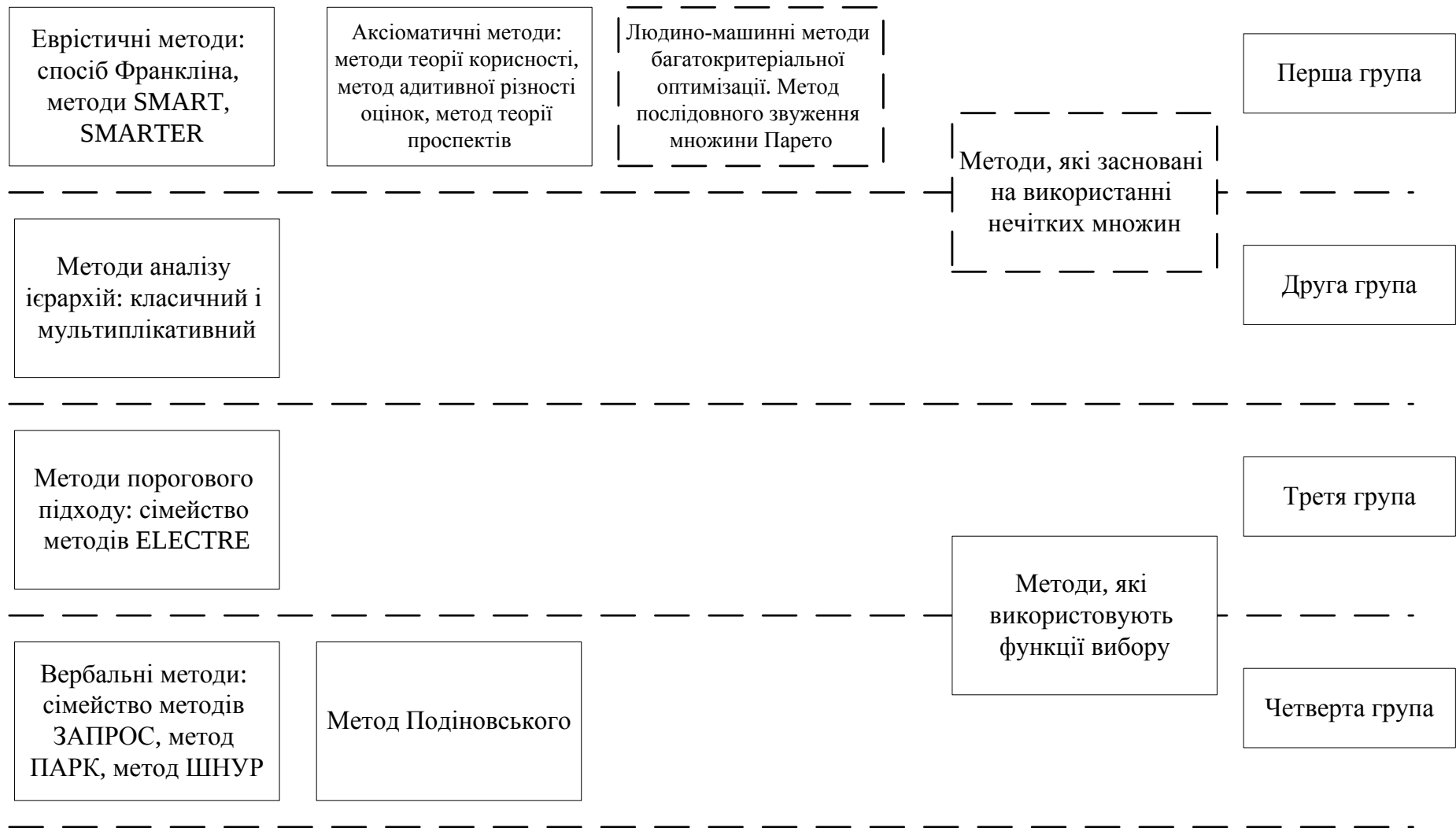

Рис. 3.1. Розподіл методів прийняття раціональних рішень по групах (розроблено автором)

кількісних показників і порівняння варіантів за числовим значенням цінності варіантів;

якісних показників, які переводяться в чисельні оцінки варіантів і чисельні цінності варіантів;

кількісних показників і порівнянні варіантів без визначення їх чисельної цінності;

якісних показників і порівнянні варіантів без визначення їх чисельної цінності.

До евристичних методів слід віднести побудову функцій цінності, за допомогою яких *ОПР* може виконати упорядкування усіх варіантів за перевагою: спосіб Франкліна [58], методи *SMART* та *SMARTER* [80].

Метод *SMART* заснований на використанні зваженої суми приватних цінностей. Спочатку *ОПР* формує перелік $A_1, \dots, A_m$ усіх можливих варіантів рішення проблеми та задається набір критеріїв їх оцінки $K_1, \dots, K_n$, які мають однакову бальну шкалу. Наступним кроком *ОПР* є упорядкування цих критеріїв за важливістю і вказує значущість s_q кожного критерію K_q в балах. Вагомість q -ого критерію K_q визначається за формулою:

$$w_q = \frac{s_q}{\sum_{j=1}^n s_j}. \quad (3.21)$$

Потім *ОПР* виконує оцінювання $v_q(A_i)$ кожного варіанту A_i по кожному q -ому критерію K_q , використовуючи введену раніше бальну шкалу. Визначення загальної цінності $v(A_i)$ кожного варіанту A_i :

$$v(A_i) = \sum_{q=1}^n w_q v_q(A_i). \quad (3.22)$$

У порівнянні з методом *SMART* метод *SMARTER* використовує нелінійну функцію загальної цінності варіантів $v(A_i)$ замість лінійної.

Не зважаючи на простоту, наочність і очевидність використання евристичних методів під час розв'язання багатокритеріальних задач, дані методи не мають якогось строгого теоретичного обґрунтування та вимагають достатньо значних зусиль від *ОПР*, яка повинна якимось чином визначати цінність різних варіантів, оцінювати вагомість і важливість приватних критеріїв, обрати загальний вигляд функції цінності. А одним з найвагоміших недоліків є використання евристик, що доволі часто призводить до стійких упереджень, які негативно впливають на результати аналізу [45].

На відміну від евристичних методів в аксіоматичних передбачають наявність заданих оцінок варіантів і відомих ймовірностей здійснення варіантів вирішення багатокритеріальної задачі [14]. Головним недоліком аксіоматичних теорій виступає характер аксіом, які неможливо перевірити, що на практиці означає вимогу до *ОПР* приймати на віру правила раціональної поведінки.

Людино-машинні методи багатокритеріальної оптимізації пов'язані з побудовою множини Парето [81]. В цілому ці методи багатокритеріальної оптимізації ефективні для гарно структурованих задач, а їх використання для розв'язання слабо структурованих задач досить ускладнює вибір ефективної альтернативи.

Методи прийняття рішень, які базуються на використанні нечітких множин, дозволяють досить зручно та достатньо об'єктивно виконувати оцінку альтернатив, але головною проблемою багатокритеріального вибору з використанням нечітких моделей є представлення інформації щодо взаємозв'язків між критеріями і способи визначення інтегральних оцінок, що обумовлює неможливість їх використання в нашому дослідженні [47].

Метод аналізу ієрархій (далі – *MAI*) призначений для підпорядкування реальних існуючих варіантів, які оцінені за багатьма кількісними і якісними

критеріями, виходячи із значень загальної цінності цих варіантів, що представляють собою чисельно виражені переваги *ОПР* [13-14, 56, 124].

Порогові методи *ELECTRE* не гарантує виконання двох важливих методологічних умов: повноти порівняння і транзитивності, а головним недоліком є те, що при розв'язанні практичних проблем для одного і того ж набору даних різні модифікації методу дають різні результати [80].

Методи вербального аналізу рішень ефективні лише коли інформація щодо проблеми, яка має бути вирішена, має якісне вираження, а не кількісне.

Метод Подінського призначений для усікання множини Парето. Досить важливими недоліками під час використання даного методу є вимога однорідності оцінки важливості та використання операції транзитивного замикання.

Метод аналізу ієрархій складається з наступних етапів [80]: ієрархічна декомпозиція проблеми; порівняльна багатоаспектна оцінка елементів кожного рівня ієрархії, яка базується на перевагах *ОПР*; синтез цінності (пріоритетів) альтернатив; оцінка узгодженості переваг *ОПР*.

Ієрархічна декомпозиція складної проблеми полягає у визначенні структури і виокремленні базових елементів проблеми шляхом переходу від більш загальних і, як правило, слабо формалізованих рівнів ієрархії до більш приватним і конкретним рівням. Приклад простої трирівневої структури «мета-критерії-варіанти» представлений на рис. 3.2.

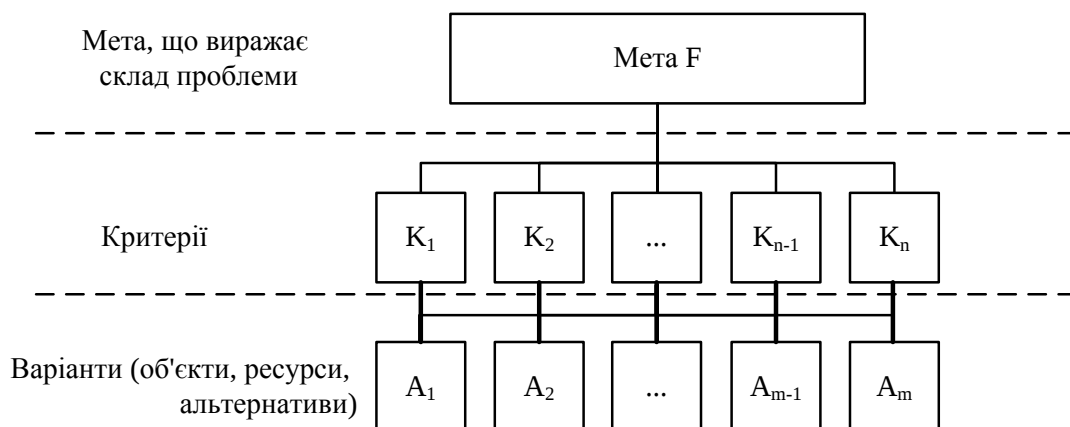

Рис.3.2 Ієрархічна структура «мета-критерії-варіанти»

Базовим елементом верхнього рівня виступає мета F , яка виражає склад проблеми, та складається формально з підпорядкованих варіантів вирішення за їх загальною цінністю. Базовими елементами середнього рівня є критерії $K_1, \dots, K_n$, які характеризують мету і визначають її признаки. Елементами нижнього рівня виступають альтернативи вирішення (досягнення) головної мети $A_1, \dots, A_m$.

Кожному елементу ієрархії (критерію, альтернативі) задається порівняльна оцінка важливості. Для цього використовується порядкова бальна шкала, яка представлена в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Відносна шкала порівняння

Рівень важливості	Кількісне значення
Рівна важливість	1
Помірна перевага	3
Значна перевага	5
Явна перевага	7
Абсолютна перевага	9

У відповідності з методом [13, 125], *ОПР* виконує попарне порівняння всіх критеріїв за допомогою відносної шкали порівняння та формує матриці парних порівнянь. Задля цього попарно порівнюється кожний критерій із строки з кожним критерієм із стовпця матриці. Значення відносної шкали порівняння c_{ij} записується у відповідні комірки.

Потім аналогічно виконується парне порівняння альтернатив відповідно за кожним критерієм. Отримавши власні вектори матриць парних порівнянь і виконавши нормування елементів, можливо отримати ваги критеріїв і альтернатив. Визначення власного вектору матриці $\lambda = (\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_n)$ можливе за наступним вираженням:

$$\lambda_i = \sqrt[n]{\prod_{j=1}^n c_{ij}}, \quad (3.22)$$

де λ_i - елемент власного вектору матриці, який відповідає альтернативі або критерію i ;

c_{ij} - оцінка шкали парних порівнянь альтернатив або критеріїв i та j ;

n - кількість альтернатив або критеріїв.

Ваги критерію w_i або альтернативи v_{ij} визначається шляхом нормування елементів власного вектору. Наприклад, ваги критерію визначаються так:

$$w_i = \frac{\lambda_i}{\sum_{i=1}^n \lambda_i}. \quad (3.23)$$

Оцінка альтернатив з урахуванням усіх критеріїв визначають наступним чином:

$$V_j = \sum_{i=1}^n w_i \cdot v_{ij}, \quad (3.24)$$

де V_j - показник якості j -ої альтернативи;

w_i - вага i -ого критерію;

v_{ij} - вага j -ої альтернативи по i -ому критерію.

Оскільки *ОПР* може виконувати помилки і вести себе непослідовно та проти річно, то *МАІ* дозволяє виконати спеціальну перевірку узгодженості суджень. Під час цієї процедури в матриці парних порівнянь виконується складання елементів кожного стовпця. Далі сума елементів кожного стовпця помножується на відповідні нормалізовані компоненти вектору ваг, які визначені із цієї ж матриці. Отримані числа складаються і формують λ_h^{max} .

Визначається індекс узгодженості:

$$I_h = \frac{(\lambda_h^{max} - h)}{(h - 1)}, \quad (3.25)$$

де h - розмірність матриці парних порівнянь.

Отримане значення ділиться на середнє значення індексу узгодженості для кососиметричних матриці, які заповнені випадковим чином (табл.3.3).

Таблиця 3.3

Емпіричні індекси середньої узгодженості

h	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
I_h^{cp}	0	0,58	0,90	1,12	1,24	1,32	1,41	1,45	1,49	1,51

Наступним чином визначається відношення узгодженості:

$$R = \frac{I_h}{I_h^{cp}}. \quad (3.26)$$

Бажаним можливо вважати рівень $R \leq 0,1$. Якщо значення перевищує вказаний рівень, то рекомендовано провести порівняння знов.

Для розв'язання слабо структурованої задачі процесу наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні найбільш актуальним є використання методу аналізу ієрархій, оскільки:

ефективність для аналізу альтернатив, які характеризуються критеріями як кількісними, так і якісними оцінками;

парні порівняння виступають легкою процедурою, яка не викликає

ускладнень у *ОПР*;

вербальна шкала порівнянь є зрозумілим інструментом аналізу для *ОПР*;

метод досить широко використовується для практичного вирішення багатьох слабо структурованих задач різних сфер діяльності.

Виконаємо розв'язання слабо структурованої багатокритеріальної задачі наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні за допомогою *МАІ*.

По-перше, виконаємо ієрархічну декомпозицію виокремлено нами проблеми і визначимо базові елементи структури:

перший рівень – мета: процес наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні;

другий рівень – критерії. З нашої точки зору, основними критеріями, які характеризують освітлено проблему виступають наступні:

якість викладацького складу – K_1 ;

кількість студентів – K_2 ;

кількість бюджетних місць (у т.ч. студентів, за якими за чинним законодавством закріплені ці місця або які отримали таке право за результатами рейтингування) – K_3 ;

вартість навчання – K_4 ;

фахова програма підготовки спеціаліста (навчальний план, освітня програма) – K_5 ;

кількість виданих наукових робіт (у т.ч. виданнях, що включені до наукометричних баз) – K_6 ;

результати стажування науковців – K_7 ;

- матеріальна база навчального процесу та наукових досліджень – K_8 ;
- побутові умови організаційно-виховної діяльності – K_9 ;
- кількість працевлаштованих випускників – K_{10} ;
- успішність випускників (їх перебування в бізнес-еліті) – K_{11} ;
- оцінка якості викладання самими випускниками – K_{12} ;
- думки роботодавців про випускників – K_{13} ;
- середній рівень абітурієнтів (за балами ЗНО) – K_{14} ;
- кількість коштів, які виділяються університетом на НДДКР – K_{15} ;
- кількість коштів, які виділяються Міністерством університету на НДДКР – K_{16} ;
- кількість коштів, які виділяються благодійниками на НДДКР – K_{17} ;
- розмір ендаумент-фонду – K_{18} ;
- результат існування інноваційних майданчиків, бізнес-інкубаторів, техномайданчиків в межах університету – K_{19} ;
- економічний ефект від продажу інтелектуального продукту (в абсолютних одиницях виміру, частка в загальному обсязі фінансування тощо) – K_{20} ;
- третій рівень – альтернативи розв'язку багатокритеріальної проблеми.
- Нами було виділено наступні альтернативи для визначення оптимальної стратегії підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів:
- альтернатива 1 - схема фінансування: 20% державне фінансування (загальний фонд), 80% - самофінансування (спеціальний фонд) – A_1 ;
- альтернатива 2 - схема фінансування: 75% державне фінансування, 20% - самофінансування, 5% - благодійне та грантове фінансування – A_2 ;
- альтернатива 3 - схема фінансування: 20% державне фінансування, 75% - самофінансування, 5 % - благодійне та грантове фінансування – A_3 ;
- альтернатива 4 - схема фінансування: 60% державне фінансування, 20% - самофінансування, 20% - благодійне та грантове фінансування – A_4 ;

альтернатива 5 - схема фінансування: 60% державне фінансування, 35% - самофінансування, 5% - благодійне та грантове фінансування – A_5 ;

альтернатива 6 - схема фінансування: 10% державне фінансування, 50% - самофінансування, 20% - благодійне фінансування, 20% кошти ендаумент-фондів – A_6 ;

альтернатива 7 - схема фінансування: 30% державне фінансування, 30% - самофінансування, 20% - благодійне та грантове фінансування, 20% кошти ендаумент-фондів – A_7 ;

альтернатива 8 - схема фінансування: 40% державне фінансування, 40% - самофінансування, 5% - благодійне та грантове фінансування, 15% кошти ендаумент-фондів – A_8 ;

альтернатива 9 - схема фінансування: до 5% державне фінансування, 40% - самофінансування, 20% - благодійне фінансування, 35% кошти ендаумент-фондів – A_9 .

Представимо графічно трирівневу структуру «мета-критерії-альтернативи» слабо структурованої багатокритеріальної задачі наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні на рис. 3.3.

Перейдемо до процесу порівняльної багатоаспектної оцінки елементів кожного рівня ієрархії слабо структурованої багатокритеріальної задачі наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні.

Рис.3.3. Загальна структура «мета-критерії-альтенативи» слабоструктурованої багатокритеріальної задачі наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні (розроблено автором)

У відповідності з методом виконуємо попарне порівняння всіх критеріїв за допомогою відносної шкали порівняння та сформуємо матриці парних порівнянь.

Таблиця 3.4

Визначення ваг критеріїв багатокритеріальної задачі

Критерії	Критерій 1	Критерій 2	Критерій 3	Критерій 4	Критерій 5	Критерій 6	Критерій 7	Критерій 8	Критерій 9	Критерій 10	Критерій 11	Критерій 12	Критерій 13	Критерій 14	Критерій 15	Критерій 16	Критерій 17	Критерій 18	Критерій 19	Критерій 20	Вага критерію
Критерій 1	1	7	3	1/3	1/5	1/4	1/2	1/4	1/2	1/3	1/6	1/5	1/4	1/2	1/6	1/6	1/5	1/4	1/9	1/9	0,015
Критерій 2	1/7	1	1/2	1/2	1/3	1/7	1/3	1/5	1/9	1/4	1/8	1/7	1/9	1/8	1/9	1/6	1/9	1/9	1/9	1/8	0,007
Критерій 3	1/3	2	1	6	1/4	1/3	1/2	1/2	1/3	1/4	1/3	1/3	1/8	1/4	1/3	1/4	1/6	1/6	1/6	1/9	0,015
Критерій 4	3	2	1/6	1	1/6	1/2	1/2	1/3	1/6	1/4	1/5	1/4	1/6	1/7	1/9	1/5	1/7	1/7	1/9	1/9	0,012
Критерій 5	5	3	4	6	1	1/2	1/2	1	1/2	1	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/3	1/3	1/3	1/4	1/3	0,032
Критерій 6	4	7	3	2	2	1	9	3	2	2	1/2	2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	0,053
Критерій 7	2	3	2	2	2	1/9	1	1/3	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/3	1/4	1/3	1/2	1/5	1/3	1/5	0,023
Критерій 8	4	5	2	3	1	1/3	3	1	1/2	2	1/2	1/2	1/4	1/3	1/2	1/3	1/3	1/3	1/6	1/3	0,029
Критерій 9	2	9	3	6	2	1/2	2	2	1	1	1	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/4	0,038
Критерій 10	3	4	4	4	1	1/2	2	1/2	1	1	1	1	1/2	1/5	1/3	1/2	1/2	1/3	1/2	1/5	0,032
Критерій 11	6	8	3	5	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1/3	1/2	1/2	1/2	1/2	0,050
Критерій 12	5	7	3	4	2	1/2	2	2	2	1	1	1	1/2	1	1	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	0,046
Критерій 13	4	9	8	6	2	2	2	4	2	2	1	2	1	1	1	1	1	1/2	1/2	1/2	0,065
Критерій 14	2	8	4	7	2	2	3	3	2	5	1	1	1	1	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	0,058
Критерій 15	6	9	3	9	2	2	4	2	2	3	1	1	1	2	1	1	1/3	1/3	1/3	1	0,064
Критерій 16	6	6	4	5	3	2	3	3	2	2	3	2	1	2	1	1	1/2	1/2	1/2	1/2	0,068
Критерій 17	5	9	6	7	2	2	2	3	2	2	2	2	1	2	3	2	11	1/3	1/2	1/2	0,078
Критерій 18	4	9	6	7	3	2	5	3	2	3	2	2	2	2	3	2	3	1	1/3	1/2	0,094
Критерій 19	9	9	6	9	4	2	3	6	2	2	2	2	2	2	3	2	2	3	1	1/2	0,109
Критерій 20	9	8	9	9	3	2	5	3	4	5	2	2	2	2	1	2	2	2	2	1	0,112

Визначимо вагу кожного критерію. Спираючись на отримані результати визначимо:

$$\lambda_{20}^{max} = 21,873, I_h = 0,099, R = 0,049.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Далі виконуємо парне порівняння альтернатив відповідно за кожним критерієм. На основі отриманих векторів матриць парних порівнянь отримаємо ваги альтернатив.

Таблиця 3.5

**Попарне порівняння альтернатив за критерієм
«Якість викладацького складу»**

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	9	9	9	9	8	3	2	2	0,319
Альтернатива 2	1/9	1	½	½	½	½	1/7	1/8	1/9	0,021
Альтернатива 3	1/9	2	1	½	½	½	1/3	1/5	1/9	0,028
Альтернатива 4	1/9	2	2	1	½	½	1/3	¼	1/9	0,033
Альтернатива 5	1/9	2	2	2	1	½	½	¼	1/9	0,041
Альтернатива 6	1/8	2	2	2	2	1	½	½	1/5	0,055
Альтернатива 7	1/3	7	3	3	2	2	1	½	1/3	0,095
Альтернатива 8	½	8	5	4	4	2	2	1	1/3	0,139
Альтернатива 9	1/2	9	9	9	9	5	3	3	1	0,270

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,312, I_h = 0,039, R = 0,027.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.6

Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Кількість студентів»

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	9	8	8	9	9	3	4	2	0,361
Альтернатива 2	1/9	1	1/2	1/2	1/2	1/2	1/3	1/3	1/8	0,027
Альтернатива 3	1/8	2	1	1/2	1/2	2	1/2	1/2	1/4	0,048
Альтернатива 4	1/8	2	2	1	1/2	1/2	1/2	1/3	1/6	0,043
Альтернатива 5	1/9	2	2	2	1	1/2	1/2	1/2	1/5	0,053
Альтернатива 6	1/9	2	1/2	2	2	1	1/2	1/2	1/6	0,052
Альтернатива 7	1/3	3	2	2	2	2	1	1/2	1/3	0,086
Альтернатива 8	1/4	3	2	3	2	2	2	1	1/2	0,106
Альтернатива 9	1/2	8	4	6	5	6	3	2	1	0,225

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,437, I_h = 0,055, R = 0,038.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.7

Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Кількість бюджетних місць (у т.ч. студентів, за якими за чинним законодавством закріплені ці місця або які отримали таке право за результатами рейтингування)»

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Альтернатива 1	1	1/2	1/2	1/2	1/3	1/9	1/8	1/8	1/6	0,022
Альтернатива 2	2	1	1/3	1/2	1/3	1/9	1/9	1/5	1/4	0,027
Альтернатива 3	2	3	1	1/2	1/2	1/6	1/6	1/4	1/2	0,044

Закінчення табл. 3.7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Альтернатива 4	2	2	2	1	½	1/5	1/7	1/3	½	0,050
Альтернатива 5	3	3	2	2	1	¼	1/7	½	½	0,068
Альтернатива 6	9	9	6	5	4	1	2	2	2	0,271
Альтернатива 7	8	9	6	7	7	½	1	2	2	0,259
Альтернатива 8	8	5	4	3	2	½	½	1	2	0,150
Альтернатива 9	6	4	2	2	2	½	1/2	½	1	0,108

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,319, I_h = 0,040, R = 0,027.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.8

Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Вартість навчання»

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	½	1/3	1/3	1/3	¼	1/5	1/7	1/9	0,025
Альтернатива 2	2	1	½	1/3	½	1/3	¼	1/5	1/7	0,037
Альтернатива 3	3	2	1	½	½	½	1/3	1/3	½	0,063
Альтернатива 4	3	3	2	1	1	1	½	1/3	½	0,092
Альтернатива 5	3	2	2	1	1	½	½	½	½	0,086
Альтернатива 6	4	3	2	1	2	1	1/3	½	½	0,105
Альтернатива 7	5	4	3	2	2	3	1	½	½	0,163
Альтернатива 8	7	5	3	3	2	2	2	1	½	0,199
Альтернатива 9	9	7	2	2	2	2	2	2	1	0,229

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,305, I_h = 0,038, R = 0,026.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.9

**Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Фахова програма
підготовки спеціаліста (навчальний план, освітня програма)»**

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	½	½	1/3	½	1/3	1/5	1/9	1/9	0,023
Альтернатива 2	2	1	½	½	½	½	1/5	1/9	1/8	0,029
Альтернатива 3	2	2	1	½	½	½	1/3	1/7	1/8	0,037
Альтернатива 4	3	2	2	1	½	½	½	1/6	1/6	0,050
Альтернатива 5	2	2	2	2	1	½	½	1/5	1/6	0,057
Альтернатива 6	3	2	2	2	2	1	1/3	1/5	1/7	0,066
Альтернатива 7	5	5	3	2	2	3	1	1/5	½	0,119
Альтернатива 8	9	9	7	6	5	5	5	1	1/3	0,277
Альтернатива 9	9	8	8	6	6	7	2	3	1	0,343

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,479, I_h = 0,060, R = 0,041.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.10

**Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Кількість виданих
наукових робіт (у т.ч. виданнях, що включені до наукометричних баз)»**

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	2	½	½	1/3	1/3	1/5	1/7	1/9	0,031
Альтернатива 2	½	1	2	½	½	¼	1/8	1/7	1/9	0,030
Альтернатива 3	2	½	1	½	¼	1/3	1/5	1/9	1/9	0,029
Альтернатива 4	2	2	2	1	1	½	½	1/6	1/7	0,055
Альтернатива 5	3	2	4	1	1	½	½	¼	¼	0,070
Альтернатива 6	3	4	3	2	2	1	½	½	1/3	0,100
Альтернатива 7	5	8	5	2	2	2	1	½	½	0,150
Альтернатива 8	7	7	9	6	4	2	2	1	½	0,233
Альтернатива 9	9	9	9	7	4	3	2	2	1	0,303

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,341, I_h = 0,043, R = 0,029.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.11

**Попарне порівняння альтернатив за критерієм
«Результати стажування науковців»**

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	1/4	1/3	1/4	1/4	1/4	1/9	1/9	1/4	0,023
Альтернатива 2	4	1	1/3	1/3	1/3	1/3	1/7	1/9	1/9	0,031
Альтернатива 3	3	3	1	1/2	1/2	1/2	1/3	1/6	1/7	0,048
Альтернатива 4	4	3	2	1	1/2	1/2	1/2	1/4	1/5	0,065
Альтернатива 5	4	3	2	2	1	1/2	1/2	1/3	1/5	0,077
Альтернатива 6	4	3	2	2	2	1	1/2	1/2	1/3	0,098
Альтернатива 7	9	7	3	2	2	2	1	1/2	1/2	0,151
Альтернатива 8	9	9	6	4	3	2	2	1	1/2	0,221
Альтернатива 9	4	9	7	5	4	3	2	2	1	0,286

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,595, I_h = 0,074, R = 0,051.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.12

**Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Матеріальна база
навчального процесу та наукових досліджень»**

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Альтернатива 1	1	1/2	1/4	1/4	1/4	1/4	1/7	1/6	1/4	0,026

Закінчення табл. 3.12

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Альтернатива 3	3	3	1/3	1/3	1/2	1/3	1/3	1/3	1/4	0,054
Альтернатива 4	4	3	1	1	1/2	1/2	1/2	1/3	1/2	0,085
Альтернатива 5	4	3	2	2	1	1/3	1/2	1/2	1/3	0,090
Альтернатива 6	4	3	2	2	3	1	1/2	1/2	1/2	0,127
Альтернатива 7	7	7	2	2	2	2	1	1/2	1/2	0,160
Альтернатива 8	6	8	3	3	2	2	2	1	1/2	0,196
Альтернатива 9	4	9	2	2	3	2	2	2	1	0,233

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,515, I_h = 0,064, R = 0,044.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.13

Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Побутові умови організаційно-виховної діяльності»

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	1/3	1/3	1/3	1/3	1/5	1/8	1/9	1/9	0,019
Альтернатива 2	3	1	1/3	1/2	1/3	1/3	1/5	1/9	1/9	0,029
Альтернатива 3	3	3	1	1/2	1/2	1/3	1/4	1/6	1/5	0,044
Альтернатива 4	3	2	2	1	1/2	1/3	1/3	1/6	1/8	0,047
Альтернатива 5	3	3	2	2	1	1/2	1/3	1/5	1/5	0,064
Альтернатива 6	5	3	3	3	2	1	1/3	1/3	1/3	0,097
Альтернатива 7	8	5	4	3	3	3	1	1/2	1/2	0,162
Альтернатива 8	9	9	6	6	5	3	2	1	1/2	0,245
Альтернатива 9	9	9	5	8	5	3	2	2	1	0,292

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,411, I_h = 0,051, R = 0,035.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.14

**Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Кількість
працевлаштованих випускників»**

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	1/4	1/3	1/5	1/4	1/4	2	2	1/9	0,032
Альтернатива 2	4	1	1/2	1/2	1/3	1/2	9	5	1/3	0,086
Альтернатива 3	3	2	1	1/2	1/2	1/2	9	9	1/2	0,111
Альтернатива 4	5	2	2	1	1/2	2	9	9	1/2	0,164
Альтернатива 5	4	3	2	2	1	1/2	9	8	1/2	0,168
Альтернатива 6	4	2	2	1/2	2	1	9	9	1/2	0,161
Альтернатива 7	1/2	1/9	1/9	1/9	1/9	1/9	1	3	1/9	0,020
Альтернатива 8	1/2	1/5	1/9	1/9	1/8	1/9	1/3	1	1/9	0,016
Альтернатива 9	9	3	2	2	2	2	9	9	1	0,242

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,560, I_h = 0,070, R = 0,048.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.15

**Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Успішність випускників
(їх перебування в бізнес-еліті)»**

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	1/2	1/3	1/4	1/3	1/7	1/9	1/9	3	0,025
Альтернатива 2	2	1	1/3	1/3	1/4	1/6	1/9	1/9	2	0,027
Альтернатива 3	3	3	1	1/2	1/3	1/4	1/6	1/9	3	0,045
Альтернатива 4	4	3	2	1	1/3	1/4	1/4	1/8	4	0,059
Альтернатива 5	3	4	3	3	1	1/2	1/2	1/3	8	0,108
Альтернатива 6	7	6	4	4	2	1	1/3	1/3	9	0,153
Альтернатива 7	9	9	6	4	2	3	1	1/3	9	0,223
Альтернатива 8	9	9	9	8	3	3	3	1	9	0,343
Альтернатива 9	1/3	1/2	1/3	1/4	1/8	1/6	1/9	1/9	1	0,017

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,608, I_h = 0,076, R = 0,052.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.16

Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Оцінка якості викладання самими випускниками»

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	½	1/3	¼	1/6	1/7	1/7	1/9	1/9	0,017
Альтернатива 2	2	1	¼	½	¼	1/6	1/5	1/9	1/9	0,023
Альтернатива 3	3	4	1	½	1/3	1/3	1/3	1/6	1/9	0,041
Альтернатива 4	4	2	2	1	½	1/3	1/3	1/6	1/8	0,046
Альтернатива 5	6	4	3	2	1	½	½	1/3	¼	0,081
Альтернатива 6	7	6	3	3	2	1	½	½	¼	0,110
Альтернатива 7	7	5	3	3	2	2	1	1/3	1/3	0,125
Альтернатива 8	9	9	6	6	3	2	3	1	1/3	0,216
Альтернатива 9	9	9	9	8	4	4	3	3	1	0,340

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,479, I_h = 0,060, R = 0,041.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.17

Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Думки роботодавців про випускників»

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Альтернатива 1	1	1/3	½	1/3	1/5	1/5	1/8	1/9	1/9	0,020
Альтернатива 2	3	1	1/3	¼	1/3	1/3	1/5	1/9	1/9	0,028

Закінчення табл. 3.17

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Альтернатива 3	2	3	1	1/3	1/2	1/3	1/2	1/4	1/7	0,046
Альтернатива 4	3	4	3	1	1/2	1/2	1/2	1/2	1/6	0,074
Альтернатива 5	5	3	2	2	1	1/2	1/2	1/2	1/4	0,085
Альтернатива 6	5	3	3	2	2	1	1/2	1/3	1/2	0,108
Альтернатива 7	8	5	2	2	2	2	1	1/3	1/3	0,129
Альтернатива 8	9	9	4	2	2	3	3	1	1/2	0,211
Альтернатива 9	9	9	7	6	4	2	3	2	1	0,300

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,503, I_h = 0,063, R = 0,043.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.18

Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Середній рівень абітурієнтів (за балами ЗНО)»

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Важк. критерію
Альтернатива 1	1	1/2	1/3	1/3	1/3	1/3	1/6	1/9	1/9	0,021
Альтернатива 2	2	1	1/2	1/3	1/2	1/3	1/5	1/9	1/9	0,027
Альтернатива 3	3	2	1	1/2	1/2	1/3	1/3	1/9	1/9	0,036
Альтернатива 4	3	3	2	1	1/3	1/2	1/2	1/6	1/9	0,049
Альтернатива 5	3	2	2	3	1	1/2	1/2	1/5	1/8	0,062
Альтернатива 6	3	3	3	2	2	1	1/2	1/4	1/5	0,079
Альтернатива 7	6	5	3	2	2	2	1	1/3	1/4	0,109
Альтернатива 8	9	9	9	6	5	4	3	1	1/2	0,258
Альтернатива 9	9	9	9	9	8	5	4	2	1	0,360

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,429, I_h = 0,054, R = 0,037.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.19

Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Кількість коштів, які виділяються університетом на НДДКР»

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	½	½	½	1/3	¼	1/7	1/9	2	0,029
Альтернатива 2	2	1	½	½	½	1/3	¼	1/9	3	0,041
Альтернатива 3	2	2	1	1/3	1/3	½	1/5	1/9	3	0,046
Альтернатива 4	2	2	3	1	½	1/3	1/3	1/9	3	0,062
Альтернатива 5	3	2	3	2	1	½	1/3	1/7	6	0,085
Альтернатива 6	4	3	2	3	2	1	½	1/3	8	0,125
Альтернатива 7	7	4	5	3	3	2	1	¼	9	0,184
Альтернатива 8	9	9	9	9	7	3	4	1	9	0,410
Альтернатива 9	1/2	1/3	1/3	1/3	1/6	1/8	1/9	1/9	1	0,019

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,479, I_h = 0,060, R = 0,041.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.20

Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Кількість коштів, які виділяються Міністерством університету на НДДКР»

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	½	½	1/3	1/3	1/3	1/3	1/3	1/7	0,034
Альтернатива 2	2	1	½	½	½	1/3	¼	1/3	1/6	0,041
Альтернатива 3	2	2	1	½	½	½	1/3	1/3	1/5	0,053
Альтернатива 4	3	2	2	1	1/3	½	1/3	1/3	¼	0,065
Альтернатива 5	3	2	2	3	1	½	1/3	1/3	¼	0,085
Альтернатива 6	3	3	2	2	2	1	1/3	½	½	0,108
Альтернатива 7	3	4	3	3	3	3	1	½	½	0,168
Альтернатива 8	3	3	3	3	3	2	2	1	½	0,179
Альтернатива 9	7	6	5	4	4	2	2	2	1	0,267

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,481, I_h = 0,060, R = 0,042.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.21

Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Кількість коштів, які виділяються благодійниками на НДДКР»

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	1/2	1/2	1/2	1/3	1/2	1/3	2	2	0,059*
Альтернатива 2	2	1	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	2	3	0,079
Альтернатива 3	2	2	1	1/2	1/2	2	2	4	4	0,156
Альтернатива 4	2	2	2	1	1/3	2	1/2	3	6	0,148
Альтернатива 5	3	2	2	3	1	1/2	1/2	4	4	0,183
Альтернатива 6	1	2	1/2	1/2	2	1	1/2	3	3	0,126
Альтернатива 7	2	2	1/2	2	2	2	1	3	3	0,177
Альтернатива 8	1/2	1/2	1/4	1/3	1/5	1/3	1/3	1	2	0,041
Альтернатива 9	1/2	1/2	1/5	1/6	1/5	1/3	1/3	1/2	1	0,031

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,738, I_h = 0,092, R = 0,064.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.22

Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Розмір ендаумент-фонду»

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Альтернатива 1	1	1/2	1/2	1/2	1/2	3	2	3	5	0,106

Закінчення табл.3.22

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Альтернатива 2	2	1	½	½	½	2	2	4	5	0,120
Альтернатива 3	2	2	1	½	½	2	3	5	8	0,157
Альтернатива 4	2	2	2	1	½	3	3	4	9	0,190
Альтернатива 5	2	2	2	2	1	3	3	8	9	0,238
Альтернатива 6	1/3	½	½	1/3	1/3	1	2	2	4	0,070
Альтернатива 7	½	½	1/3	1/3	1/3	½	1	3	4	0,063
Альтернатива 8	1/3	¼	1/5	¼	1/8	½	1/3	1	5	0,038
Альтернатива 9	1/5	1/5	1/8	1/9	1/9	1/4	1/4	1/5	1	0,018

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,439, I_h = 0,055, R = 0,038.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.23

Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Результат існування інноваційних майданчиків, бізнес-інкубаторів, техномайданчиків в межах університету»

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	½	½	½	½	7	7	7	9	0,134
Альтернатива 2	2	1	½	½	½	4	4	8	9	0,135
Альтернатива 3	2	2	1	½	½	7	4	9	9	0,171
Альтернатива 4	2	2	2	1	½	9	5	9	9	0,211
Альтернатива 5	2	2	2	2	1	9	5	9	9	0,246
Альтернатива 6	1/7	¼	1/7	1/9	1/9	1	2	3	2	0,034
Альтернатива 7	1/7	¼	¼	1/5	1/5	½	1	3	2	0,034
Альтернатива 8	1/7	1/8	1/9	1/9	1/9	1/3	1/3	1	2	0,019
Альтернатива 9	1/9	1/9	1/9	1/9	1/9	1/2	1/2	1/2	1	0,017

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,542, I_h = 0,068, R = 0,047.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Таблиця 3.24

Попарне порівняння альтернатив за критерієм «Економічний ефект від продажу інтелектуального продукту (в абсолютних одиницях виміру, частка в загальному обсязі фінансування тощо)»

Критерії	Альтернатива 1	Альтернатива 2	Альтернатива 3	Альтернатива 4	Альтернатива 5	Альтернатива 6	Альтернатива 7	Альтернатива 8	Альтернатива 9	Вага критерію
Альтернатива 1	1	½	1/3	¼	1/5	½	2	2	7	0,061
Альтернатива 2	2	1	1/3	½	½	½	2	3	6	0,088
Альтернатива 3	3	3	1	1/3	½	2	3	6	9	0,159
Альтернатива 4	4	2	3	1	½	2	5	9	9	0,224
Альтернатива 5	5	2	2	2	1	2	7	8	9	0,257
Альтернатива 6	2	2	½	½	½	1	3	5	9	0,123
Альтернатива 7	½	½	1/3	1/5	1/7	1/3	1	2	3	0,042
Альтернатива 8	½	1/3	1/6	1/9	1/8	1/5	½	1	4	0,030
Альтернатива 9	1/7	1/6	1/9	1/9	1/9	1/9	1/3	1/4	1	0,015

Спираючись на отримані результати, визначимо:

$$\lambda_9^{max} = 9,432, I_h = 0,054, R = 0,037.$$

Отримані результати свідчать про відсутність протиречності думок експертів.

Отримавши загальну вагу критеріїв та вагу кожного критерію для відповідної альтернативи, можна визначити пріоритети кожної альтернативи.

$$\begin{aligned} \text{Альтернатива1} = & 0,015 \cdot 0,319 + 0,007 \cdot 0,361 + 0,015 \cdot 0,022 + 0,012 \cdot 0,025 + \\ & 0,032 \cdot 0,023 + 0,053 \cdot 0,031 + 0,023 \cdot 0,023 + 0,029 \cdot 0,026 + 0,038 \cdot 0,019 + 0,032 \cdot 0,032 + \\ & + 0,050 \cdot 0,025 + 0,046 \cdot 0,017 + 0,065 \cdot 0,020 + 0,058 \cdot 0,021 + 0,064 \cdot 0,029 + \\ & 0,068 \cdot 0,034 + 0,078 \cdot 0,059 + 0,094 \cdot 0,106 + 0,109 \cdot 0,134 + 0,112 \cdot 0,061 = 0,058 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Альтернатива2} = & 0,015 \cdot 0,021 + 0,007 \cdot 0,027 + 0,015 \cdot 0,027 + 0,012 \cdot 0,037 + \\ & 0,032 \cdot 0,029 + 0,053 \cdot 0,030 + 0,023 \cdot 0,031 + 0,029 \cdot 0,029 + 0,038 \cdot 0,029 + \\ & + 0,032 \cdot 0,086 + 0,050 \cdot 0,027 + 0,046 \cdot 0,023 + 0,065 \cdot 0,028 + 0,058 \cdot 0,027 + \\ & + 0,064 \cdot 0,041 + 0,068 \cdot 0,041 + 0,078 \cdot 0,079 + 0,094 \cdot 0,120 + 0,109 \cdot 0,135 + \\ & + 0,112 \cdot 0,088 = 0,063 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Альтернатива3} = & 0,015 \cdot 0,028 + 0,007 \cdot 0,048 + 0,015 \cdot 0,044 + 0,012 \cdot 0,063 + \\ & 0,032 \cdot 0,037 + 0,053 \cdot 0,029 + 0,023 \cdot 0,048 + 0,029 \cdot 0,054 + 0,038 \cdot 0,044 + \\ & + 0,032 \cdot 0,111 + 0,050 \cdot 0,045 + 0,046 \cdot 0,041 + 0,065 \cdot 0,046 + 0,058 \cdot 0,036 + \\ & + 0,064 \cdot 0,046 + 0,068 \cdot 0,053 + 0,078 \cdot 0,156 + 0,094 \cdot 0,157 + 0,109 \cdot 0,171 + \\ & + 0,112 \cdot 0,159 = 0,092 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Альтернатива4} = & 0,015 \cdot 0,033 + 0,007 \cdot 0,043 + 0,015 \cdot 0,050 + 0,012 \cdot 0,092 + \\ & + 0,032 \cdot 0,050 + 0,053 \cdot 0,055 + 0,023 \cdot 0,065 + 0,029 \cdot 0,085 + 0,038 \cdot 0,047 + \\ & 0,032 \cdot 0,164 + 0,050 \cdot 0,059 + 0,046 \cdot 0,046 + 0,065 \cdot 0,074 + 0,058 \cdot 0,049 + \\ & + 0,064 \cdot 0,062 + 0,068 \cdot 0,065 + 0,078 \cdot 0,148 + 0,094 \cdot 0,190 + 0,109 \cdot 0,211 + \\ & + 0,112 \cdot 0,224 = 0,117 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Альтернатива5} = & 0,015 \cdot 0,041 + 0,007 \cdot 0,053 + 0,015 \cdot 0,068 + 0,012 \cdot 0,086 + \\ & 0,032 \cdot 0,057 + 0,053 \cdot 0,070 + 0,023 \cdot 0,077 + 0,029 \cdot 0,090 + 0,038 \cdot 0,064 + \\ & + 0,032 \cdot 0,168 + 0,050 \cdot 0,108 + 0,046 \cdot 0,081 + 0,065 \cdot 0,085 + 0,058 \cdot 0,062 + \\ & + 0,064 \cdot 0,085 + 0,068 \cdot 0,085 + 0,078 \cdot 0,183 + 0,094 \cdot 0,238 + 0,109 \cdot 0,246 + \\ & + 0,112 \cdot 0,257 = 0,143 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Альтернатива6} = & 0,015 \cdot 0,055 + 0,007 \cdot 0,052 + 0,015 \cdot 0,271 + 0,012 \cdot 0,105 \\ & + 0,032 \cdot 0,066 + \\ & + 0,053 \cdot 0,100 + 0,023 \cdot 0,098 + 0,029 \cdot 0,127 + 0,038 \cdot 0,097 + 0,032 \cdot 0,161 \\ & + 0,050 \cdot 0,153 + 0,046 \cdot 0,110 + 0,065 \cdot 0,108 + 0,058 \cdot 0,079 + \\ & + 0,064 \cdot 0,125 + 0,068 \cdot 0,108 + 0,078 \cdot 0,126 + 0,094 \cdot 0,070 + 0,109 \cdot 0,034 + \\ & 0,112 \cdot 0,123 = 0,102 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Альтернатива7} = & 0,015 \cdot 0,095 + 0,007 \cdot 0,086 + 0,015 \cdot 0,259 + 0,012 \cdot 0,163 \\ & + 0,032 \cdot 0,119 + + 0,053 \cdot 0,150 + 0,023 \cdot 0,151 + 0,029 \cdot 0,160 + 0,038 \cdot 0,162 \\ & + 0,032 \cdot 0,020 + 0,050 \cdot 0,223 + 0,046 \cdot 0,125 + 0,065 \cdot 0,129 + 0,058 \cdot 0,109 + \\ & + 0,064 \cdot 0,184 + 0,068 \cdot 0,168 + 0,078 \cdot 0,177 + 0,094 \cdot 0,063 + 0,109 \cdot 0,034 + \\ & 0,112 \cdot 0,042 = 0,117 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{Альтернатива 8} &= 0,015 \cdot 0,139 + 0,007 \cdot 0,106 + 0,015 \cdot 0,150 + 0,012 \cdot 0,199 + \\
 &+ 0,032 \cdot 0,277 + \\
 &+ 0,053 \cdot 0,233 + 0,023 \cdot 0,221 + 0,029 \cdot 0,196 + 0,038 \cdot 0,245 + 0,032 \cdot 0,016 + \\
 &+ 0,050 \cdot 0,343 + 0,046 \cdot 0,216 + 0,065 \cdot 0,211 + 0,058 \cdot 0,258 + \\
 &+ 0,064 \cdot 0,410 + 0,068 \cdot 0,179 + 0,078 \cdot 0,041 + 0,094 \cdot 0,038 + 0,109 \cdot 0,019 \\
 &+ 0,112 \cdot 0,030 = 0,155 \\
 \text{Альтернатива 9} &= 0,015 \cdot 0,270 + 0,007 \cdot 0,225 + 0,015 \cdot 0,108 + 0,012 \cdot 0,229 + \\
 &+ 0,032 \cdot 0,343 + 0,053 \cdot 0,303 + 0,023 \cdot 0,286 + 0,029 \cdot 0,233 + 0,038 \cdot 0,292 \\
 &+ 0,032 \cdot 0,242 + 0,050 \cdot 0,017 + 0,046 \cdot 0,340 + 0,065 \cdot 0,300 + 0,058 \cdot 0,360 + \\
 &+ 0,064 \cdot 0,019 + 0,068 \cdot 0,267 + 0,078 \cdot 0,031 + 0,094 \cdot 0,018 + 0,109 \cdot 0,017 + \\
 &+ 0,112 \cdot 0,015 = 0,153
 \end{aligned}$$

Пріоритет Альтернативи 8 виявився найвищим (він дорівнює 15,5%), відповідно, це альтернативне рішення – найкраще в рамках методу аналізу ієрархій стосовно до багатокритеріальної задачі з обраними критеріями процесу наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні.

Представимо графічно отримані результати вирішення багатокритеріальної задачі з обраними критеріями процесу наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні (рис. 3.4).

Наразі пріоритетною альтернативою підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні за критеріями функціонування та можливостями розвитку є така, яка містить наступну схему фінансування: 40% - державне фінансування, 40% - самофінансування, 5% - благодійне та грантове фінансування, 15% - кошти ендаумент-фондів.

Мета - процес наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні

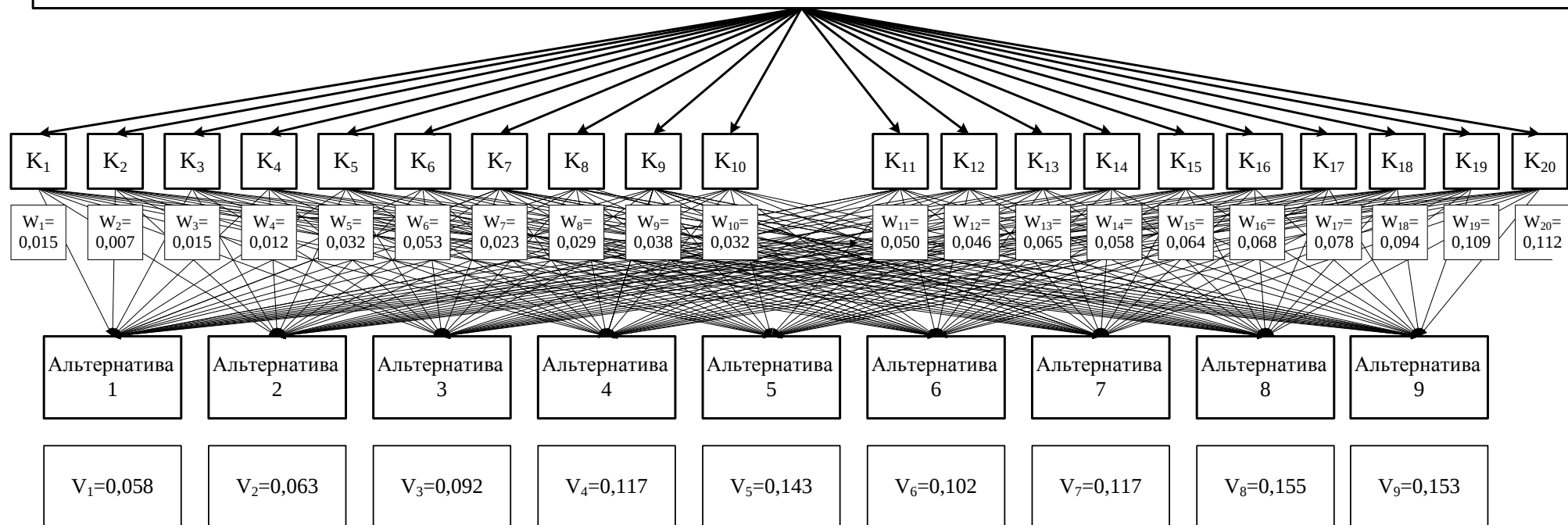

Рис.3.4 Ієрархічна структура «мета-критерії-альтенативи» слабо структурованої багатокритеріальної задачі наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні з визначеними значеннями ваг критеріїв та пріоритетів кожної з альтернатив (розроблено автором)

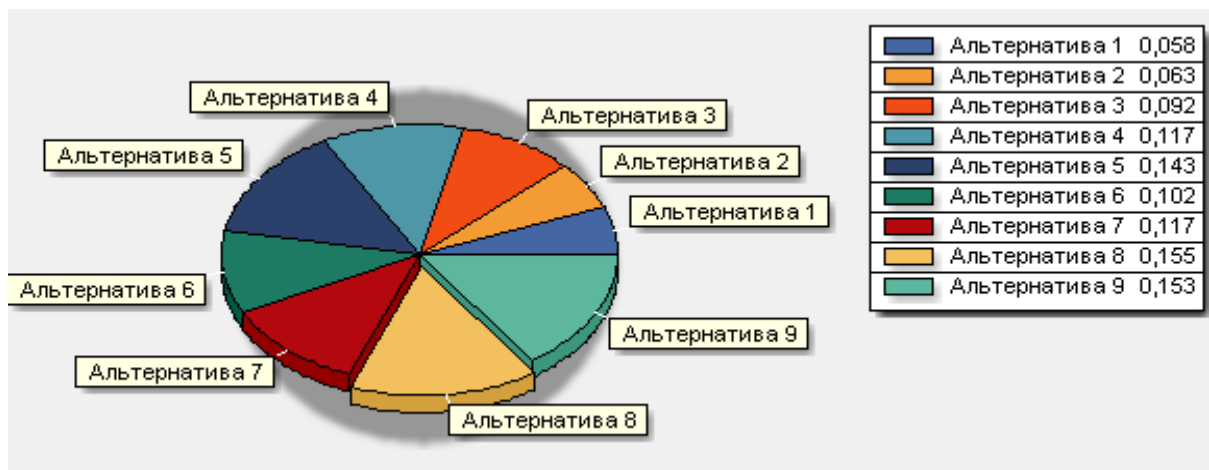

Рис. 3.5 Пріоритети альтернатив слабо структурованої багатокритеріальної задачі наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні (результати роботи СППР «Вибір»)
(розроблено автором)

Дійсно, українська сфера освіти, зокрема, вищої освіти поки не може бути фінансово автономною, з одного боку. З іншого боку, держава має соціальні зобов'язання перед громадянами, які має виконувати. Тому, із переліку запропонованих альтернатив фінансування вищої освіти дана є перехідною і містить показники якості у вигляді двох останніх позицій – «благодійне і грантове фінансування» й «кошти ендаумент-фондів». Тобто в даному варіанті витримується правило державного регулювання, але й існує й впливово діє ринковий механізм. Саме ці елементи ринкового механізму є індикаторами запитаності вітчизняних університетів серед інших на освітньому ринку послуг. Відповідно доцільно формувати та обґрунтовувати зміни до низки чинних нормативно-правових документів, які законодавчо забезпечують нормативи існування ендаумент-фондів та збільшують інноваційність та фінансову мобільність університетів на фінансовому ринку країни, про що було дано детальну аргументацію за матеріалами дисертації.

Висновки до розділу 3

Проведений комплексний аналіз використання соціально-економічних важелів державного регулювання інноваційного розвитку освіти в сучасній Україні дозволив надати задовільну оцінку реалізації поточної державної освітньої політики. Відповідно в рамках матеріалу третього розділу вдосконалено систему теоретико-методичних положень та розроблено науково-практичні рекомендації щодо організації державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні через активізацію соціально-економічних важелів реалізації державної політики у сфері освіти. Зазначені наукові положення відзначаються наступним.

1. Визначивши основні заходи, які спрямовано на забезпечення підвищення конкурентоспроможності, запропоновано систему заходів з модернізації освіти, реалізація якої сприятиме підвищенню конкурентоспроможності сфери. Під дієвим методологічним принципом запропоновано поелементну структурування потенціалу і витрат суб'єктів конкурентної боротьби, а також факторів і характеристик конкурентоспроможності. Відповідно в дисертації наведено матрицю освітньої діяльності, в межах якої запропоновано систему показників ефективності використання соціально-економічних важелів державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні. Матриця освітньої діяльності системно відображає потенціал освітнього процесу в цілому та її окремих елементів, що дозволяє проводити оцінку потенційних можливостей системи освіти. До філософії її обрахунку додано економічний ефект від ендаументу як якісного показника – індикатора ринкового механізму.

2. Дослідження інформаційного забезпечення реалізації державної освітньої політики інноваційного спрямування дозволили виявити низку недоліків в сучасних моделях освітньої діяльності. Інновація має супроводжувати освітній процес як у вигляді дії, так і результату. Зокрема в

межах роботи запропоновано інноватизувати інституційне середовище вищої школи у бік збільшення фінансових можливостей і перспектив навчальних установ. Надано рекомендації щодо удосконалення нормативно-правового супроводження системи заходів, які рекомендовано до змін.

3. Відповідно до зазначеного розвинуто інформаційно-методичне забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні за рахунок становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки за допомогою інноваційного розвитку вітчизняної сфери освіти. Це визначено за можливе через підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні за критеріями функціонування та альтернативами розвитку.

4. Встановлено емпіричним шляхом, що схема фінансування, за якої 40% видатків фінансується за кошти державних фондів, 40% - приходится на самофінансування, 5% - на благодійне та грантове фінансування і 15% - на кошти ендаумент-фондів, є найбільш прийнятною за поточного стану та динаміки сфери освіти. Встановлення загальних правил фінансової автономії університетів та формування їх конкурентних переваг в межах ринкового механізму дозволять змінити цю схему у бік комерціалізації, що є прийнятним для державних органів влади в умовах дефіцитності джерел фінансування централізованих коштів фінансових ресурсів та відповідає загальносвітовим тенденціям розвитку ринкової економіки.

ВИСНОВКИ

В дисертації вирішено важливе наукове завдання вдосконалення системи теоретико-методичних положень та розробки науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні через активізацію соціально-економічних важелів реалізації державної політики у сфері освіти. Отримані результати розкриті в наступних висновках.

1. На основі вивчення еволюції теорії освіти та систематизації основних концепцій у цій сфері, розвинуто класифікаційні характеристики цілей освітнього процесу як визначального цілепокладання загальнонаціональної соціальної політики, орієнтованої на довгострокову перспективу. До числа класифікаційних ознак освітніх цілей як одного з видів соціально-господарської діяльності будь-якої спільноти слід віднести: законодавчі та нормативні цілепокладання; освітню доктрину; освітні рівні; суб'єкти цілепокладання; характеристику освітньої діяльності; міжнародний підхід. Відповідно до різноспрямованості сучасного вектору освітнього процесу, який пояснюється індивідуалізацією навчання та масовістю доведення інформації, що досягається за допомогою технологічних можливостей, запропоновано вирізняти та розвивати характеристику цілей освіти. Остання криза в Україні довела неспроможність органів державної влади власне державною соціальною політикою зацікавити фахівців та молодь залишитися в країні. У пошуках засобів для існування більш мобільний прошарок формує доданий продукт, використовуючи власний інтелектуальний капітал, в інших країнах світу. Вбачається за доцільне розвивати теорію класифікації цілей освітнього процесу. Це дозволить визначитися із тактичними і стратегічними пріоритетами у сфері освіти, сформулювати та запроектувати механізм та розробити програму дій, вписаних у відповідну державну політику.

2. Встановлено, що інновації у системі освіти у дійсності є організаційно-

управлінськими і розкладаються на ресурсні, організаційно-управлінські, організаційно-технологічні та продуктові складові, а проблемою інноваційного розвитку системи освіти в Україні є різниця ментальних концепцій між освітою та бізнесом. Доведено, що жоден інноваційний державний регулятор (інструмент) інноваційних процесів в освіті не є результативним. Тому через зіставлення трактувань інновацій з точки зору процесу або результату удосконалено теоретико-методичні засади інноваційного розвитку системи освіти. Інноваційний підхід до освіти передбачає формування нового набору фахових компетенцій, що відрізняються від звичайних багатofункціональністю знань, міждисциплінарних умінь та зв'язків, освоєнням нових дій, прийомів, технологій на різних етапах економічного розвитку. Перехід до інноваційного типу економіки передбачає створення умов для формування національної інноваційної системи. Такий підхід дозволив сформулювати поняття інноваційного освітнього процесу у вищій школі як цілеспрямовану діагностичну комплексну діяльність керівників усіх рівнів системи вищої освіти, науково-викладацького складу зі створення, освоєння, використання та поширення нововведень в управлінських, фінансово-економічних, науково-технічних, організаційно-педагогічних, змістовно-предметних та освітньо-технологічних структурних елементах даної системи, які забезпечують її ефективне функціонування.

3. Через конструктивні та неконструктивні тенденції в структурі розвитку національної економіки, проблемність впровадження освітніх реформ, їх постійне, але низько результативне, оновлення, в дисертації уточнено концептуальні положення науково-освітянського проектування. До визначальних категорій науково-освітянського проектування віднесено нормативно-правову базу як історико-культурне надбання; принципи проектування освітніх процесів, враховуючи їх специфіку; сталі зміни в інституті освіти. До концептуальних позицій, які запропоновано включити до загальної системи освітнього процесу, віднесено освітні технології; нові зв'язки в структурі цінностей; нові зв'язки в структурі компетенцій. Досліджено, що

нові технології сприяють виникненню нових педагогічних підходів, такі як неформальне та інформальне навчання, змінюється також і організація ринкової сфери освіти залежно від впливу технічної та інституціональної середовища. Використання концептуальних положень науково-освітнього проектування дозволило систематизувати науково-прикладні пропозиції з удосконалення соціально-економічних важелів державного регулювання розвитку сфери освіти в Україні.

4. Результати дослідження соціально-економічних засад системи освіти в Україні дозволили визначити ступінь розгортання кризи за усіма напрямками реалізації освітньої діяльності та за основними стейкхолдерами відповідного процесу. Система заходів державного апарату управління з оптимізації сфери освіти, нормативно-правового супроводження освітньої діяльності зводиться до удосконалення документообігу в навчальних установах, розроблення нормативно-правової бази для створення реєстру закладів освіти та бази даних освітньої статистики, підвищення кваліфікації управлінського персоналу закладів освіти і органів управління системою освіти для роботи в умовах більшої автономії закладів освіти, забезпечення фінансової автономії вищих навчальних закладів шляхом набуття статусу неприбуткових організацій відповідно до нової редакції Податкового кодексу України, удосконалення нормативно-правової бази з питань діяльності шкіл-інтернатів з метою зменшення типів таких закладів та поступового скорочення їх мережі, забезпечення розвитку інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Як зазначено, на інноватику науково-освітньої діяльності, систему стимулів та розвинення важелів координації підвищення результативної діяльності з боку апарату державного управління коло інтересів не розповсюджується. А це саме якісні (фахові) показники функціонування сфери освіти, які надаватимуть у найближчій перспективі конкурентні переваги одного навчального закладу перед іншим.

5. За рахунок того, що сучасна національна економіка щороку набуває світових рис, стаючи все у більшому ступені частиною глобалізованого

економічного простору, систематизація методичних підходів до групування та кількісної оцінки якості освітніх послуг й управління ними дозволила встановити існування у поточній діяльності двох їх груп: методики засновані на нормативно-правових імперативах і методики засновані на результатах систематизації науково-дослідних розробок. Українська освіта у більшому ступені поки простимульована та регульована апаратом державного управління, важелі діяльності якого комплексно згруповані в аналітику першої групи методів. За другою групою аналітичного моніторингу науково-освітянських дій поки у вітчизняній сфері освіти доволі мало підзвітного матеріалу, а вітчизняні методики є недосконалими для об'єктивного оцінювання результативності поточних процесів в сфері. Для розвинення цієї групи методик в роботі запропоновано адаптувати «Модель виправданих очікувань», «Модель зменшення пізнавального дисонансу», концепцію *GAP*-аналізу, трифакторну модель якості. Відповідно до систематизації представлених методик в роботі наведено формалізований варіант моделі якості освітніх послуг, який розширює інструментарій освітнього менеджменту в контексті моніторингових дій (на основі державного та ринкового підходів).

6. Обґрунтування науково-практичних засад реформування сфери освіти на основі систематизації світового досвіду державного регулювання інноватизації вищої освіти дозволило встановити низьку конкурентоспроможність вітчизняних університетів у порівнянні з дослідницькими навчальними установами інших країн світу. За освітянською, науковою, виховною та стимулюючою політикою, формами та схемами фінансування сфери освіти, відношення студентів до навчального процесу тощо вітчизняна сфера освіти поступається закордонному аналогу. Визначено достатню успішність закордонних практик надання освітніх послуг, за результатами чого навчальні заклади формують додаткові фінансові джерела формування коштів фінансових ресурсів та розширення дослідницької діяльності та пошук генераторів інноваційних ідей по всьому світу. Окрім цього встановлено агресивну політику щодо фінансування вітчизняних закладів

освіти з боку закордонних бізнес-структур та міжнародних організацій. Також відзначено, що розв'язання проблем вищої школи не дозволить вирішити проблеми середньої та професійно-технічної освіти. Але допоки будуть існувати у системі вищої освіти проблеми стосовно результативності надаваних послуг, інші рівні цієї сфери не матимуть «опрацьованого» механізму виходу із тривалої культурно-освітньої кризи, яка наразі продовжує існувати в Україні.

7. Для розв'язання виявлених проблем запропоновано низку заходів, спрямованих на забезпечення підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні, зокрема: поліпшення технології формування видатків державного та місцевих бюджетів на освіту, удосконалення системи кількісних та якісних показників для нормування зазначених видатків; розроблення диференційованих стандартів інфраструктурного забезпечення навчальних закладів різних типів; розроблення та запровадження диференційованих нормативів витрат на здійснення діяльності навчальними закладами; запровадження змішаного фінансування інноваційних проектів у галузі освіти, зокрема розроблення та запровадження механізму пільгового оподаткування доходів фізичних осіб, які спрямовують власні кошти на оплату навчання; удосконалення правового підґрунтя для приватного фінансування діяльності навчальних закладів; проведення органами управління освітою (державними та місцевими) моніторингу інвестування навчальних закладів; запровадження спільного державного та громадського контролю за формуванням і виконанням бюджетів навчальних закладів; застосування енерго- і теплосберігаючих технологій, ощадливе використання та розподіл ресурсів, що спрямовуються на освіту; модернізацію мережі навчальних закладів. Відповідно до цього запропоновано систему показників ефективності використання соціально-економічних важелів державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні, яку укладено в матрицю освітньої діяльності.

8. За допомогою розподілу методів прийняття раціональних рішень по групах та побудови ієрархічної структури «мета-критерії-альтернативи»

слабоструктурованої багатокритеріальної задачі наукового обґрунтування можливостей підвищення фінансової автономії вітчизняних університетів за допомогою розвинення методичного забезпечення якісного оцінювання освітньої діяльності на основі підвищення конкурентоспроможності освітнього потенціалу в Україні, розвинуто інформаційно-методичне забезпечення моніторингової діяльності результативності та ефективності функціонування університетів в Україні. Відповідно, в роботі емпіричним шляхом доведено доцільність формування державних регуляторних актів, в яких основною моделлю фінансового забезпечення мають стати державні та комерційні джерела фінансування у пропорції 4:6, відповідно. До соціально-економічних важелів, які у даному разі мають бути ініційовані державними органами влади та профільними установами, віднесено державні та ринкові інструменти управління економікою у вигляді системи державних стимулів та регуляторів, а також ринкових аналогів, через механізм дії яких ступінь зацікавленості учасників економічних процесів зростає, що позначається на обсягах різноспрямованого постатейного фінансування: за навчання, за реалізацію грантових програм, за інноваційні розробки, за успіхи у суміжних видах діяльності, що супроводжують освітній й науковий процес університету, за результати впровадження інновацій тощо.

Запропонований в дисертації підхід до удосконалення комплексу соціально-економічних важелів державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні дозволить підвищити моніторингову та контролінгову складові освітнього процесу, що позначиться на зростанні ефективності використання бюджетних та комерційних коштів під час соціально-економічної розбудови національної економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамов В. І. Методологія системного підходу та наукових досліджень : навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / В. І. Абрамов, В. Х. Арутюнов. - К. : КНЕУ, 2005. - 178 с.
2. Авдєєва О.М. Економічні можливості сфери освіти: світовий досвід / О.М. Авдєєва // Молодий вчений : наук. журн. – Херсон : Гельветика, 2016. – № 4 (31). – С. 1-4.
3. Авдєєва О.М. Економічні можливості фінансової автономії університетів України [Електронний ресурс] / О.М. Авдєєва // Ефективна економіка. – № 10. – 2015. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4937>
4. Авдєєва О.М. Запити ринку праці на підготовку фахівців нових сфер економіки. – О.М. Авдєєва // Причорноморські економічні студії : наук. журн. – 2016. – № 3. – С. 23-27.
5. Авдєєва О.М. Інноваційний розвиток сучасної освіти / О.М. Авдєєва // Науковий Вісник ДДМА : зб. наук. праць. – Краматорськ, 2014. – № 4 (15Е). – С. 172–176.
6. Авдєєва О.М. Інноваційний характер розвитку освіти в Україні / О.М. Авдєєва // Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності: матер. III Міжн. наук.-практ. конф. (10–12 грудня. 2015 р.) – Кременчук : КНУ ім. М. Остроградського, 2015. – С. 176–177).
7. Авдєєва О.М. Роль економіки та управління у формуванні сучасних стратегій і технологій розвитку системи освіти: Person, Family, and Society: Interdisciplinary Approach to the Harmonization of Interests. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016; pp.380, pp.233-239.

8. Авдєєва О.М. Стратегія економічного розвитку сфери освіти в Україні / О.М. Авдєєва // Соціальна відповідальність: сучасні виклики : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (21-22 квіт. 2016 р., м. Краматорськ). – Краматорськ : ДДМА, 2016. – С. 155-157.

9. Акімова О. В. Вдосконалення системи економічних показників функціонування закладів освіти / О. В. Акімова // Вісник Донбас. держ. машинобуд. акад.: зб. наук. праць ДДМА. – Краматорськ: ДДМА. – 2016. – № 4 (39). – С. 114 – 120.

10. Агапова Н. Г. Феномен образования в контексте общих философских и онтологических категорий / Н.Г. Агапова // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. – 2008. – №2. – С.158-159.

11. Адміністративна юстиція. Адміністративне судочинство: Навч. посібник / За заг. ред. Т.О. Коломoeць, Г.Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 152 с.

12. Айдосова Б. Х. Мировой опыт функционирования механизма эндаумента в системе высших учебных заведений [Електронний ресурс] / Б. Х. Айдосова. – Режим доступу: <http://www.konspekt.biz/index.php?text=51759>

13. Андрейчиков А.В. Анализ, синтез, планирование решений в экономике / А.В. Андрейчиков, О.Н. Андрейчикова.. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 368 с.

14. Андрейчиков А.В. Системный анализ и синтез стратегических решений в инноватике: Математические, эвристические и интеллектуальные методы системного анализа и синтеза инноваций: Учебное пособие / А.В. Андрейчиков, О.Н. Андрейчикова. – Изд. 2-е. – М.: «ЛИБРОКОМ», 2013. – 304 с.

15. Аніщенко М. А. Зарубіжний досвід фінансування закладів освіти та перспективи його впровадження в Україні / М. А. Аніщенко // Держава та регіони. – №2. – 2012. – С. 53-59.
16. Бабич С. М. Сучасний ринок праці в економічній системі / С. М. Бабич // Бізнес Інформ. - № 10. – 2012. – С. 160-164.
17. Балыхин Г.А. Концепция непрерывного образования в Российской Федерации: цели, особенности правового регулирования и управления / Г.А. Балыхин, Г.К. Сафаралиев, А.П. Бердашкевич // Вестник РГГУ. – 2011. – № 4(66). – С. 9-28.
18. Бережний А.І. Інструменти забезпечення збалансованості міжособистісних конфліктів в системі інноваційного розвитку закладів освіти / О.М. Авдєєва, А.І. Бережний // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії: зб. наук. праць. – Краматорськ, 2015. – №2 (35). – С. 19-26.
19. Бережний А.І. Особливості та тенденції розвитку системи освіти в Україні / А.І. Бережний, О.М. Авдєєва // Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія і практика: матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів (9-11 лист. 2011р., м. Донецьк). – Донецьк, 2011. – С. 144-146.
20. Буймов А.Г. Трехфакторная модель качества и ее применение в образовании / А.Г. Буймов, Б.А. Буймов // Качество. Инновации. Образование. – 2007. – № 6. – С.37-41.
21. Буланкина Н. Е. Концептосфера гуманистического образования: учебно-метод. пособ. / Н. Е. Буланкина, В. Н. Турченко. – Новосибирск: НИПК и ПРО, 2004. – 183 с.
22. Батченко Л.В. Стандартизація як напрям державного регулювання розвитку вищої освіти / Л. В. Батченко // Науковий Вісник ДДМА : зб. наук. праць. – Краматорськ, 2014. – № 4 (15). – С. 67–75.
23. Варфоломеева Ю. А. Интеллектуальная собственность в условиях

инновационного развития / Ю. А. Варфоломеева. - М. : «Ось-89», 2006. – 144 с.

24. Васильев С.Н. Многокритериальное принятие решений, основанное на получении оценочной функции в виде полинома третьего порядка / С.Н. Васильев, В.А. Батурин, Т.О. Баянова // Управление большими системами. – 2008. – Вып. 22. – С. 5-20.

25. Верховна Рада України: офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

26. Винстон Г. Субсидии, рыночная власть и образовательная среда: особенности экономики высшего образования / Г. Винстон // Вопросы образования. – 2005. – № 1. – С. 87-117.

27. Віхров О.П., Ніщимна С.О. Фінансове право. Конспект лекцій. – Чернігів: ЧДІЕУ. 2002. – 280 с.

28. Гальків Л. І. Фінансове забезпечення освітньої складової інтелектуального потенціалу людських ресурсів України [Електронне видання] / Л. І. Гальків // Ефективна економіка. – №2. – 2014. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2728>

29. Геєц В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.

30. Гребнев Л. С. Образование: рынок «медвежьих» услуг / Л. С. Гребнев // Высшее образование сегодня. – 2005. – № 3. – С. 54-65.

31. Гринів Л. С. Національна економіка: навч. посібник / Л. С. Гринів, М. В. Кічурчак.- Львів: «Магнолія 2006», 2008. – 464 с.

32. Грішнова О. А. Освіта як чинник людського розвитку і економічного зростання України / О. А. Грішнова // Демографія та соціальна економіка. – 2004. – №1-2. – С. 93-101.

33. Дегтерев Д.А. Эндаумент-фонды в образовательном фандрайзинге: мировой опыт и Россия [Електронний ресурс] / Д.А. Дегтерев, А.В.Стельмах // Стенограмма круглого стола ИМЭМО РАН и Института

развития гражданского общества и местного самоуправления, 06.06.2007. – Москва, 2007. – Режим доступа: <http://mgimo.ru/files/34681/34681.pdf>

34. Дегтерев Д.А. Эндаумент-фонды в образовательном фандрайзинге: мировой опыт и Россия [Электронный ресурс] / Д.А. Дегтерев, А.В.Стельмах // Стенограмма круглого стола ИМЭМО РАН и Института развития гражданского общества и местного самоуправления, 06.06.2007. – Москва, 2007. – Режим доступа: <http://mgimo.ru/files/34681/34681.pdf>

35. Державний комітет статистики України: офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

36. До питання оптимізації мережі навчальних закладів Сумського району: Офіційний сайт Сумської районної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sumy.sm.gov.ua/index.php/uk/gumanitarna-politika/osvita-i-nauka/5303-do-pitannya-optimizatsiji-merezhi-navchalnikh-zakladiv-sumskogo-rajonu>.

37. Дойль П. Маркетинг, ориентированный на стоимость / Пер.с англ. под ред. Ю. Н. Каптуревского. - СПб: Питер, 2001. - 480 с.

38. Дорога к академическому совершенству: Становление исследовательских университетов / под ред. Ф. Дж. Альтбаха, Д. Салми; пер. с англ. – М.: Издательство «Весь Мир», 2012. – 410 с.

39. Друкер П.Ф. Рынок: как выйти в лидеры. Практика и принципы / П.Ф. Друкер; [пер. с англ.]. - М.: СП «Бук Чембер Интернешнл», 1992. – 350 с.

40. Економічна активність населення України: статистичні збірники за 2010-2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

41. Жураковский В. Модернизация высшего образования: проблемы и пути решения / В. Жураковский, И. Федоров // Высшее образование в России. – 2006. – № 7. – С. 3-14.

42. Загородній А. Європейська система забезпечення якості вищої освіти [Електронний ресурс] / А.Загородній. – Режим доступу: http://library.uipa.kharkov.ua/library/BD/BolonProz/3_Stati_iz_periodicheskikh_i_prodogaugshiesa_izdaniy/Evr_sist_zab.htm

43. Исаев В.Д. Человек в пространстве цивилизации и культуры. – Луганск: Світлиця, 2003. – 188 с.

44. Кальной С. П. Віртуальна школа МАН – платформа формування систем знань для підтримки пізнавальної діяльності учнів у мережі Інтернет / С. П. Кальной, О. Є. Стрижак // Виявлення та підтримка обдарованості учнів загальноосвітньої школи : матеріали наук.-практ. конф., 24–26 черв. 2009 р., м. Тернопіль / Ін-т обдар. дитини НАПН України, Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, Терноп. обл. комун. ін-т післядиплом. пед. освіти, Обл. асоц. кер. гімназій, ліцеїв, колегіумів. – С. 229–237.

45. Канеман Д. Принятие решений в неопределенности: Правила и предубеждения / Д. Канеман, П. Словик, А. Тверски / Пер. с англ. – Х.: «Гуманитарный Центр», 2005. – 632 с.

46. Київський міжнародний економічний форум : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forumkyiv.org/uk/>

47. Кини Р.Л., Райфа Х. Принятие решений при многих критериях. Предпочтения и замещения: Пер. с англ. / Под ред. И.Ф. Шаханова. – М.: Радио и связь, 1981. – 560 с.

48. Клыкова А. В. Определение образования / А. В. Клыкова // Вестник КГУ. Гуманитарные науки .- 10, 2006.- С. 76-86

49. Кондратьев Н. Д. Основные проблемы экономической статики и динамики. М.: Наука, 1991. – 567 с.

50. Конкурс на реалізацію проектів у рамках здійснення Українсько-Польських обмінів молоддю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/25415>.

51. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років:

проект [Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://www.naiu.kiev.ua/files/zakon_ukr/proek-rozv-osvitu.pdf

52. Коробка В. М. Управління комерціалізацією інноваційної продукції аграрного сектору [Електронний ресурс] / В. М. Коробка. Дисертація на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спец-стю 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». – 2016. – 215 с. – Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/Korobka.pdf>

53. Корчагин Ю. Эффективность национального человеческого капитала: методика измерения [Електронний ресурс] / Ю. Корчагин // Матеріали офіційного сайту Центру досліджень регіональної економіки, 2011. – Режим доступу: <http://www.lerc.ru/?part=articles&art=1&page=70>.

54. Крижанівська В. П. Особливості застосування особистісно зорієнтованих технологій навчання в підготовці майбутніх економістів у коледжах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. П. Крижанівська. – Вінниця, 2009. – 25 с.

55. Лавриненко Л. М. Взаємодія та взаємозв'язок ринку праці та ринку освітніх послуг / Л. М. Лавриненко // Глобальні та національні проблеми економіки. - №9. – 2016. – С. 592-596.

56. Ларичев О.И. Вербальный анализ решений / О.И. Ларичев. – М.: Наука, 2006. – 181 с.

57. Ляшок Я.О. Особливості інноваційного розвитку вищої освіти в Україні / Я. О. Ляшок // Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства: зб. наук. праць Дон. держ. ун-ту управління. – Донецьк: ДонДУУ, 2013. – Т. XIV. – С. 128 – 136. – (серія «Економіка»; вип. 259).

58. Ларичев О.И. Наука и искусство принятия решений / О.И. Ларичев. – М.: Наука. – 1979. – 200 с.

59. Ларичев О.И. Теория и методы принятия решений, а также

хроника событий в волшебных странах / О.И. Ларичев. – М.: Логос, 2003. – 392 с.

60. Лебеда Т. Б. Стан фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні: статистичний розріз / Т. Б. Лебеда // Проблеми науки. – №12. – 2012. – С. 2-6.

61. Леонов А. В. Эндаументы: место в системе финансирования высшего образования и опыт применения в мире и в России [Электронный ресурс] / А. В. Леонов // Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал). - №1(09). – 2012. – Режим доступа: <http://sisp.nkras.ru/issues/2012/1/leonov.pdf>

62. Лібанова Е. Перехід на ринок праці молоді України [Електронний ресурс]/ Е. Лібанова, О. Цимбал, Л. Лісогор, І. Марченко, О. Ярош // Work4Youth Серія No. 11. – Міжнародне бюро праці. – Женева. – Ресурс доступу:

http://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.04.29_molodizhna_zayniatist/%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%85%D1%96%D0%B4_%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96_%D0%BD%D0%B0_%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BA_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96_%D0%9C%D0%9E%D0%9F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0.pdf

63. Любарский А.Н. Государственное и рыночное регулирование сферы образования в России. – СПб.: Изд-во «Инфо-да», 2011. - 201 с.

64. Макаров В.Л. Экономика знаний: уроки для России / В.Л. Макаров, А.Е. Варшавский, А.Н. Козырев // Концепции. – 2003. – № 1. – С. 12-23.

65. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США / Ф. Махлуп. – М.: Прогресс, 1966. – 462 с.

66. Методика формування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці / Наказ Мінекономіки від

26.03.2013 № 305

67. Микони С.В. Многокритериальный выбор на конечном множестве альтернатив: Учебное пособие / С.В. Микони. – СПб.: «Лань», 2009. – 272 с.

68. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/>

69. Многокритериальность. Динамика. Неопределенность. – 2-е изд., испр. – М.: ФИЗМАТЛИТ, 2011. – 420 с.

70. Новосельцев В.И. Теоретические основы системного анализа / В.И. Новосельцев. – М.: «Майор», 2006. – 592 с.

71. Ногин В.Д. Принятие решений в многокритериальной среде: количественный подход / В.Д. Ногин. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: ФИЗМАТЛИТ, 2004. – 176 с.

72. Норд Г. Л. Нормативно-правове забезпечення обліку доходів спеціального фонду закладів освіти III-IV рівнів акредитації / Г. Л. Норд, Н. О. Руденко // Наукові праці і: Науково-методичний журнал / Серія: Економіка. – Вип. 177. – Т. 189. – С. 59-66.

73. Обласний план оптимізації мережі навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [vin-osvita.gov.ua>media/documents/optimization.doc](http://vin-osvita.gov.ua/media/documents/optimization.doc)

74. Ожегов С. И. Словарь русского языка: Ок. 53 000 слов / Под общ. ред. проф. Л. И. Скворцова. – 24-е изд., испр.. – М.: Оникс, Мир и Образование, 2007. – 1200 с.

75. Орлов А.И. Теория экспертных оценок в нашей стране // Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета (Научный журнал КубГАУ) [Електронний ресурс] / А.И.Орлов. – 2013. – №09 (093). – С. 1652–1683. Режим доступу: <http://ej.kubagro.ru/2013/09/pdf/114.pdf>.

76. Орловский С.А. Проблемы принятия решений при нечеткой

исходной информации / С.А. Орловский. – М.: Наука, 1981. – 208 с.

77. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2012/2013 навчального року. Звіт Державної служби статистики України. – 2013. – 188 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

78. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015/2016 навчального року. Звіт Державної служби статистики України. – 2013. – 171 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

79. Паршукова Г.Б. Стратегическое проектирование деятельности библиотек [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spsl.nsc.ru/Fulltexts/UCHEBNIKI/Strategiya/index.htm>

80. Петровский А.Б. Теория принятия решений / А.Б. Петровский. – М.: ИЦ «Академия», 2009. – 400 с.

81. Петровский А.Б. Теория принятия решений / А.Б. Петровский. – М.: ИЦ «Академия», 2009. – 400 с.

82. Пилипенко В. Звіт про результати аналізу формування, розміщення і виконання державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою. Київ: Рахункова палата. – 2015. – 48 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16746176/ZVIT_20150811_No_1_5.pdf

83. Пилипчук В. Маркетингове забезпечення якості освітніх послуг / В. Пилипчук, О.Данніков // Маркетинг в Україні. – 2009. – № 4. – С.22-28.

84. План пріоритетних дій Уряду на 2016 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.05.2016 № 418-р.

85. Плахотнікова Л.О. Формування ринку освітніх послуг в Україні: стан і проблеми розвитку / Л.О. Плахотнікова // Формування ринкових відносин в Україні. – № 4(47). – 2005. – С.50-54.

86. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку

платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» від 27.08.2010 № 796.

87. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

88. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

89. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : закон України від 28 грудня 2014 року № 79-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

90. Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.09.2005 № 557

91. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 № 143 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

92. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30.10.1996 № 448 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

93. Про Державний бюджет України на 2015 рік : закон України №80-VIII від 28 грудня 2014 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

94. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 № 2404 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

95. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

96. Про зайнятість населення : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

97. Про затвердження Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах: наказ Міністерства освіти і науки України №8 від 12.01.2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16>

98. Про затвердження Порядку відбору, схвалення і реєстрації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки та вимог до таких проектів : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 № 715 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

99. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560

100. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

101. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 05.07.2012 № 5080 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

102. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 05.07.2012 № 5080 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

103. Про ліцензування діяльності з надання освітніх послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2007 № 1019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1019-2007-%D0%BF>

104. Про Міністерство освіти і науки України : Указ Президента України від 7 червня 2000 р. № 773/2000 // ВВРУ. - 2000. - № 17.

105. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України // Урядовий кур'єр. - 1998. - № 52.

106. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 №347/2002 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

107. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента

України від 17.04.2002 №347/2002 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

108. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

109. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page3>

110. Про Положення про порядок надання грантів Президента України для підтримки наукових досліджень молодих учених : Указ Президента України від 24 грудня 2002 р. № 1210/2002 // ВВРУ. - 2002. - № 49.

111. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 8.09.2011 № 3715 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

112. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 16.01.2003 // Голос України. – 2003. – № 28. – С. 3.

113. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 48. - Ст. 253.

114. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць : Закон України від 06.09.2012 № 5205 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

115. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001р. № 2664 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

116. Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів : закон України від

20.11.2012 № 5499 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

117. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 № 3480 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

118. Райфа Г. Анализ решений. Введение в проблему выбора в условиях неопределенности / Г. Райфа. – М.: Наука, 1977. – 408 с.

119. Рогозян Ю. С. Регіональний досвід оптимізації територіальної організації мережі установ загальної освіти [Електронний ресурс] / Ю. С. Рогозян // Ефективна економіка. – №5. – 2015. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4870&p=1>

120. Ройтблат О. В. Новые подходы к повышению профессионализма педагогов: модель неформального образования / О. В. Ройтблат // Мир науки, культуры, образования. – №5. – 2011. – С. 206-208.

121. Романов А.А. Проблемы исследования поведения потребителей на рынке образовательных услуг / А.А. Романов, Н.В. Тихомирова // Открытое образование. – № 3. – 2006. – С.82-87.

122. Романовський О. О. Феномен підприємництва в університетах світу: монографія / О. О. Романовський – Вінниця: Нова книга. – 2012. – 504 с.

123. Ромащенко К. М. Ринок освітніх послуг вищої школи як фактор конкурентоспроможності національної економіки [Електронний ресурс] / К. М. Ромащенко // Ефективна економіка. – №5. – 2014. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3014>

124. Рыков А.С. Системный анализ: модели и методы принятия решений и поисковой оптимизации / А.С. Рыков. – М.: Издательский Дом МИСиС, 2009. – 608 с.

125. Саати Т. Принятие решений при зависимостях и обратных связях: Аналитические сети. Пер с англ. / науч. ред. А.В. Андрейчиков, О.Н. Андрейчикова. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 306 с.

126. Садовый В.А. Форма стоимости как овеществленная форма

абстрактного труда / В.А. Садовый // Економічні проблеми сталого розвитку : тези доповідей науково-технічної конференції викладачів, співробітників, аспірантів і студентів факультету економіки та менеджменту, присвяченої дню науки в Україні, Суми, 18-22 квітня 2011 року / Відп. за вип. А.Ю. Жулавський. – Суми : СумДУ, 2011. – Ч.4. – С. 91.

127. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

128. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто ; [пер. с венг.] ; общ. ред. и вступ. Б.В. Сазонова. – М. : Прогресс, 1990. – 296 с.

129. Світовий економічний форум: офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.weforum.org/>

130. Семів Л.К. Вплив вищої освіти на формування людського капіталу в умовах переходу до економіки знань / Л.К. Семів, Р.А. Семів // Регіональна економіка. – № 1. – 2009. – С.15-26.

131. Современный философский словарь / Под общ. ред. В. Е. Кемерова.- 3-е изд.- М.: Академический проект, 2004. - 864 с.

132. Соколов В.М. Инновационные технологии в образовании: стимулы и препятствия / В.М. Соколов // Вестник ННГУ. – Нижний Новгород : ННГУ, 2005. – Вып. 1(6). – С. 45-51.

133. Стадний Є. Концептуальна модель державного фінансування ВНЗ за результатами діяльності. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/kontseptualna-model-derzhavnoho-finansuvannia-vnz-za-rezultatamy-diialnosti>

134. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року: Проект [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://osvita.ua/doc/files/news/438/43883/HE_Reforms_Strategy_11_11_2014.pdf

135. Стрижак О. Є. Створення інтелектуальних інформаційних середовищ для обдарованої молоді в системі закладів малої академії наук /

О. Є. Стрижак // Розвиток творчих здібностей учнівської молоді в навчально-виховній системі МАН України: матеріали наук.-практ. конф., 10–11 груд. 2008 р. / Ін-т обдар. дитини АПН України, Мала акад. наук учн. молоді, Міжнар. благод. Фонд «Україна 3000». – К., 2008. – С. 38–44.

136. Супрунова І. Оптимізація кількості шкіл в Україні : регіональний аспект / І. В. Супрунова, О. О. Зеленіна // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – Вип. 1 (22). – 2012. – С. 366–370.

137. Татур Ю. Г. Высшее образование: методология и опыт проектирования / Ю. Г. Татур. – М.: Логос, 2006. – 256 с.

138. Токарев В.В. Методы оптимальных решений / В.В.Токарев. – В 2 т. – Т.2. – 1023 с.

139. Тофанюк О. В. Удосконалення бюджетного фінансування навчальних закладів по регіонах України шляхом визначення їх оптимальної кількості / О. В. Тофанюк // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. - №5 (29). – 2014. – С. 31-40.

140. Троценко Р. Принципи побудови освітнього процесу та особливості професійної підготовки студентів економічних дисциплін / Р. Троценко // Педагогіка. Гуманітарний вісник. – 2014. – № 35. – С. 135-143.

141. Угода між Україною і Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу Горизонт 2020 – Рамкова програма з досліджень та інновацій (2014 – 2020) [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/sites/horizon2020/files/horizon_2020_first_results_1.pdf

142. Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1: Теоретичні засади формування систем управління якістю надання освітніх послуг / кол. авт. ; за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 136 с.

143. Фонд розвитку Інституту міжнародних відносин [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://iirfund.org/>
144. Фуко М. История сексуальности : Забота о себе / М. Фуко. – Киев: Дух и літера; Грунт, 1998. – 288 с.
145. Хагуров Т.А. Образование между служением и услугой / Т. А. Хагуров // Образование и общество. - №2. – 2011. – С. 3-15.
146. Хайдеггер М.: сборник статей / Сост. Д. Ю. Дорофеев.- Спб.: РХГИ, 2004. - 576 с.
147. Цибулько Г. Теоретико-методологічний аналіз інноваційних методів навчання при вивченні предмета технології / Г. Цибулько // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – Вип. 52. – 2015. – С. 149-152.
148. Черноруцкий И.Г. Методы принятия решений / И.Г.Черноруцкий. – СПб.: БХВ-Петербург, 2005. – 416 с.
149. Чернявська Ю. Б. Організаційно-економічний механізм державного регулювання ринку праці в Україні / : автор. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Ю. Б. Чернявська. – К., 2010. – 22 с.
150. Шакиров В.А. Многокритериальный двухуровневый подход к выбору лучшей альтернативы в рамках слабоструктурированной проблемы / В.А. Шакиров, П.С. Панкратьев // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Системный анализ и информационные технологии. – 2013. – №2. – С. 118-127.
151. Шакиров В.А. Поддержка принятия решений на стадии предпроектных исследований на основе двухуровневого многокритериального анализа / В.А. Шакиров, П.С. Панкратьев // Прикладная информатика. – 2013. – №6(48) 2013. – С. 111-121.
152. Шевчук А. В. Регіональні освітні системи: теорія, методологія, практика інноваційного розвитку: монографія / А. В. Шевчук – Львів: Інститут Регіональних досліджень НАН України. – 2014. – 420 с.

153. Шелер М. Формы знания и образование : избранные произведения : [Электронный ресурс] / М. Шелер // anthropology.rinet.ru/old/library/sheler-sod.htm–

154. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Й. А. Шумпетер. - М.: Директ-Медиа, 2007. – 400 с.

155. Щодо оптимізації мережі вищих навчальних закладів : Лист Міністерства освіти і науки України №1/9-616 від 28.11.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/44209/

156. Янішевська А. В. Аналіз стану ринку праці та зайнятості молоді в Україні / А. В. Янішевська // Економіка: реалії часу. - №3 (13). – 2014. – С. 147-155.

157. Ясинська Н. А. Еволюція університету в сучасному аспекті управління / Н. А. Ясинська // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. - 2013. - № 776. - С. 432-442.

158. A Letter from Stephen Blyth PhD '92 President and CEO of Harvard Management Company. URL: http://www.hmc.harvard.edu/docs/Final_Annual_Report_2015.pdf

159. Bishop J. H., Woessmann L. Institutional Effects in a Simple Model of Educational Production // IZA Discussion Paper. – 2002. – № 484.

160. Crawford R. In the Era of Human Capital: the Emergence of Talent, Intelligence and Knowledge as the Worldwide Economic Force and What it means to Managers and Investments. – N. Y.: Harper Business, 1999.

161. Michael Thomas. Educational management and Strategic Marketing // Journal of economics and information science. – 2010. – № 2. – P. 235-264.

162. Nechyba T. J. Public School Finance in a General Equilibrium Tiebout World: Equalization Programs, Peer Effects and Private School Vouchers // NBER Working Paper, 5642.

163. Porter M. E., Stern S. The new challenge to America's prosperity:

Findings from the Innovation Index. Washington, 1999. P. 3. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/Downloads_Porter_index1_el_be68d54c-4990-45da-88c0-ee754c99ffdb.pdf

164. Pyster, A., D. Olwell, N. Hutchison, S. Enck, J. Anthony, D. Henry, and A. Squires (eds). Guide to the Systems Engineering Body of Knowledge (SEBoK) version 1.0. — The Trustees of the Stevens Institute of Technology, 2012. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://sebokwiki.org/wiki/Guide_to_the_Systems_Engineering_Body_of_Knowledge_\(SEBoK\)](http://sebokwiki.org/wiki/Guide_to_the_Systems_Engineering_Body_of_Knowledge_(SEBoK))

165. Scott W.R. Richard Organizations: rational, natural and open systems. Prentice Hall, NJ: Upper Saddle River, 1998. P. 138.

166. The Global Competitiveness Reports. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/economies/#economy=UKR>

167. What Is the Purpose of Education? [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_update/eu201207_infographic.pdf

168. Web-source of Hong Kong: PhD Fellowship Scheme. URL: <https://cerg1.ugc.edu.hk/hkpfs/index.html>

169. Web-source of Harvard University. Center for the Environment. URL: <http://environment.harvard.edu/environmentalfellows-Program>, <http://www.eifgrants.org/>

170. Web-source of The Scientific and Technology Research Council of Turkey. Center for the Environment. URL: <http://www.tubitak.gov.tr/en/funds/academy/international-researchersfellowship-programmes/content-2221-fellowships-for-visiting-scientists-andscientists-on-abbatical-leave>

171. Web-source of The National Scholarship Programm of the Slovak Republic. URL: <http://www.scholarships.sk/en/main/programme-terms-and->

conditions/foreignapplicants

172. Web-source: Study in China: authoritative, comprehensive, instructive.
URL: www.csc.edu.cn/laihua

173. Web-source: The Humboldt Foundation. URL: <http://www.humboldt-foundation.de/web/humboldt-fellowship-postdoc.html>

174. Web-source: European Economic and Social Committee. URL: <http://www.eesc.europa.eu>

175. Web-source: The Cato Institute.
URL: <http://www.cato.org/intern/application>

176. Web-source: The Fulbright Ukraine Program.
URL: <http://www.fulbright.org.ua>

177. Web-source: The Program with the support of the Erasmus+ Programme of the European Union. URL: <http://www.erasmusplus.org.ua/erasmus/ka3-pidtrymkareform/natsionalna-komanda-ekspertiv-here.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

Довідки про практичне впровадження результатів дисертаційної роботи

Міністерство соціальної політики України
Державна служба зайнятості (Центральний апарат)
Донецький обласний центр зайнятості

**ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ДОНЕЦЬКИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ**

юридична адреса: 85300, м. Покровськ, вул. Поштова, 3
фактична адреса: 84313 м. Краматорськ, б. Машинобудівників, 32, тел./факс (0626) 41-68-65, 41-68-71

E-mail: doncpto@gmail.com; сайт: <http://www.doncpto.com.ua>; ЄДРПОУ: 37295835

Від 20.10.2016 № 03-17/390

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 12.105.03 д.е.н., професору Рековій Н.Ю.

**Довідка
Про впровадження результатів дослідження**

Даною довідкою засвідчується, що результати дисертаційної роботи Авдєєвої Ольги Миколаївни на тему «Соціально-економічні важелі державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні», виконаної у ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» МОН України за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, використовуються у діяльності ДНЗ «Донецький центр професійно-технічної освіти державної служби зайнятості» (далі Центр), зокрема:

-при підведенні результатів роботи Центру використовується аналіз методичних підходів до систематизації та кількісної оцінки якості наданих освітніх послуг. Крім цього, зазначений аналіз використовується для управління та організації освітніх послуг;

-при плануванні ліцензування та розвитку нових професій використовується третій розділ дисертаційної роботи Авдєєвої Ольги Миколаївни «Напрями удосконалення соціально-економічних важелів державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні».

Директор

Р.Є. Амельченко

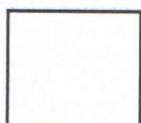

Міністерство освіти і науки України
Донбаська державна машинобудівна академія

вул. Шкадінова, 72, м. Краматорськ, Донецька обл., 84313. E-mail: dgma@dgma.donetsk.ua
 Тел. (0626) 41-68-09. Факс (0626) 41-63-15. Web: <http://www.dgma.donetsk.ua>. Код ЄДРПОУ 02070789

18.11.2016 № 094/06-65

На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційної роботи Авдєєвої О.М.
 на тему «Соціально-економічні важелі державного регулювання інноваційного
 розвитку освіти в Україні»
 за спеціальністю 08.00.03— економіка та управління національним господарством

Наукові розробки, виконані Авдєєвою Ольгою Миколаївною при підготовці дисертаційної роботи «Соціально-економічні важелі державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні» на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, зокрема, концептуальні положення до науково-освітнянського проектування, аналітичний контент щодо динаміки соціально-економічних показників системи освіти в Україні, підхід до формалізації опису моделі якості освітніх послуг, систему показників результативності використання соціально-економічних важелів державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні використано в ході підготовки і коригування Концепції стратегічного розвитку та перспективні напрями розвитку освітньої, наукової та інноваційної діяльності та планів заходів з її реалізації

Ректор

В.Д. Ковальов

довідка 02/56-272/11 від 21.11.2016 р

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи Авдєєвої О.М. на
тему «Соціально-економічні важелі державного регулювання
інноваційного розвитку освіти в Україні»

Фахівці відділу освіти Покровської міської ради, розглянувши матеріали дисертаційної роботи Авдєєвої Ольги Миколаївни на тему «Соціально-економічні важелі державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні», виконаної на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, відзначають:

тема дисертації є актуальною, особливо за умов трансформації системи освіти в Україні і реформи децентралізації, яка передбачає більш високий рівень автономії місцевої влади у пошуку важелів забезпечення доступності та якості освітніх послуг у територіальних громадах;

отримані автором результати у вигляді аналітичного контенту щодо динаміки соціально-економічних показників системи освіти в Україні були використані в ході визначення стратегічних пріоритетів розвитку освіти у м. Покровськ;

формалізація опису моделі якості освітніх послуг виявилася корисною при розробці і обговоренні варіативної частини стандартів середньої освіти у загальноосвітніх закладах.

В.о. начальника відділу освіти
Покровської міської ради

М. О.Голуб

Додаток Б

Міжнародні співставлення соціально-економічних показників – індикаторів розвитку сфери освіти у 2010-2015 рр.

Таблиця Б.1

Рівень зайнятості населення в Україні та країнах ЄС

(у % до всього населення у віці 15 років і старше, для України у віці 15-70 років)

	2010	2012	2013	2014	2015
Усе населення					
Україна	58,4	59,6	60,2	56,6	56,7
Євросоюз (28 країн)	51,9	51,6	51,3	51,7	52,1
Австрія	57,5	57,8	57,7	57,3	57,2
Бельгія	49,6	49,2	49,0	48,9	48,8
Болгарія	47,9	46,6	46,9	48,0	49,1
Греція	46,7	39,5	37,7	38,1	39,0
Данія	59,6	58,4	58,0	58,1	58,4
Естонія	50,4	55,2	56,0	56,6	58,3
Ірландія	52,3	51,1	52,4	53,2	54,4
Іспанія	47,8	44,9	43,9	44,5	45,9
Італія	44,2	43,9	42,9	42,8	43,1
Кіпр	60,2	55,9	53,3	53,5	53,0
Латвія	47,4	50,7	52,4	52,8	54,1
Литва	46,7	50,0	51,2	52,6	53,8
Люксембург	55,2	55,7	55,9	56,6	56,0
Мальта	47,3	48,8	49,8	50,9	51,5
Нідерланди	62,2	61,2	60,2	59,6	60,0
Німеччина	55,2	56,8	57,2	57,4	57,4
Польща	50,0	50,2	50,2	51,2	51,9
Португалія	54,6	50,8	49,7	50,7	51,3
Румунія	51,1	50,9	50,7	51,1	50,8
Словаччина	50,5	50,9	50,9	51,5	52,8
Словенія	54,9	52,5	51,5	52,1	52,2
Сполучене Королівство	57,5	57,5	57,9	58,8	59,4
Угорщина	44,7	46,0	46,9	49,5	51,0
Фінляндія	54,9	55,2	54,3	53,8	53,4
Франція	51,5	51,2	50,9	50,5	50,3
Хорватія	46,5	43,2	42,1	43,3	44,1
Чеська Республіка	54,2	54,5	55,2	55,7	56,4
Швеція	57,8	58,8	59,1	59,6	60,0

Таблиця Б.2

Рівень безробіття населення в Україні та країнах ЄС

(у % до економічно активного населення у віці 15-74 роки, для України - у віці 15-70 років)

	2010	2012	2013	2014	2015
Усе населення					
Україна	8,2	7,6	7,3	9,3	9,1
Євросоюз (28 країн)	9,5	10,4	10,8	10,2	9,4
Австрія	4,8	4,9	5,4	5,6	5,7
Бельгія	8,3	7,6	8,4	8,5	8,5
Болгарія	10,3	12,3	13,0	11,4	9,2
Греція	12,7	24,5	27,5	26,5	24,9
Данія	7,5	7,5	7,0	6,6	6,2
Естонія	16,7	10,0	8,6	7,4	6,2
Ірландія	13,9	14,7	13,1	11,3	9,4
Іспанія	19,9	24,8	26,1	24,5	22,1
Італія	8,4	10,7	12,2	12,7	11,9
Кіпр	6,3	11,9	15,9	16,1	15,0
Латвія	19,5	15,0	11,9	10,8	9,9
Литва	17,8	13,4	11,8	10,7	9,1
Люксембург	4,4	5,1	5,9	5,9	6,7
Мальта	6,9	6,3	6,4	5,8	5,4
Нідерланди	4,5	5,8	7,3	7,4	6,9
Німеччина	7,0	5,4	5,2	5,0	4,6
Польща	9,7	10,1	10,3	9,0	7,5
Португалія	11,0	15,8	16,4	14,1	12,6
Румунія	7,0	6,8	7,1	6,8	6,8
Словаччина	14,4	14,0	14,2	13,2	11,5
Словенія	7,3	8,9	10,1	9,7	9,0
Сполучене Королівство	7,8	7,9	7,6	6,1	5,3
Угорщина	11,2	11,0	10,2	7,7	6,8
Фінляндія	8,4	7,7	8,2	8,7	9,4
Франція	8,9	9,4	9,9	10,3	10,4
Хорватія	11,7	16,0	17,3	17,3	16,3
Чеська Республіка	7,3	7,0	7,0	6,1	5,1
Швеція	8,6	8,0	8,1	8,0	7,4